12

POLYDORI
VERGILII VRBINATIS DIALOGORVM DE PRODIGIIS LI BRI TRES.

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

Baſileæ, ex officina Bebeliana,
M. D. XXXI.

IN POLYDORVM.

Qui more & ritu argutæ apis
Campos Theſpiadum peruolat,
Amicis paßim floribus
Caute os impreſſus, inſidet,
Succos miros, miras opes
Genere omni autorũ conuehit,
Diuite mox alueario
Fauos & mella dulcia
Subinde præbet omnibus,
Polydori non intelligo
Merito quî non ſummo ſibi
Nomen uenerandum uendicet.

POLYDORI VERGILII VRBINATIS AD FRANCISCVM MARIAM VRBINI *Ducem, in dialogum de Prodigijs,* PRAEFATIO.

ACCVRATE, *ſed neſcio, quàm bene, Præſtantiſſime Dux, confeci, & abſolui, ineunte æſtate, Dialogũ de Prodigijs, cui ſcribendo bonã hybernorũ menſium partem dedimus. At unus aliquis fortaſſe dicet: Iſtuc argumenti genus iampridem à Cicerone in illis libris, quos de Diuinatione compoſuit, plena manu pertractatum eſt. Ad id reſpondere libet: Faciamus ita eſſe: quid tum? Eripuit'ne Cicero eam materiam ſic omnibus, ut in poſterum tempus, de ipſa re nemo quicquã belle tradere poſſet? Sexcenta quippe extant exempla, quibus tale quid minime obſeruandum edocemur: ſed unum referam, uerbi gratia: Scripſit apud nos in primis de re ruſtica M. Cato, deinde M. Varro, Vergilius, poſtea Aemilius Macer, mox Columella, poſtremo Plinius, et Palladius, in qua pro ſe quiſque multum equidem ad ſummam agriculturæ utilitatem, profeciſſe fertur, illudq; ſtudium haud in exigua ſingulorum laude ponitur. Idem igitur nobis aliquando uſuuenire poterit, atque illis uenit, quum legentes animaduerterint me in Prodigiorum Dialogo ſolum quæſiſſe id, quod in rem*

omnium mortaliũ maxime eßet,ut ne delirarent, neue animarũ damnũ facerent,quod Cicero præſtare nõ potuit, tametſi ego nihil ad ipſum. Cæterũ illud non tam ingenij facultate, quàm temporum felicitate adiutum effeciße me fateor: nos etenim qui poſteriores nati ſumus,permulta cognita habemus,quæ ſuperiores latuerant,quando nobis præceptor eſt Chriſtus, qui cuncta cum humanarum tum diuinarum rerum myſteria recte norit,cuius ipſe quoq; doctrina inſtructus, confidenter ueni in certamẽ cũ hariolis, auguribus, haruſpicibus, uatibus,ſortilegis,quos partim diuinis partim naturalibus debilitatos,imò atq; adeò deuictos rationibus, iacere cum ſuis peſtiferis artibus,uidere iam licebit. Quare hunc, Optime Princeps, dialogũ tuo nomini dicatũ iam diuulgatũ uolui, ut noſtri laboris fructum, ſi quis erit, plures caperent: caperet autem bona pars populi,poſtquam intellexerit ſe Chriſtianæ religionis beneficio, haud attingi peſſima obſeruandorum prodigiorum cura, & eos qui talem ſuſcipiunt curam maxime omnium teneri amentia,quum illi per eiuſmodi ſtudium,nihil omnino ueri certi ue doceantur. Sed uel tibi nempe tuiq; ſimilibus uiris belli gloria amplißimis aliquid uoluptatis nouũ afferet opus, quando per id planè conſtabit ſummos olim Imperatores in bello gerendo cõſueuiſſe de cœlo obſeruare,et auſpicia prodigiaq; tanti facere,ut inde potiundæ uictoriæ in ſpem,aut protinus adducerentur,aut ab ea depellerentur, ac ita demum

mum falli. Igitur quũ ars militaris in prudentia & fortitudine pariter Ducis, atq; in militũ robore conſiſtat, noſtri profectò Imperatores multo ſapientiſsime agũt, qui in ſua ſuorumq; uirtute ſpes ſitas habentes ſine ullo augurio, res ſuo tẽpore gerunt, & id tu in primis, qui nunc Venetorum copias ducis, officiumq; fortiſsimi Imperatoris facis, quò adiumento ſis, ad rem Italicã, quæ iam propè trigeſimũ annum, crudeliter armis Gallorum, Hiſpanorumq; ſimiliter ac Germanorum uexatur, laceratur, perditur, tandem aliquando reſtituendam. Quapropter non equidem minus omniũ uocibus ad cœlum extolleris, ob hanc quam nauas cõtinenter, operam, quàm ob ſingularem illam animi tui magnitudinem, æque ut & rei bellicæ ſcientiam, qua abhinc aliquot annis, regnum tuum auitum, quo aduerſariorum potentia pulſus fueras, fortiter recuperaſti. Ex quo certe nihil fermè unquam tibi illuſtrius, quàm ea calamitas fuit, ad laudem, & gloriam ſempiternã. Atq; ſic in hoc opuſculo aliquid exiſtet, quod te delectarit, cuius rei cauſa eſt, quamobrẽ pro certo quaſi habeam, meum iſtuc obſeruantiæ officium nonnihil tibi fore gratum. Vale. LONDINI, XIII *Calendarũ Auguſti,*

M. D. XXVI.

POLYDORI VERGILII VRBINATIS DIALOGI DE PRODIGIIS, LIBER PRIMVS.

POLYDORVS.

ABHINC *biduũ, ita mecum cogitabam: Si Robertus Ridleius meus eſſet hic, diſputaremus aliquid: cum ecce tibi, unus ex meis miniſtris, nunciauit te ad urbem acceßiſſe. Sic animus interdum auguratur, quæ ſtatim poſt accidunt. Hoc itaq; ut primum audiui, ſum ualde gauiſus, ac nihil mihi hodie potius fuit, quàm ut te conuenirem, partim ut officiũ in amicum præſtarem, partim ut intelligerem, quãmox hinc eſſes diſceſſurus: nam tibi iter aliò eſſe ferebant.* ROBERTVS. *Ago tibi mi Polydore, gratias: certe tu mihi ſtudio præcucurriſti: ſi enim expectaſſes, dum ſol oriretur, ad te recta uia iuiſſem. Quod aues ſcire, an noſtra manſio futura ſit hic diuturnior, ſanè cum cauſa, ac non ſine negocio, Cantabrigienſem Academiã mihi petendã conſtitui.* POLYDORVS. *Nihil profecto commodius accidere poſſet, nam unà, ſpero, ibimus in uillam noſtrã, quæ, uti ſcis, ſecundum tuam uiam, ad læuã in monticulo poſita eſt, & talis, ut*

(*quemadmodum Cato præcipit*) *ne fundum quærat, né ue fundus uillam: habet enim hortum, pomariũ, pratum, ſyluam, & puſillum campum frumentariũ. Quapropter te iterum atq; iterũ rogo, ut animi relaxandi gratia, eò ex uia recta diuertas, cum locus minus duobus abſit ſtadijs, nõ quò tuum interrumpamus iter, ſed ut totum ſaltem triduum, de aliqua ſtudiorũ noſtrorũ quæſtiũcula, inter nos loquamur: quippe id appello boni ocij fructum.* ROBERTVS. *Eamus, ut obſequar: & quia iam uentum eſt ad umbram huius patulæ quercus, poſce puluinos, & ſedeamus: nam ut uerũ fatear, aliquantulum feſſus ſum de uia, ac ideo uolo me ad reficiendũ ex labore dare.* POLYDORVS. *Si tuus animus perinde à curis, ut corpus à labore, uacuus eſt, inter nos hic, quò animi gratia acceßimus, conferamus iam licet, de* Prodigijs, *quæ ob terrifica eorũ euenta, mortales iam inde à principio obſeruare, pariterq; religioni habere, atq; horrere cœperunt. Etenim non cognoſco unum aliquem, qui de ijs rebus ſubtilius, cumulatiusq; quàm tu, qui es apprime humanis æque ut ſacris literis eruditus, diſputare queat.* ROBERTVS. *In rem ingrederis, quæ & quãta olim fuerit, hodié ue ſit, nemo omnium facile ſuſpicari poteſt, quæ deorũ nuncios facit imbres, uentos, malas tempeſtates, beſtias & monſtra.* POLYDORVS. *Ergo ex religionis uſu erit, aliqd de eiuſmodi ſuperſtitione, quæ etiamnũ bene multorũ inſanas mentes tenet, differere,*

quò

quò cunctis illud ſeruatoris noſtri oraculum longe ueriſsimũ eſſe conſtet: Ne paſſerculus quidem in terram cadit, niſi ex uoluntate Dei patris. Sed quia labes iſta ab aſtrologia primũ facta eſt, illud admoneo, nihil eſſe quod aſtrologorũ uanis utamur argumentis, quũ illorũ quoſdã poſtremo nõ puduerit, bonam noſtræ religionis myſteriorũ partem cœlo aſsignare, perinde quaſi illud rerũ omniũ, nõ item Deus, autor fuerit. O perniciosam diſſerendi licentiã. Neq; etiam philoſophorũ captioſiſsimas uolo ſubtilitates, quibus uerum magis circũfunditur, quàm inuenitur. ROB. *Non reſcindemus regulam datam, ſed rem, ut dixi, magni momenti tractas.* POLY. *Quid ita?* ROB. *Quia uereor, ne te meq; unà in laqueos non induas, quorum ex nullo uterq; ſeſe poſsit expedire, niſi in re haud facili, peracutis rerum cœleſtium rationibus nobis utendum conſtituamus, quibus muniti, in iſto diſputationis genere ſubtilius uerſari poſsimus.* POLY. *Neſcis, certe neſcis abſtinere manus? ſic belle in diſceptationis oſtenſos ſcopulos laberis? Nihil nempe huic ſermoni noſtro de re multo utiliſſima, ſi ſine captione plana fiat, orto longius, quàm quicquã cõmentitiũ eſſe duco: proinde quatenus iſta nobis tractanda ſint, ut recte intelligas, ſi libet, talis erit noſtræ diſputationis modus: Alter noſtrum refi. et carptim prodigia, poſtquã ita appellare placet, quod prædicent, quanquã ſint eiuſdem fermè generis, portenta, monſtra, oſtenta, quia portendunt,*

*monſtrant, oſtendunt: Alter euentorũ cauſas quàm ue-
ras exquiret, atq; exponet, quò tandem aliquando dilu
ceat, in quibus ueteres ſimiliter uerſati ſint erroribus,
ac bona nunc uulgi pars deliret. Hæc explanaui, ut à
principio intelligeretur à te, quid illud eſſet, de quo di
ſputandum foret, ut ne uagari et errare cogeretur ora
tio, id quod in initio diſputatiõis fieri ante omnia opor
tet.* ROB. *Laudo firmamentũ diſputationis quod
poſuiſti, & modum: at effudi tibi, quæ poßent ipſam
diſputationem infirmare, ut ne res temere tractemus
turbidas: propterea ſi me in reſpondendo rudem inue-
neris, ne inertiæ condemnes, qui onus noſtris uiribus
impar antè cognoram. Sed iam ad rem ueniamus. Lex
iſta quidem noſtri futuri ſermonis quã impoſuiſti, mihi
probatur: ſed te illa portenta recitandi munere fungi
oportet, qui quum iampridem rerum fermè omniũ ini
tia octo libris prodideris, et ad Anglicam hiſtoriã ſcri
bendam aggreſſus, multarum gentium annales euolue
ris, facile memoria tenes, quicquid ad inſtitutum collo-
quium pertineat: Ego uero prodigia aut euentorũ cau
ſas quærere, minus laborabo, eiusq; rei te monitũ uo-
lo, ut ne mihi tantum ſumere uidear, qui quod fortaßе
latet obſcuritate inuolutũ, auſim planum facere: dicam
tamen appoſite id quod ſentiam, de ijs quæ à te breui-
ter percurſa fuerint. Cæterum tu exordire explicare,
quæſo, prodigia, quæ apud mortales obſeruata, auto-
res grauißimi monimẽtis mandarint.* POLY. *Recte
quidem*

quidem te imperatorē geris, qui adeò belle officia alijs ſcis partiri, ut de ijs nihil tibi reliqui facias, quando ais nolle te laborare de interpretatione prodigiorū, perinde quaſi aliquid laude dignū eſſe poßit, ſine labore. Veruntamen quia intelligere uideris à te tantū poſtulari, ut dicas quod ſentias, ipſe quod mandaſti, munus obibo, quū iam uacuum tempus et liberū nobis tribuatur, ſi primū mihi illud innueris, à quibus temporibus recitandi exordium capiendum ſit. ROB. *Cenſeo à primis, quoniā ita fieri oportere, ipſa natura docet: quippe quotidie uſuuenit, ut unuſquiſq; quæ ante ora uidet negligat, ac ſic rerum memoriam æqualem ætatis ſuæ minus attendat, minus reſpiciat, minus conſideret. Itaq; ſic alte orſus iam iuuante* Deo, *uoce præito.* POLY. *Illud porrò poſt hominū memoriā, prodigium inauditum extitit, rubum flagrare, ac, ut in* Exodo *eſt, nulla ex parte comburi, indeq; uocem editam, qua* Moſes *iuſſus eſt ire cum* Aaron *fratre ſuo in* Aegyptum, *accerſitum in patriam* Hebræum *populum. Sed uel aliud multo mirabilius, quū* Aaron *corā* Pharaone, *uirgam quam gerebat in colubrū, & fluminis aquā in ſanguinem uertit, induxitq; per omnem* Aegyptū, *ingentem ranarū multitudinē.* Age, *iam tuum fac officium, cauſas elice prodigiorū iſtorum, ac de euentibus ediſſere.* ROB. *Magnus nempe es rerum artifex.* POLY. *Quam ob rem?* ROB. *In longū me uocas ſermonem, cogisq; ut iamiam me dem ad omnem di*

uinandi rationem exponendã, ſi uoluero myſteria tuæ primæ quæſtionis diligenter quærere. Hic tria diuinationis genera complexus uideris, diuinũ, artificioſum, & naturale. Diuinatio diuina ſemper ueritate dirigitur, cuiuſmodi Moſes & Prophetæ reliqui uſi ſunt, qui diuino afflati ſpiritu futura prædixerunt, miraculaq́; ediderunt, quò mortales facilius adducerentur, ut ſuis prædictionibus fidem tribuerent. Ita Moſes per flammam in rubo minime cõſumpto uerſantem, præſenſit futurũ, ut populus per legem, quam flamma illa ſignificabat, haudquaquã purgaretur peccatis, quæ inſtar ſpinarum rubi, pungentia faciunt, ut ſaltem appropinquante morte, eos qui ſecus quàm decuit uixerunt, delictorum ſuorum tum maxime pœniteat, quia animus, teſte Cicerone, id temporis multo diuinior eſt, quũ præſagiat ſeſe breui à ſocietate & cõtagione corporis ſeuocatum, atq; ita multo magis perpetuatũ iri. Et hoc ad primũ tuum rogatũ. POLY. *Recte quidem, at perge modo.* ROB. *Ego uero pergam. Alterum diuinandi genus artis eſt, quod ad auguriorũ, auſpiciorũ, monſtrorum, ſortium, & fulgurum interpretationem faciendam ualet, arte enim haruſpices, augures, hariolí, & uates armati aut ex uolatu auium, quæ præpetes dicebantur, aut ex cantu earũ, quas oſcinas uocabant, aut ex guſtu, ſi enim eſcam nõ caperent, tum mali alicuius ſignificationẽ fieri augurabantur, aut ex colore, defectu, mutationé ue extorũ animalium, futura prædicebant.*

cebant. POLY. *Bona,uel mala?* ROB. *Me aliò traducis, impedimentoq́; es, quò ſecius pergam: ſine, quæſo, reliqua explicem,ne hæc quæ incurrũt ſucciſiua tempora,rebus nõ noſtris dare uideamur.* POLY. *Simo, ſed hic de te peto, quid ſit iſta diuinatio, quò noſtrum ſeruemus inſtitutum, ut nihil prius tractare incipiamus, quàm quid ſit, declaretur.* ROB. *Nõ ego, ſed haruſpices, ſed augures definiũt diuinationem eſſe, earum rerum, quæ fortuitæ ac futuræ ſint.* Fac ergo ſic *eſſe,tum dices:* Si quid fortuitum eſt, id caſu aliquo non *eueniet: ſin futurum, & quia in fortuna poſitum eſt, poteſt impediri, ut ne accidat. Ac ita relinquitur, ut diuinatio ſit nulla, præter diuinam, niſi uelimus eam appellare coniecturã, quod fateri haruſpices, augures inſtar mortis putant, & coniecturam inquam temeritatis plenam, de qua ſuo loco plura dicam.* Nunc ad rem. *Sequitur alterum prodigium, ſiue monſtrum:* Monſtrũ *utiq; fuit, cernere ſubitò ex uirga, colubrum obrepere, atq; fluuium cruore fluere.* Hoc mehercule *apud ueteres, artis erat: at apud nos, idem ſpiritus qui miraculum edidit, planum fecit, quid portenderet: uirga enim, autore* Origene, *homilia quarta, in* Exodum, *crucem* Chriſti *ſignificauit, quæ à principio contemptui habita, mox in ſerpentem animal, teſte* Euangelio, *prudens uerſa: hoc eſt, ubi cognoſci cœpit, in pretio fuit, euertit* Aegyptiorum *qui recta nõ ſaperent, inanem ſapientiã.* Item *infecit flumina ſanguine: quia ubi mundo illuxit, à no-*

centibus pœnas exegit,ſecundum illud: Omnis *ſanguis qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine* Abel *iuſti,uſq; ad ſanguinẽ* Zachariæ,*requiretur à generatione hac.* Tertium *diuinationis genus natura inuenit,quod ea duce,ſomniemus: quia quũ iacet corpus dormientis,tum animus qui diuinus eſt, præterita meminit, præſentia cernit,futura præuidet: & inſtinctu flatuq; diuino uaticinemur,id quod apparet in* Poëtis,*qui quadam animi concitatione mira canunt.* Ex *quo* Democritus *negabat,ſine furore poſſe eſſe* Poëtam. *Sed age,iam ad tertium ranunculorum oſtentum ueniamus, quò tuam quæſtionem tandem aliquando abſoluamus.* Totam Aegyptum *immanis ranarũ copia occupauit.* Ecquid *illud portendit aliud,quàm damnum, quàm moleſtiam, quàm labem miſeris incolis? ineſt enim ranis quædam natura ſignificãs aliquid,quippe quæ impendente procella aliqua,ſolent in ripas exire,atq; multo magis clamitare, unde agricolæ præſentire poßunt futuras tempeſtates:ſed cur ita fiat, non item uidere,quum id ſit in naturæ arcano incluſum.* Atq; *hæc naturalis diuinatio.*
POLY. *Præclare equidem:ſed ad rationem inſtituti ſermonis commodius duxerim fore, ſi non grauabere repetere,cuiuſmodi in primis ſint artes, quæ in naturali diuinatione uerſentur, et quatenus,quò probe conſtet nobis innatã eſſe prædictionẽ iſtam, citra omnem ſuperſtitionẽ,quæ aliud non eſt, quàm importuna ineptaq; religio,non item uera, & ſancta: quando ut hæc*
Deos

Deos colit, ita illa uiolat: quam ſuperſtitioſi obſeruabant, qui, teſte Cicerone, totos dies precabantur, et immolabant, ut ſibi ſui liberi ſuperſtites eßent. ROB. *Nunc dato reſponſo ad ea quæ propoſuiſti, magis ſurgendum nobis puto, quàm ad eam partem ſermonis ex qua egreßi ſumus, reuertendum.* POLY. *Conſideamus adhuc hic in umbra, extrahamusq́; tempus paulumper, oro, dum ſe calor frangat, diſſeramusq́; aliquid, quod ſecundũ naturam ſit: nam cum in ea re nihil fucoſum, nihil tectum, nihil affectatũ exiſtat, haud ſcio quicquã animo pergratius, perq́; iucundius eſſe. Præterea ſi ſermonem cum utilem tum honeſtum interruperimus, uoluerimusq́; poſtea ad illum rurſus aggredi, futurum uideo, ut uterq; noſtrum ſumme animi pendeat, quũ nemo homo quamuis magna ingenij ſit acrimonia præditus, tam facile contexat interrupta, quàm abſoluat inſtituta.* ROB. *Non eſt, uideo, quod onus recuſem, ita me urges, tametſi illud in proximam noſtram confeßionem reſeruari commodum poterat, itaq; tibi morem gerã.* POLY. *Atqui ego iſta audire quàm cupio: ordire igitur.* ROB. *Prudentia unica uirtus humanæ uitæ maxime neceſſaria, uarie à multis definitur: ſed nos aliorum ſententijs breuitatis cauſa omißis, Ciceronem ſequemur, qui primo de Officijs libro ait, Prudentiam eſſe rerum expetendarũ fugiendarumq́; ſcientiã. Qui ergo ſcit ea ſequi, quæ ſibi bono, & declinare, quæ malo fore ducit, is meritò pru*

dens dicitur. Ea autem cura iuxtà omnibus ſuſcipienda eſt, qui uelint officium ſuū facere, ut ne uiuant more bel luarum, quæ non niſi præſentes cernunt caſus. Hinc na*ſcitur illa naturalis pariter præſenſio, atq; diuinatio, pro ſe quiſq; enim ſui cuſtos, adiutor et defenſor eſſe debet, ex qua re oritur cautio.* Exēpli gratia: *Cum uolo cauere, quæ obeſſe poſſint, incipio obſeruare hominū mores, tempora, naturā loci in quo habito: ex obſeruatione, præſentire, ex præſenſione, diuinare, quid inde futurum ſit.* Itidem *facio, ſi quid boni exopto, ſic ut nullo negocio & commoda & incommoda proſpiciam, præuideam, coniecturáq; augurer, atq; ita prudens recte ſciam me regere, gubernare, cuſtodire. Verum qui alijs præſunt, eos maior cura cōſulendi ſibi, & ſuis tangit.* Hæc *ſi approbas, pergam ad reliqua.* POLY. *Nihil ſupra.* ROB. *Natura cōtinenter uaria edit ſigna, ex quorum obſeruationibus, quarundā artium rationes initæ ſunt, ut qui eas exercent, poſſint multa proſpicere ad ſeipſos pertinentia. Siquidem ducis copiarū ituri ad bellū intereſt, uiæ pabuliq; cauſa obſeruare uer nouum, quod aduentu hirundinū, luſciniarū, turturum, primum præſentit:* Item *tempus hyemandi, id quod grues abeuntes indicant: & interim annonæ rationē habere, ut exercitus ne fame omni ferro longe ſæuiore ſuffocetur, qui facile iſtuc futurū ex nuce, præſagiet, autor* Poëta:

Contemplator item, cum ſe nux plurima ſyluis

Induet

Induet in florem, & ramos curuabit olentes,
Si ſuperant fœtus, pariter frumenta ſequentur,
Magnaq́; cum magno ueniet tritura calore.
At ſi luxuria foliorum exuberat umbra,
Nequicquam pingues paleæ teret area culmos.

Cæterum nulla magis ars eiuſmodi ſignorum ſignificatione iuuatur, quàm ruſtica, atque nautica, quando ex utriuſque uſu ſummopere eſt, futuras tempeſtates bonas æque ut malas prænoſcere. Enimuero in agricultura nihil nō tempeſtiue agendum. Ita Cato ſuum uillicum admonet, inquiens: Opera omnia mature cōficias face, nam res ruſtica ſic eſt, ſi unam rem ſero feceris, omnia opera ſero facies. Hæc ille. In nauigando non parum ſemper cauendū periculū mortis, quod tantum abeſt, quantum tenuis ligni craſſitudo patet. Ex quo non inepte Bias aiebat, nautam neq; inter mortuos, neq; inter uiuos eſſe. Ergo nō ſine cauſa, ſignis Solis et lunæ, atq; animalium præſagionibus, artes iſtæ ſunt effectæ. Sed iam utamur noſtro Vergilio teſte:

Si uero Solem ad rapidum Lunasq́; ſequentes
Ordine reſpicies, nunquam te craſtina fallet
Hora, nec inſidijs noctis capiere ſerenæ.
Luna reuertentes quum primum colligit ignes,
Si nigrum obſcuro comprenderit aëra cornu,
Maximus agricolis, pelagoq́; parabitur imber.
At ſi uirgineum ſuffuderit ore ruborem,
Ventus erit, uento ſemper rubet aurea phœbe.

Sin ortu in quarto, nanq; is certiſſimus autor,
Pura, nec obtuſis per cœlum cornibus ibit:
Totus & ille dies, & qui naſcentur ab illo,
Exactum ad menſem, pluuia uentisq́; carebunt.
Votaq́; ſeruati ſoluent in littore nautæ.
Sol quoq; & exoriens & quũ ſe condet in undas,
Signa dabit, Solem certiſsima ſigna ſequentur.
Et quæ manè refert, & quæ ſurgentibus aſtris.
Ille ubi naſcentem maculis uariauerit ortum,
Conditus in nubem, medioq́; refugerit orbe,
Suſpecti tibi ſint imbres.
Cœruleus pluuiam denunciat, igneus Euros.
Sin maculæ incipient rutilo immiſcerier igni,
Omnia tum pariter uento nimbisq́; uidebis
Feruere: non illa quiſquam me nocte per altum
Ire, neq; à terra moneat conuellere funem.
At ſi quum referetq́; diem, condetq́; relatũ,
Lucidus orbis erit, fruſtra terrebere nimbis.

Ea omnia uel animalia quædã præſagiunt, dantq́; certa tempeſtatum ſigna. Idem: *Aut bucula cœlum*
Suſpiciens, patulis captauit naribus auras,
Aut arguta lacus circumuolitauit hirundo,
Et ueterem in limo ranæ cecinere querelam.
Tum cornix plena pluuiam uocat improba uoce.

Item Delphini, Mergi, Grues, Corui, *teſte* Plinio, *præſagiunt.* Quin *medicina ex ſignis duntaxat naturalibus, de uita pariter ac morte ægrotantium iudicium facit,*

cit, quum præſertim uenæ æquis ſeu nõ æquis interual-lis mouentur, quod ut iſtud mortiferũ, ita illud ſalutare ſit ſignũ. Iam tota naturalis diuinatio pertractata eſt, cum rerum euentis. POLY. *Bene certe: ſed euen-torum ipſorũ cauſas nobis quoq; quærendas exiſtimo.* ROB. *Ain tu hoc quærendum? adde, cedo, à quo etiã quærendum ſit? Sanè uentorum, imbrium, morborũ, ſigna quæ dixi, quam habeant rationẽ, non ſatis per-ſpicio, uim autem & euentum non ignoro.* POLY. *Non equidem iſta deſperantur à noſtris aſtrologis, uel philoſophis, qui etiam rationẽ reddere ſciunt, quæ cau ſa ſit, cur Iupiter in ſua cœleſti ſella ſedendo, interdũ dextrum pedem ſuper ſiniſtrum reponat.* ROB. *O miram memoriã: tute à principio lege excepiſti, ne haſce illorum hominũ ioculatorias obſcuritates, futi-leſq; ſubtilitates noſtro ſermoni miſceremus, et nunc ui deris non imprudens in eas peſtes collabi.* POLY. *Veriſſima ſunt quæ memoras, nam mihi, fateor, iam ex ciderant: ad noſtra iam redeo. Mittamus Solis ac Lu-næ ſignorũ rationem perſcrutari, & hoc loco uſurpe-mus illud Socratis ſcitũ: Quod ſupra nos, nihil ad nos. Et ſi libitum ſit, peruestigemus quid ſit, quamobrẽ ani malia præſentiant futuras tempeſtates, atq; inde apud mortales uariæ hariolationes increbuerint.* ROB. *Faciã Polydore ut uis, tametſi ſcio me in re diffic sili ac multum & ſæpe quæſita uerſaturum: quia ſunt, qui ſu ſpicati ſint, eas beſtias diuorũ interpretes eſſe, quando*

hominesminus per ſe futuram aëris qualitatem ſentientes, ab illis obſeruando colligũt, percipiunt, prænoſcunt. POLY. *Hinc igitur uidere licet, præ brutorum intelligentia, noſtram in hac parte conſeneſcere.* ROB. *Id nequaquam: nobis enim innata eſt naturalis prudentia, qui noſtro iudicio, aut læti, aut triſtes ſumus, id quod in iſta animalia cadere nequit, quæ nihil per ſe perſpicientia naturã aëris ſequũtur, cuius inſtinctu impetuq́; modo gemunt, modo garriunt, modo laſciuiunt, modo concinunt. Sed audi noſtrum Vergilium hanc tibi quæſtiunculam ſimiliter proponentem, ac declarantem:*

Haud equidem credo, quia ſit diuinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia maior.
Verum ubi tempeſtas, & cœli mobilis humor,
Mutauere uias, & Iuppiter humidus auſtris
Denſet, erãt quæ rara modo, & quæ denſa relaxat.
Vertuntur ſpecies animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios dum nubila uentus agebat,
Concipiunt. hinc ille auium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ouantes gutture corui.

POLY. *Latuerunt'ne hæc ueteres?* ROB. *Minime, opinor, nam Vergilius cuius tibi teſtimonium citaui, non utiq; heri aut nudiuſtertius fuit, qui plus doctrinæ attigiſſe, quàm quiuis mortaliũ fertur.* POLY. *Et tamen putabant aues euentus ſignificare aduerſos, ſequundos'ue?* ROB. *Putabant equidem, quando*

rem

rem nullam adminiſtrari, niſi auſpicio uolebant. POLY. *Qui fieri potuit, ut illi priſci mortales alioqui ſapientiſsimi, in hanc delirationē incredibilem col lapſi ſint? Quid reſpicis? exprome, quæſo, tantæ ſtulti tiæ cauſam.* ROB. *Reſpicio tuas belliſsimas illece bras remorandi me hic ad ueſperum, nam uni ſemper inceptæ rei præuertis alteram. Arbitraris'ne parui eſſe negocij, expromere cauſam tanti erroris, qui ſapientiſsimos quoſq; uiros olim miſere infatuarat? An me unū ex illis ſcabioſis ſophiſtis eſſe putas? qui quū ab ineunte ætate ſeſe dederint ad perdiſcendas captiones uerborū, uerborum inquam barbarorum, in eis enim omnis linguæ tam latinæ quàm grecæ ieiunitas exiſtit, & poſtquam artem quam uocant, credo, ſophiſtariā, perbiberint, tum tanquam omni doctrina cumulati in ſcholis aſsident, dicereq; audent: Si quis uelit quid quærere? perinde quaſi nulla ſit res tanta, tamq; improuida, de qua ipſi nō ſint dicturi, quicquid dici poſsit. Sed ecquid dices, ſi oſtendero teipſum id iampridem prodidiſſe, quod à me explicari petis?* POLY. *Mihi illud antehac ne ſomniaſſe quidem uenit in mentem.* ROB. *Cretenſis, quemadmodum uideo, neſcit pelagus, ut aiunt. Sic belle diſsimulas, non quò omnino illudas, nam te hominē bonæ frugi eſſe non ambigo, ſed ut me tuæ laudis buccinatorem audias? Itaq; poſtquam ita tibi cordi eſt, uolo id eo confidentius facere, quod ipſe ſic uelle uideris. Tu enim libro de Inuentoribus re*

rum quinto, perite porrò docuiſti, q̃ dæmones, præſertim ante Chriſti ſeruatoris noſtri aduentum, multas nocendi artes habuerint, quamq́; multijugibus reſponſorum fallacijs, miſeros mortales petierint, deluſerint, perdiderint. POLY. *In hoc admodum delector optime Roberte, quod noſtra tibi ſcripta minime ſordeāt, in quibus, uti uideo, libenter uerſaris: ſed perge amabo te, ut ne puncto quidem temporis, noſtri ſermonis ſeriem interpellemus.* ROB. *Primū omniū ſatis conſtat, dæmones eſſe ſpiritus à Deo olim in cœlo creatos, aëriaq́; habere corpora, ut Apuleio Platonico, ac diuo placet Auguſtino, ipſos Platonicos in hac parte ſecuto: qui ob ſuperbiam inde deiecti, partim in terræ infimo, partim in aëre uerſantur, nocēdi ſemper cupidi: qui idcirco, teſte diuo Auguſtino de dæmonū diuinatione, & ſenſu & celeritate omnes animātes longe antecedūt Sed ante illum Plato in Epinomide, eorū naturā ſic deſcripſit: Dæmones genus aëreū in terra, mediaq́; regione collocatos, colere debemus. Et quāuis hi dæmones prope nos ſint, nunq̃ tamen nobis manifeſte apparent: prudentiæ mirabilis participes ſunt, acuto quippe ingenio tenaciq́; memoria, cogitationes noſtras omnes cognoſcunt. Verum tu dices: Plato ibi de bonis loquitur dæmonibus. At malos quoq́; idem ponit, cum alibi, tum epiſtola quadam ad amicos Dionis, qua docet, uſq́; eò cum rebus Siculis bene actum, dum Dionyſius iunior de ipſius Dionis ſententia, eas adminiſtrarit,*

rit, & illum poſtea deprauatū peßime egiſſe, inquiens: Nunc autē ſiue quis dæmon, ſiue pernicioſus aliquis ijs ſeſe obijciens, iniquitate et impietate cuncta peruertit, rurſusq; perdidit. Hæc ille. POLY. *Sunt ergo dæmones uel boni & mali?* ROB. *Sunt.* POLY. *Alterū tibi non cōcedunt Peripatetici, quorū princeps uti ipſe ſcis, fuit Ariſtoteles, qui dæmonū non meminerunt: Alterū non admittit Auguſtinus, ut eſt in libro de Ciuitate dei nono, qui uult dæmones apud nos, in malā ſemper partem acceptū iri.* ROB. *Magnos quidē adducis autores, at utrunq; defendā. Sunt inquā dæmones, quorum ſexcenta in dies ſingulos exiſtunt opera, quæ natura rerū ulla nequit efficere, tametſi multo ſanè eſt efficacißima: ſed ne tempus teramus, illud aperte docebit errorem eorum, ſi qui ſint, qui negent. Vidi ego, imò nemo non quotidie uidet, hominem à dæmone prehenſum agitatumq; effundere ea, quæ nunquā audiuit, & id aliena lingua, quam nunquam didicit. Hoc niſi dæmonibus eſt quiſquā omniū, qui audeat aßignare? Quod autem dæmones bonos more priſcorū uocitamus, de ea re haud laborare oportet, id quod parui refert: placet ſequi ueteres philoſophos, quādo nos etiā angelos æque bonos atq; malos dicimus.* POLY. *Ais igitur bonos & malos eſſe demones?* ROB. *Prorſus, quemadmodū ante dixi.* POLY. *Ecquid muneris apud Deum obeunt?* ROB. *Mali enim iuſſu Dei, ab improbis ſcelerum pœnas exigunt.*

Ita miſit Deus *in* Aegyptum, *ut eſt in pſalmo lxxvij, iram indignationis, immiſsiones per angelos malos. Illud uero alterum dæmonum genus ſaluti hominum ſtudet, & utrunq; diuus* Ioannes Chryſoſtomus, *homilia tertia, de patientia* Iob, *teſtatur.* POLY. *Dubito de iſta tua definitione miniſterij dæmonum, quia nemo homo neſcit bonos fuiſſe dæmones, qui ierint perditum* Sodomam: *proinde ſi uis ut tecum conſentiam, rem ſubtilius explicato.* ROB. *Vt ne ambigas, ſubijciam quod ſatis dictũ uel ab* Auguſtino *habemus. Malus itaq; dæmon poteſt aduerſus malos homines, uelut in ſuum gregem, niſi prohibeatur: aduerſus bonos non item, niſi* Deus *permittat, & id quidem non ad perdendum, ſed ad probandum. Propterea malus dæmon* Iob *uiro animi uitæq; integerrimo, poſtquam omne eius peculium conceſſu dei corruperat, nuncium ruinæ attulit. Ac ita* Deus *per dæmones pariter bonos atq; malos, modo iuſtos homines, modo iniquos tentat, caſtigat, punit: ſed ut hos pœnis æternis, ſic illos calamitatibus minus diuturnis afficit, quò de eorum probitate certum fiat periculum. Iam, credo, miniſterium dæmonum iuxtà mecum tenes.* POLY. *Quid ergo? ſciunt'ne per hoc futura?* ROB. *Sciunt nempe.* POLY. *Minime tibi aſſentior, qui planè credo* Chryſoſtomo, *is enim in* Euangelium Ioannis, *homilia xviij. de ea re ita loquitur: Prædictio futurorum immortalis* Dei *duntaxat opus eſt. Quod ſi aliquando*

dæmones

dæmones aliquid prædixerunt, ſtultum & incautum uulgus deceperunt, eorum nanq; uaticinia paßim falſa deprehendũtur. Hæc illæ. ROB. *Ego quoq; tantum à Chryſoſtomi ſententia non abſum, ut etiam maxime probem. Sciunt, inquã, dæmones in primis, quæ ipſi machinaturi ſunt, & futura quædam, utpote quaſi in procinctu, non aũt longo poſt tempore euentura.* Exempli *cauſa dictum ſit: Superiore æſtate, quemadmodum audiſti, cum ingens bellum in terra* Italia *ardēret, inter* Carolum *Cæſarem, &* Franciſcum Gallorũ *regem, eſſetq; cum ipſo Gallo in fœdere* Clemens Romanus Pontifex, *uenit in mentem* Carolo *duci* Borbonienſi *qui* Cæſaris *copias ducebat,* Clementem *aliquo incõmodo de improuiſo afficere, quò ille cogeretur amicum* Gallũ *deſerere.* Itaq; Borbonienſis *magno cum* Hiſpanorum *tum* Germanorum *peditum numero inſtructus, ex agroq;* Placẽtino *profectus in* Hetruriam *deſcendit, prædicans ſe bellum* Florentinis *facturum, quod illi etiam* Gallorũ *partes ſequerentur, ut ſic ſuum conſilium artificio tegeret: qui ubi eò peruenit, omiſſa uia quæ* Florentiã *ducit, primo quoq; die* Senas *ſe contulit, illincq;* Romam *approperauit: quô cum omnium opinione celerius ueniſſet, facile eam rebus omnibus imparatißimam offendit, primoq; impetu cepit, ubi loci ipſe occubuit. At milites uictoria uſi urbem occupant,* Clementẽq; *arce diui* Angeli *includunt, qui paulò poſt ſeſe in eorum fidem permittere coactus eſt. Ad propo*

ſita redeo. Dæmones igitur potuerunt ex tanto rerum motu, & alterius partis ſtudio uehementi præſentire, ac prædicere breui futurum, ut Vrbs caperetur, ſed illud haudquaquam antè, quàm Borbonienſis id conſilij cœpiſſet Romæ inuadendæ. POLY. *Rem iam teneo.* ROB. *Expecta, dum concludam, ſi uis nihil ambigi. Sic dæmonum malitia, uti diuus Ambroſius in Euangelium Lucæ ait, etiam occulta deprehendit, nam in id illi incumbunt, ut faciant, quò mortales ſibi credant, & credentes fallant, quando tali ſunt natura, ut nihil eis ſit antiquius, quàm dolis, quàm machinis, quàm fallacijs ac præſtigijs mortales continenter circumuenire, in errationemq; trahere: quanquam uti te demonſtraſſe ſignificaui, eos dolos, machinas, fallacias, præſtigias, iampridem Chriſtus præſtrinxerat.* POLY. *Cur non potius ſuſtulerat?* ROB. *Quia deus, ſicut Origenes homilia xiij. ſuper Numeros teſtatur, non uult id dæmonum genus ante tempus damnare, qui apud Matthæum ſeruatorem rogabant, ne ſe ante tempus torqueret.* POLY. *An ex uſu noſtro non foret, ſi ſpiritus tam malefici exinanirentur?* ROB. *Haudquaquam puto; præſtat enim ut eiuſmodi hoſtes ſint, qui dies noctesq; nos oppugnẽt in certamenq; uocent, quũ teſte Apoſtolo, nõ coronabitur niſi qui fortiter pugnarit. Sanè ubi certamẽ nõ eſt, ibi nulla præmij, nulla uictoriæ ſpes exiſtit.* POLY. *Plena manu rem attigiſti, ſed utinam iſtorum dæmonũ*

malitia nequitiaq́; ad nos aditum haberet aut difficiliorem, quò nobis per eam in animi ſecuritate, in qua uitã iſtam pono beatam, acquieſcere liceret: aut, ſi ita facto opus eſt, longe faciliorẽ, ut ex acri certamine, lætiorem reportaremus uictoriam, poſtquã pro ſe quiſq; pugnando, animoſe reſtiterint. ROB. *Neutrũ in rem noſtram eſſet: ſi enim dæmones inhiberẽtur, ne ad nos tentandos aggredi poſſent, illi contrà atq; eorũ natura eſt, facere cogerentur, ac ita ante tempus damnarentur, id quod* Deus *non uult: nam teſte* Origene, *in eadem homilia,* Damnare, *eſt auferre eis arbitrij dati poteſtatem, & ante tempus inferre iudicium. Sin pro ſuo iure integrũ eſſet ſæuire, perbreui tempore omne humanũ genus perditũ irent.* Igitur Deus *perinde ijs malis ſpiritibus ac bonis, noſtræ ſalutis cauſa, interdũ utitur.* POLY. *Vtitur'ne* Deus *etiã malis?* ROB. *Vtitur, inquam. Verbi gratia:* Deus *olim per malum dæmonẽ, uti ante oſtendimus, patiẽtiæ* Iob *periculũ fecerat. Item ſi malitia, inuidia, et proditio* Iudæ, *in quẽ uti ait* Ioannes, *ingreſſus erat ſatanas, nõ fuiſſet, crux* Chriſti, *quẽadmodũ idem* Origenes *homilia xiiij. affirmat, nõ extitiſſet, unde noſtra manauit perpetua ſalus.* Tranſeamus *ad alia. Iſti ergo dæmones mali, partim natura corporis aërei, partim longo rerum uſu, nam diutius uiuunt, longe ſcientiſſimi, quũ à primo animaduerterint homines rerum futurarum notionis cupidos duce natura, obſeruare animantium corpo-*

rum uocumq; motus, quibus conijectura augurari futurum aliquid poſſent, tales fecerunt fallacias, ut cum animantes ipſæ aut inſolitis uolatibus, aut garritibus tetris ſigna miranda darent, illi dementer eiuſmodi ſignis adducti, artem augurandi uanitatis plenam confecerint, qua tam ſuperſtitioſe quàm aniliter futura quærerent. Quod inſtitutum dæmones augendum exiſtimantes, quũ poſtmodũ mali aliquid terris populiſ'ue impendere præſentirent, ita in hominum animos inducebant, ut facile crederent illud ipſum malum deorum ſuorum nutu, ſibi per ea formidanda animantiũ ſigna, aut uoces ex ſimulacris diuinitus, uti rebantur, editas, indicari: qui ſic dementati ex ſuis obſeruationibus, quicquid inde commodi accipiebant, ſe à dijs prius monitos, item proſperitatẽ habere, putabant, quod malũ ante cognitum facile declinari ſoleat. POLY. Ita homines à cacodæmonibus moniti, malum omen auertebant? ROB. Me interpellas: nunc & quæ tu audire, & quæ ipſe referre habeo, attende potius, quia paulò poſt intelliges ea monita bono non fuiſſe credentibus. Item miſeri mortales dijs illis malis fidem ac honorem habere, eosq; in familiaritatem recipere cœperunt. Itaq; memoriæ proditum eſt, Numam Romanorum regem nympham Aegeriam, Q. Sertorium ceruam Dianæ, ut prædicabat, numine afflatam conſultricem, & Socratem dæmonem conſiliarium, quem Apuleius deum appellat, habuiſſe. POLY. Beſtiam

deam,

deam,& dæmonē deum ecquis unquā dixit? ROB. Sertorius,& Socrates. POLY. Quid boni igitur ab illis ambo cōſecuti ſunt? ROB. Id ſcilicet,ut iſte nihil ſuo iuuante deo, coactus ſit uitam finire ueneno: & ille nullo ſuæ deæ monitu edoctus,domeſtica fraude perierit. POLY. Eo premio dij gentium remunerabant ſuos cultores? ROB. Non ſanè alio,& id porrò haud occulte: ſiquidem,uti tu libro de Rerū inuentoribus quinto luculenter demōſtraſti,humanas hoſtias ſibi immolatas uolebant. POLY. O pernicioſam æque deorum humani ſanguinis ſitim,atq; mortalium amentiam, iniquitatemq́;, ſi paricidas colere libuerit,quos ipſi ſuis legibus ſupplicio mactandos,non item colendos iam inde à principio ſanxerant. Sed dicet aliquis: Iſtud faciendum erat, quo maius auerruncaretur periculum quod iam ſupra caput eſſet,quando ſatis conſtat, teſte Dionyſio Halicarnaſeo, Iouem & Apollinem magnis affeciſſe Italiam cladibus,quod decuma hominum ſibi non fuiſſet immolata: & Publium Decium patrem Romanū cōſulem, ac deinde Decium filium acie inclinante, ſponte ſe atq; hoſtes dijs manibus ex diræ ſuperſtitionis inſtituto, omnibus deuouiſſe precibus. ROB. Pulchrū ſanè per tempus exemplum dæmoniacæ fraudis narraſti: nota tempora infelicia,quibus humanæ mentes dæmonum præſtigijs captæ nefaria ludibria non cernerent. Eſt operæprecium hic cognoſcere dæmonū ſimul inſidioſas artes,& Ro

manorum hominũ cæcitatem, qui crediderint Decium *patrẽ, ut de filio taceamus, bello* Latino, *potuiſſe ſecũ hoſtes deuouere, in quos nullũ ius ille habuerit. Atqui haud dubiũ fuit non oportuiſſe* Decio *cadente,* Latinos *cadere, qui ubi* Decius *eſt telis obrutus, non ſigna ſua deſeruere, ſed uſq; eò reſtiterunt, dum non paruo demũ* T. *Manlij alterius Conſulis negocio, fuſi fugatiq; ſint.* POLY. *Fortaſſe uates aliquis excantauit eos à* De*cio incantatos?* ROB. *Nego, ut dixi,* Decium *potuiſſe* Latinos *carminibus ad interitũ trahere, quando incantamenta apud priſcos tametſi omni ſuperſtitione refertos, ſemper in quæſtione fuit, ualerent'ne aliquid. Apud nos uero dubiũ non eſt, quin nullius ſint momenti, id quod lex, quod religio, quod ratio docet, quæ idcirco de patrũ ſentẽtia, iampridẽ damnata ſunt. Quapropter expedit, ut ea miſſa faciamus, ne prophana ſacris miſcere uideamur.* POLY. *Non intermittas, quæſo, parum diſputare de iſtiuſmodi incantationibus, quas audio nõ uſq; eò improbatũ iri, quin liceat* Dei *nomine interdũ uti.* ROB. *Nihil eſt, uideo, quod moremur diutius, adeò urges.* Itaq; *ex tuo* Plinio, *ut ne ſacros autores in rem ridiculam demus teſtes, tute haurito, quæ de me quæris: ille enim libro* Naturalis *hiſtoriæ* xxviij. *bonam eiuſmodi deliramentorũ partem ponit, tantiq; facit, ut ad extremum ita concludat: Sed in prodendo obſtat ingens uerecundia, in tanta animorũ uarietate. Quapropter de his, ut libitum cuiq; fuerit, opinetur.*

opinetur. Homo ſanè prudens nō putauit ſic à uerita‐te recedendum, ut ſe autore in poſterū tempus, eius uanæ obſeruationis cura alios tangeret. Verūtamen certum habemus, in ueterum animis inſediſſe ſemper opinionem, uel potius ſtultitiam, quæ etiam nunc permultos amentes tenet, ut crederent poſſe ſe cœlum pariter atq; terram uerbis quibuſdam, ad carminis ſimilitudinem compoſitis, mouere. Vergilius:

Carmina uel cœlo poſſunt deducere lunā. Item:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Cato de re ruſtica, luxata membra hac cantione ſana fieri tradit: Danata, daries, dardaries, aſtararies. & reliqua. POLY. Bone deus, Cato uir tam ſapiens duxit animo iſtam cantionē, uerbis nihil ſignificantibus cōpoſitam, ualere aliquid, ad mouendum Deum? ROB. Ita eſt. M. quoq; Varro haud extra talem culpā eſt, qui affirmat carmine ſanari podagras. Marſorum, qui Italiæ populi ſunt, cantu ſerpentes contrahi uulgò tradiderūt. M. Seruilius Nouianus in lippitudinis metu, duabus literis græcis α et ρ chartā inſcriptā lino ad collū circunligatā ferre cōſueuerat. POLY. Iſtud profecto inſtitutū haud obſoleuit, quippe ſunt bene multi à nefarijs magiſtris ita inſtituti, ut pro certo quaſi habeant ſe ualentes fore, ſi uerba euangelica, uel pſalmum aliquem eodem modo geſtarint. ROB. Verū nempe dicis, ſed illi nihil ueri ſapiunt, qui perinde quaſi præ literarum notis, non ſit in ſcriptura ſa

cra quicquã aliud attendendũ, ſpes ſuas in ope diuinâ minime ponentes, tantã uim in chartis ineſſe credunt. Sanè Chriſtus uoluit ſuum Euangeliũ publice prædicari, non quò mortales muta ſcripta manibus ferrẽt, ſed eorũ ſenſa mente perciperent, memoriáq; tenerent, ac agerent quod per ea iußi eſſent, hoc eſt, à Deo *tam corporis quàm animi ſalutem expectarent.* POLY. *Bene reprehendis, benéq; admones. Cæterum quotuſquiſq; eſt, qui contemptui artem habeat, in qua doloris magnitudine aliquãdo eiulans repererit auxiliũ, quod dies noctesq; exclamauerit? Illud mehercules eſt, quãobrem etiamnum ſint, qui incantationibus fidem ex eo minus abrogent, quod compertum habeant eas leuare ægrotantes: nam in emißione ſanguinis ex naſo, uel ex uulnere, præſens remedium carmen eſſe ſolet. Sic* Homerus *ſcribit* Vlyſſem *accepto uulnere in femine, pro fluuium ſanguinis cantatione cohibuiſſe. Ita dolor capitis, ita dentiũ, ita febris ſedatur, mitigatur, tollitur.* ROB. *Sed quota pars laborantium morbis leuatur?* POLY. *Bene magna.* ROB. *Quare non cuncti, qui ad eos maleficos medicos incantatores confugiunt?* POLY. *Iſtuc perinde me fugit, ac certo ſcio incantamenta nõnunq̃ eſſe ijs leuamento, qui morbo quopiam tentantur.* ROB. *Id in te certũ ſcire? Num conſtat tibi de morbi aut doloris longinquitate, grauitaté ue, ſeu ſubita leuatione? Nam id ſæpe accidit in corporibus affectis. Quod ſi nõ affirmabis, affirmabis autem*

nequaquã,

nequaquam, ni uolueris ſponte mentiri, quæram ex te, poteſt'ne ita uſuuenire, ut ægrotus eo ipſo temporis puncto incipiat belle ſe habere, quū quis ad recitandū carmen aggreditur? Quod ſi negabis etiam, quicquā diligentiæ, quicquam curationi, quicquā deniq; naturæ, tribuendum negabis. Ecquis enim ſui adeò negligens eſt, qui quum cœperit aduerſa uexari ualetudine, primo quoque die nō abſtineat à quotidianis cibarijs, deinde non adhibeat remedium aliquod, poſtremo non curet naturam corporis ſubleuandam purgationibus quàm multijugibus? At dices: Ante omnia recurſum eſt ad incātationes. Fac ita eſſe, per hoc tamen nō ſtat, quin leuatio morbi doloris'ue queat ſua ſponte ſequi, ob abſtinentiā ciborū, pabuliq;: nam in iumentis idem accidit, quando in eorum quoq; curatione incantamentis utuntur. Et demum eſto, ea remedia iuuent, hoc eſt, iuuare uideantur ægrotantes, remedia inquā, quæ, autore tuo Plinio, priſci illi idolorū cultores, à quibus peſtifera ars manauit, negabant prodeſſe poſſe, ſi prius in menſa depoſita fuiſſent, quàm adhiberentur, adeò facile inutilia fiebant. Cæterum dico incantamenta iſta iuuare nunquam, quod in ijs nil ueri, nil ſancti, nil firmi ſit: nam incantatorum genus nemo neſcit eſſe longe poſt homines natos ualde impium, ualdeq; improbum, ac fraudulentiſsimum, qui dæmonum nomine, non item Dei, artē ſcelerate exercēt, idq; precio faciunt, qui uerba ignota malitioſe uſurpant, qui notas & figuras in-

ſtar deorum ſimulacrorũ nefarie adorant, qui uariarum rerũ imagines, item annulos lapideſq; uelut ſacræ artis inſtrumenta habent, qui in ligandi, ſoluendi, tangendiq; modo ſpem ſtolide ponunt, & poſtremo confidenter petunt, plurimũ à Deo minime petenda. Nónne proinde dementis eſt, non modo exiſtimare, ſed ſomniare quicquam propitiũ ab iſtis ueritatis, pietatis, ac iuſtitiæ hoſtibus proficiſci poſſe? Neq; igitur ualere tam importunã artem aliter credas, quàm ad fraudem atq; damnum ſimiliter petentiũ ab ea auxilium, quippe qui pecuniam diſſoluunt, quò deludantur, ſuaq; ſpe fraudentur, ac ad ruinam exercentiũ, qui à principio per baptiſma filij Dei effecti, ita tandem ſeſe malorũ dæmonum amicitiæ dant, atq; deuouent, qui ſupra uires, contra naturam, diuinare, morbos curare conati, ſi tale quid præſtare poſſe ſe perſuadent, nõ anĩaduertunt ſibi ſic male agentibus ſemper præſtò eſſe dæmones, qui ipſos in maleficio detineant, ut ne aliquãdo reſipiſcant. Ac tantum abeſt, ut ars longe inſidioſiſsima cuiquam prodeſſe poſsit. Quid, quod incantatores, ſi quid omnino efficere poſſe uidentur, totum id nefarijs dæmonum machinis aſsignandum, nemo ſanæ mentis ambigit? quia illi nihil non ſemper ſtudent, ad eorũ hominum perniciem, qui à ueritate recedentes, ſeſe modis omnibus ire perditum uolunt. Sic eius tetræ artis ſtudium cumprimis exitio fuit Babyloniæ ciuitati, quæ ad ultimum à Cyro rege ſub Perſarũ imperium redacta

eſt.

eſt. Eſaias capite xlvij. Venient tibi duo hæc ſubitò in die una, ſterilitas, & uiduitas, propter multitudinẽ maleficiorum tuorum, & propter duritiam incantatorũ tuorũ. Et ſubijcit: Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laboraſti, ab adoleſcentia tua, ſi forte quid proſit tibi. Quam ob rem ſapienter Moſes ſuis Hebræis præcepit, quemadmodum in Deut. eſt, ut incantatores omni tempore exterminãdos curarent. POLY. Viciſti me propémodum his tuis multo equidem bellißimis argumentis, quibus cuncta quæ ad artem pertinent, recte metitus, nunquam poſthac incantationibus quicquam tribuam, ſi te pro rei obſcuritate, nõ tædebit dilucidius docere: nam nuper demonſtraſti uulgò traditum, Marſos eſſe ſolitos carminibus coërcere ſerpentes: nunc autem uenit mihi in mentem, illud eſſe quamuerißimũ, quando ita eſt in pſalmo lvij. Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, quæ non exaudiet uocem incantantiũ. Hinc ergo uidere licet incantamenta aliquid omnino ualere.

ROB. Imò nihil, quod uno concludam argumento. Iam ſatis conſtat iſtas maleficas artes eſſe dæmonũ inſtrumẽta, quibus illi ad nocendũ duntaxat utũtur, ubi libet, ſi liceat. Quippe ſerpentes, ut tibi ad rogatũ tantum reſpondeamus, contrahuntur carminibus, quum deus permittit: at nõ item, quũ per deũ minus licet, id quod teſtatur Hieremias, de Hieroſolymæ excidio ita

capite octauo ſcribens: Ecce ego mittam uobis ſerpentes mortiferos, quibus non eſt incantatio, & mordebũt uos, ait dominus. POLY. *Equidẽ ſatis fermè mihi ad unguem fecisti, uerum aliud poſtulo. Quid, oro, cauſæ eſt, cur ſerpens magis cæteris omnibus animantibus obnoxius ſit incantationibus?* ROB. *Veniat Phœbus, & tibi hos ſoluat nodos: aut ueniat in mentẽ Vergilij, qui uerè ait:*

Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas.

Hunccine modũ uis tenere in diſputando, ut nihil tandẽ concludamus? Sed ne tibi uidear indoctior, quod in buccam uenerit reſpondebo. Ferunt id ſupplicij conſtitutũ eſſe ſerpenti, quod ut ualde noxium animal, idoneus uiſus ſit diabolo, cuius perſonam indueret, ad Euam primam parentem circũueniendam. Item ob illud ipſum, etiam dæmones plurimum poſſe in Venerem, quia prima peccati corruptio qua homo factus eſt particeps culpæ, nos per Venerem genitricẽ peruaſerat. POLY. *Nihil hercle uerius, nam ſunt ubiq; gentiũ, qui cantionibus maleficis facile reddant quẽ uelint hominẽ multo ſegniorem ad Venerẽ: cuius ſanè rei ſi modũ ſcirem, permagno liberarer ſcrupulo.* ROB. *Non modum, ſed peſtis cauſam quæras, dæmon enim quũ ſpiritus ſit poteſt hominem uſpiam prohibere, item inflammare, langueſacere, eiuſq; cogitationẽ in qua omnis propèmodũ rei uenereæ uis maxime conſiſtit, ſæpe auertere. Qui igitur uult hominem oppreſſum præſtigijs iſtiuſmodi,*

moli, dæmones ad id facinus edendum inuocare neceſſe habet. At mulieres in primis talibus armatæ ueneficijs, permultos in dies ſingulos perdunt infantes, partus'ue informatos ſuffocāt, ſimiliter fruges enecāt, atq; fontes inficiunt, ac deniq; in eo maleficij genere plus multo nefariæ uetulæ, quàm uirorum quiſquam, ualere dicuntur. POLY. *Cur ita?* ROB. *Quia mulieres partim ob animi leuitatem, ſibi innatam, partim ob imprudentem credulitatem, neſcio quo pacto à dæmonibus facilius hiſce obligātur ſceleribus. Sic Eua mulier magno ſuo pariter atq; ſuorum malo, deſipuit, ita uolente* Deo. POLY. *Inquis talia fieri flagitia, permiſſu* Dei? ROB. *Haud dubie.* POLY. *Quam ob rem, obſecro?* ROB. *Vbi eſt acumē tuum, qui ignorare uideris iudicia* Dei *facile nos latere? Dicam tamen. Deus enim non unius uel alterius duntaxat, ſed uniuerſorum mortalium cuſtos rectorq; eſt, qui, quemadmodū natura facit, quæ ex putrefactis granis frumenta producit, permittit malum accidere, ut ex eo bonum colligat, quod teſtatur Auguſtinus in ſuo enchiridio, ita ſcribens: Neq; omnipotens* Deus *ullo modo ſineret mali aliquid eſſe, niſi uſq; eò eſſet omnipotens, & bonus, ut benefaceret, & de malo. Sic nempe prouidet* Deus, *ſummum nanque malum ſemper iudicatum eſt, ut homines per carnificum cruciatus, beſtiarumq; laniatus, uitam finirent: attamen ex eo numero,* Deus *ſuos martyres perbeatos fecit.*

POLY. *De his recte, perinde atque ſatis. Sed adhuc aliud ex alio quærens rogo te, an in ijs carminibus ſit modus aliquis, quē noſtra non accuſet religio?* ROB. *Is prorſus, quem Chriſtus ſuis dedit Apoſtolis, apud Marcum dicens: Signa autem eos qui crediderint, hæc ſubſequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, ſerpentes tollent, ſuper ægrotos manus imponent, & bene habebunt. Hoc in primis modo uſus diuus Petrus, Hieroſolymis ſanauit hominem claudum, inquiens: In nomine Ieſu Chriſti Nazareni, ſurge, & ambula. Extat hiſtoria in actis apoſtolorū, capite tertio. Eodem quoq; modo Ioppe puellam nomine Tabitham, iam mortuā ab inferis excitauit: nā uir ſanctus acceßit ad corpus exanimum, et poſitis humi genibus, ubi orauit, inquit: Tabitha, ſurge. Paulus itidem apoſtolus, multis paßim tota Aſia ſanatis, à dæmonumq; moleſtia liberatis hominibus, poſtremo in Melita inſula propter Siciliam ſita Publium hoſpitem ſuum, uirum primariū, febre & dyſenteria tentatum, poſtquam orauerat manusq; impoſuerat, ſanauit: eoq; loci uiperam à qua in manu uulnus repente acceperat, ſine ulla uitæ offenſione, in ignē excußit. Sed ne multa, poſſem enim ſexcenta referre miracula, hiſce modis edita, quibus etiam nunc noſtri ſacerdotes utuntur, quum præſertim uolunt eijcere dæmonem, qui hominem teneat, aut ægros curare, apoſtolorum more, qui, teſte euangeliſta Marco, capit. ſexto, uel talis erat, ut ungerent oleo multos ægrotos, atq; ſanarent.*

narent. Et *hic modus quem ſcire auebas.* POLY. *Mirifice certe omnia: at ne ulla in re mox hæſitē, ſcire amplius opto:* Datur'ne *unicuiq;, ut pro ſuo iure, affectis opituletur hominū corporibus?* ROB. Datur *uiris æque corporis, ut animi longe integerrimis: alijs uero ſi auſi fuerint, fraudi eſt. Sic Lucas tradit, olim malo fuiſſe nonnullis apud* Iudæos, *ſcribens:* Tentauerunt *quidam de circumeuntibus* Iudæis *exorciſtis, inuocare ſuper eos, qui habebāt ſpiritus malos, nomen domini* Ieſu, *dicentes:* Adiuro *uos per* Ieſum, *quem* Paulus *prædicat.* Erant *autem quidam filij Sceuæ* Iudæi *principis ſacerdotum ſeptem, qui hoc faciebant.* Reſpondens *autē ſpiritus malus dixit eis:* Ieſum *noui, &* Paulū *ſcio, uos autem qui eſtis?* Et *inſiliens in eos homo in quo erat dæmonium malum, inualuit contra eos, ita ut nudi & uulnerati effugerēt de domo illa. Sed audi* Chriſtū *ipſum de ea re apud* Matthæū *docentē:* Multi *dicent mihi in illo die, domine, domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, dæmonia eiecimus, uirtutes multas fecimus?* Et *tunc confitebor illis, nunquā noui uos.* POLY. Cur *ijs talis datur facultas?* ROB. *Illud tibi eò loci diuus explanat* Hiéronymus, *inquiens:* Prophetare, *uirtutes facere, & dæmonia eijcere, interdum non eius meriti eſt, qui operatur, ſed uel inuocatione nominis* Chriſti *hoc agit, uel ob condemnationē eorum qui inuocant, & utilitatē eorum qui uident, & audiunt, conceditur, ut licet alij deſpiciant eiuſmodi ſigna facientes,*

tamen deum honorent, per cuius nomen tanta edantur miracula. POLY. *Sunt hæc quidem magna, ad terrendos mortales, ne quid rei habeant cum cacodæmonibus: quocirca ut eiuſmodi noxiæ umbræ minore negocio à nobis caueantur, ad prima redire libet. Itaque mi chariſſime Roberte dicas, te amabo: Fallebant'ne ſemper, an unquam ipſi fallebantur dæmones?* ROB. *Bone Deus, quàm feſtinas, imò atque adeò (bona tua ueni adixerim) infeſtas, urges, perinde quaſi iam dies nos deficiat, quũ Sol nondum præcipitet, & me tamen præcipitem agere uelle uideris. Dæmonũ fallacias tibi antea me patefeciſſe putabam, ſed quia hæſitare uideris, accipe eorum cõmentum unum ex ſexcentis, inauditæ fraudis plenum. Romæ, teſte Liuio, libro ab urbe cond. ſecundo, ita uſuuenit, ut Ludi Circenſes eo ipſo die facti ſint, quo bene manè ſeruus quidam à patreſamiliâs cæſus eſt. Quare ſtatim poſt cuidam Atinio plebeio homini ſomnium fuit, quo à Ioue monitus fertur, ut Cõſulibus eius nomine diceret, ludos quamprimũ eſſe inſtaurandos. Is propterea quod ſuis dictis fidem minime habitum iri ſuſpicabatur, tacuit: qui paucis poſt diebus filium amiſit: cui deinde ob mortem filij in mœrore iacenti in ſomnijs illa eadem imago uiſa eſt interrogare, ſat'ne magnã haberet ſpreti numinis pœnam, ac iam mortem intentare, niſi mandata properè exequeretur. Ille tamen cõtabatur, quũ ſubito eſt tanta affectus debilitate, ut ſtare non poſſet,*

tum

tum amicorũ conſilio permotus, ad Cõſules lectica deſertur, ac ad patres delatus narrauit ſomnium. Quo facto, domum ſuis pedibus redijſſe dicitur. Ecce dæmonum flagitium: eorũ aliquis præſentiens Atiniũ amiſſurum filium, atq; mox captum membris conualiturũ, ei in inſomnijs adfuit, quò ſic Romanum populum in religione maxime omnium delirantem, maioribus circunfunderet tenebris. Item audito Origenem, qui ſuper Numeros homilia xvi. breuiter cunctas ipſorum dæmonum nefarias artes prodit, inquiens: Hæc ergo omnia, id eſt, ſiue auguratio, ſiue extiſpiciũ, ſiue quælibet immolatio, ſiue etiam ſortitio, aut quicũq; motus auium uel pecudum, & inſpectio quæcunq; fibrarum, ut aliquid de futuris uideantur oſtendere, operatione dæmonum fieri non dubito, dirigentium uel auium, uel pecudum, uel fibrarum motus, aut ſortium, ſecundum ea ſigna, quæ docuerint ijdem dæmones obſeruari ab eis, quibus artis huius ſcientiam tradiderint. POLY. Ars ergo augurandi, dæmonum inuentum eſt? ROB. Eſt utiq;. POLY. Atqui hoc non ſentit Hetruria, quæ illud cuidã Tagi apud ſe, ſubitò ex terra nato aſſignat, id quod à me libro de Inuentoribus rerũ primo eſt explicatum dilucide. ROB. Verum dicis, dilucet eam eſſe fabulam. Sic ex lapidibus homines factos tradunt. Vergilius: Quo tempore primum

Deucalion uacuum lapides iactauit in orbem,
Vnde homines nati.

Nam ante Tagem, per Moſen lege exceptum eſt, ne quis ſe ad eiuſmodi maleficas artes applicaret, ita in Leuitico mandantẽ: Non *diuinabitis, neque augurabimini, neque adiungemini ad incantatores.* Et *in* Deu*teronomio : Si introieris in terram, quam* Dominus Deus *tuus dabit tibi, non diſcas facere ſecundum abominationes gentium illarum, neq; diuinans diuinatione, neque ſortiens ſortibus, neque maleficus, neque incantator, neque portentorum inſpector.* POLY. *Iſta omnia ſi* Deus *abhorret, non uidetur mihi prouidentia futurorum recte appellari diuinatio, quæ ut* Grammatici *definiunt, ſit à diuino uerbo, quod eſt auguror, quia* Dei *proprium eſt, futura prædicere, nam à diuo, quod diuinum ſignificat, diuino uerbum deducitur.* ROB. *Perinde ego mediusfidius in hac re tecũ belle cõſentio, atq; cum* Origene, *qui homilia quã paulò ante recitauimus, ſuper* Numeros, *hanc diuinãdi, ut ita dicam, delirationẽ, per antiphraſim diuinationẽ dictam exiſtimat.* Et *diuus* Hieronymus *in cõmentarijs in Micheam, capite tertio, ait, diuinationẽ apud ſacros autores nunquam in bonam accipi partem, quod in ea nihil diuinitatis, ſed plurimũ bonarum mentiũ diſperditionis inſit, niſi caueatur.* POLY. *Vſqueadcò cauendam ducis iſtam artem?* ROB. *Imò nihil magis: quando dæmones non alijs armis nos circunſident, oppugnant, urgent, quò tandẽ uictos perdãt.* POLY. *Perdant, utinam non magis noſtræ affectiones damno*

eſſent. ROB. Affectus, ſi uolumus uti ratione nobis diuinitus data, facile moderabimur, quũ illi nos uigilantes diuexare ſoleãt: at iſti peruerſi ſpiritus nõ item, qui homines alto ſomno ſopitos fraudulenter aggrediuntur. POLY. Rem in omni memoria hominũ inauditã narras. ROB. Sic arbitrare? ſed tibi credibilis fiet, ut opinor. Nos enim quum onuſti cibo & uino ad quietẽ imus, ſolemus ſomniare, ac ſomniando plurimũ confuſa perturbataq; cernere. Quo uiſo, poſtquã noſmet collegimus, quum interdũ perterreamur, ecce tibi ſubitò dæmonum impulſu, illud aut pro nihilo habendum rati, nõ ſomnij cauſam, ſed euentũ ſtultiſsime quærimus. Nõne perfidioſæ ſunt ciuſmodi inſidiæ, & perpetuum certamen, quum per iſtos animorũ noſtrorum hoſtes, non liceat etiam noctu quieſcere? POLY. Acute pariter atq; copioſe dixiſti, ſed in mea permaneo ſententia, longe maius nobis bellum aduerſus affectiones, quàm cũ ſpiritibus eſſe, quod ij foris malũ machinentur, at illæ intus cõtinenter inſidientur, quemadmodum in noſtro in dominicam precem commentariolo perſpicue docuimus. ROB. Tibi non adſtipulatur apoſtolus Paulus, qui aliud atq; tu cenſes edocet, ita ad Ephesios ſcribens: Induite omnia arma Dei, ut poßitis ſtare contra uerſutias diaboli, quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus ſanguinem & carnem, ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, aduerſus ſpiritua-

lia nequitiæ in cœleſtibus. POLY. *Aduerſus poteſtates inquit Paulus? Ecquid ſibi uult hic? habent ne dæmones poteſtatem nocendi?* ROB. *Habent.* POLY. *A quo?* ROB. *A ſuo principe diabolo.* POLY. *Secus atq; tu, ait ipſe Apoſtolus alibi: Non eſt poteſtas, niſi à Deo.* ROB. *Longius quàm ſcitu opus eſt procedis, altiusq́; rerum cauſas ſic quæritando aſcendis, quàm ut nos humi ſtrati poßimus ſuſpicere. Sed ad rogatũ tuũ illud ſatis ſit, ut nos aliud quidem uas ad honorem, aliud uero ad ignominiam uſurpamus, ita dæmones iſti poſtremo facti ſunt omniũ ſcelerum uaſa, qui, teſte diuo* Hieronymo, *talia officia ſortiti ſunt, ut eſſent rectores tenebrarum, quod eſſe lucis principes noluerint: Ac ſic ex uolũtate, alij ad alias artes bonas malas'ue ſeſe applicarunt.* POLY. *Salſißime equidem: cæterũ non cõmittam, ut tibi cauſam deuiandi aliquã dem: ergo ad prima reuertamur. Satis accurate paulò ante docuiſti, quemadmodum dæmones fallant: nunc reſtat, & conſequens eſſe uidetur, ut à te expectem, quomodo fallantur, quũ ratione ſuperæ mobilitatis, id eſt aërei corporis, uti nuper dixiſti, tam acute perſentiant, ut decipi uix poſſe exiſtimentur.*

ROB. *Non te fraudabo tam iuſta expectatione. Haud ſemper, autore diuo Auguſtino, ita cadunt res, ut à dæmonibus præuidentur, quod ſummi rectoris orbis conſiliarij non ſunt. Cuius rei exemplũ ſit hoc expoſitum. Quũ imperator iubet moueri caſtra, omnes*

milites de itione cogitant, eamq; futuram præſentiunt, & tamen ſæpenumero accidit, ut non ſequatur, imperatore eodem temporis momento, ex cauſa mutato cõſilio, aliter iubente. Verbi cauſa: Cum populus Hebræus, *duce* Moſe, *ex* Aegypto *in patriam rediẽs, iter per loca inculta faceret, iam tũ ſagaces ſpiritus potuere iuxtà prænoſcere atq; prædicere, cum populũ modis omnibus fame ſuffocatũ iri, cum repente* Deus *pro ſua benignitate ſuppeditauit cibũ, quem mannã uocãt.*
POLY. *Non omnia igitur iſti dij gentium ſciunt, quũ eos prouidentiæ diuinæ conſilia crebro fugiant. Sed redde mihi, an alio fallantur modo.* ROB. *Faciam* Polydore *ut uis, ſi modo mihi in mentem uenerit, multijugum illorum deliramentorum.* Solent *item dæmones in præſenſionibus naturalibus hallucinari.* Exẽpli *cauſa recitata ſit hæc hiſtoria:* Quũ Ezechias *rex* Iuda *grauiter ægrotaret, &* Deus *iußiſſet* Eſaiæ *prophetæ, ut ei ſuis uerbis mortem nunciaret, iam tum perinde dæmones ut medici diuinare poterant, ita futurum, ut ille ex morbo minime cõualeſceret, quũ tamen ecce* Deus *precibus placatus, tantum abfuit ut regem obire mortem permiſerit, ut etiam in aliquot annos ſeruarit.* Falluntur *præterea cum gubernatoribus nauiũ, ubi ex improuiſo uenti ualide flantes deponunt.* Ita *ſeruatorem ſedaſſe tempeſtatẽ legimus, apud* Lucam *ſcribentem: At ille ſurgens increpuit uentum, & tempeſtatem aquæ, & ceſſauit, et facta eſt tranquillitas.* Item *cũ*

agricolis quoq; circũſcribuntur, decipiunturq́;, ubi nu tu Dei, contrà atq; ſigna naturalia ſignificãt, ſubitò ſit temporis immutatio, qualem Ioſephus libro antiquitatis Iudaicæ decimooctauo accidiſſe tradit in Iudæa, ubi quũ propter ſiccitatẽ iam fruges deſperarentur, præter omniũ opinionem pluere cœpit, eo ipſo die, quum ſumma bene mane ſerenitas extiterit, durauerítq́; eatenus, quoad pluuia diuinitus manarit. POLY. *Sed ne plura nunc, quia iam cœnandi hora penè obrepſit, quamuis peruellem, ut breuiter de uarijs diuinandi modis generatim diceremus, quò tandem tota diuinatio pertractata uideretur.* ROB. *Ponis tu modos in diuinandi amentia?* POLY. *Amentiam uocas diuinandi artem?* ROB. *Etiam: quid enim inſanius potuit hominũ mentibus aſpergi, quàm ut ſtudio quærendi futura, per nefarias artes, tenerentur? quum præſertim illud ex uſu noſtro nõ eſſet, ſi Stoicis credimus, qui omnia fato fieri dicunt. Si enim ſciremus futura mala, quæ nullo cõſilio uitari poſſunt, iam antè nos metu cruciando, omnis ſuperioris uitæ fructum perderemus: Sin uero bona præuideremus, totũ illud expectationis tempus graue nobis foret, & quũ euenirent, minus multo grata exiſterẽt. Atq; ſic ignoratio futurorũ utilior eſt, quàm ſcientia, quũ iſtud nobis modis omnibus negatũ ſit. Quare Plato in Timæo ſentit diuinationem à Deo datam hominibus errore mentis duntaxat affectjs, & id quidem meo iudicio, recte, uultq́; prudentis eſſe, ea*

poſtea

poſtea interpretari, quæ ab ingenio ita furente prædicta eſſent. Igitur in diuinatione, uti diximus, nullus po teſt eſſe modus, ſed potius mentis error. POLY. *Per belle argumentaris: ea de re non erit diſſenſio, de qua proximo libro mox plura: quanquam Ariſtoteles in eo libello, quem de diuinatione per ſomnium, ſcripſit, ſapientis non item inſani eſſe diuinare probat: tu pergas, oro.* ROB. *Principes deuotorũ ſectæ habentur, quos magicæ artis peritos appellant: ij ſeſe à primo dæmonum amicitiæ dant, deuouentq́ꝫ: qua re freti, eos conſulunt, deuocant, mortuos interrogant, umbras excitant, qui necromantes dicuntur. Sunt & alij id genus malefici artifices, pariſq́ꝫ flagitij affines, qui uocan tur chiromantes, quod ex linearũ quæ in manibus ſunt inſpectione, diuinent: qui hydromantes, quod ex aqua: qui geomantes, quod ex terra, ſeu figuris in terra deſcriptis: qui pyromãtes, quod per ignem: & qui aëromantes, quod per aërem, ideſt, per auium uolatus, aut procellas.* POLY. *Bene profectò res ſe habet, propterea quod ars iſtæc in primis lege uetita iampridem apud noſtros obſoleuerit.* ROB. *Credin tu obſoleuiſſe? imò nimis etiam nunc uiget: uiget autem apud ſtultos, quibus tanta ineſt animo inſulſitas, ac inſcitia, ut facile credant iſtis nebulonibus poſt homines natos peſſimis, qui bonam ætatis partẽ in eiuſmodi maleficij ſuperſtitioniſq́ꝫ nebulis uerſati, quæſtus faciendi cauſa uni omnia eius occulta depromere conãtur, alteri pro*

ſperitatem, alij diuitias, honoresq́; futuros mendaciter promittunt, atq; ſexcentas in credulos fallacias intendunt: Nam quotam putas quanq; rem euenire prædictam ab iſtis? & tamen ſunt qui arti fidem habeant, & præſertim infelices, ut multo infeliciſsimi ſint, qui quũ amiſerint aliquid, ut de alijs taceamus caſibus, nihil potius agendum putant, quàm hoſce adire necromantes, et furem indicari, ſperantes dare eis pecuniam, quò ſic deluſi damnum ſuo damno addant. Illi enim callidi impoſtores, poſtquam intellexerunt quas bonis nudati ſuſpiciones inijciant, ad quosq́; crimen pertinere opinentur, tum ad artem redeunt, ſuos dæmones conſulunt, & demum ut fraudulentiſsimi neminem unum hominẽ indicãtes, tantum ſuſpiciones iniectas cõfirmant. Tum miſeri confirmata opinione, domum aduolant, omnia reuoluunt, examinant, huc illuc concurrunt. At ſi forte indiciũ aliquod fiat, fur'ue in manus incidat, id totũ non Deo iniuriarum noſtrarũ uindici, neq; ſuæ diligentiæ, ſed arti duntaxat tam ſtultiſsime quàm uaniſsime aſsignant, acceptumq́; referunt: quæ etſi omni tempore non modo alijs, ſed ipſis artificibus inuenta eſt uana et inutilis, quũ homines malefici in primis egeſtate perpetua premantur. POLY. Recte ſanè admones cauenda ſapientes: cæterũ reliqua perſequere, quambreuiſsime potes. ROB. Erant, qui ſecundũ artem animaliũ fibras, qui cantus, guſtus, uolatus auium notarent, qui terræmotus, fulminaq́; obſeruarent, qui du

ce natura,

et natura, ſomnia interpretarentur, qui deniq; ex oraculis, uaticinarentur. Iſti uates reſponſa dabant edocti uocibus dæmonum, qui eas uarias, confuſas, obſcuras & incertas de ſimulacris, circa quæ uerſabantur, tanto artificio edebant, ut quomodocunq; exitus rei caderet, is certe prædictus uideretur. POLY. *Vere ac probe explicuiſti, quæ à te expectarã, cætera in proximum ſermonẽ noſtrum reſeruanda puto. Ac ita cœnatum eamus.* ROB. *Fiat, quod iubes.*

LIBRI PRIMI FINIS.

POLYDORI VERGILII VRBINATIS DIALOGI DE PRODIGIIS, LIBER SECVNDVS.

POLYDORVS.

FACTA *iam re diuina, ſumptoq́; ientaculo, uis'ne ſub hac uite noſtri hortuli obũbratica, ſermonẽ reliquo operã demus, ſedentes?* ROB. *Quid ni, nam ad te ea de cauſa diuerti, ut quæ ad quietem animi delectationemq; quæruntur, in ijs acquieſcerem, & quia mihi impræſentia, cura pariter ac negocio uacanti nihil iucundius eſſe poteſt, quàm de eiuſmo*

di rebus tecum conferre, quod heſterno die informauiſmus de prodigijs, opus libentiſsime abſoluendum curabo, ſed ei nihil anteuertas rogo, nam heri mirandum in modum, rem extraxiſti, ſic, ut minus per tuas multiplices quæſtiunculas licitum fuerit, ad umbelicum, uti dicitur, perducere. POLY. Faciam porrò quod cupis, ſi prius tamen unū quæſiuero, quod omnino noſtræ diſputationis caput eſt, quomodo quis poſsit internoſcere præſenſiones, uiſionesq́;. ROB. Ego ſanè ſic fore animo cernebam, uelle te more tuo, nouis argumentationibus noſtrum ſermonem plus nimio morari, interponendo quod minus aliquando ad rem noſtram conueniat. POLY. Nihil inſtitutum ſermonem moror, nec ei quicquam interpono, quandoquidē conſentaneum eſt, ut prius aliquātiſper cōcionemur, quàm nos in uiam narrandi prodigia demus. ROB. Noſco te intus & in cute, ut aiunt. Si ſemel in diſceptationis campū me traxeris, neceſſe habebo tecum diu obluctari, adeo lepide ac ſagaciter ſcis cauſas inueſtigare, quamobrē in certamine quempiā retineas: Quare, amabo te, agito partes tuas, incipe, atq; perge recta uia exponere ſpeciatim id, quod ad rem noſtram pertinet. POLY. Id quantum conniti animo, quantum labore contendere potuero, ſedulo facere inſtituā. Quum diſputando ad ſomniorū uiſiones ueniendum ſit, quæ nobis aut per quietem, aut per merum, aut per inſaniam, ſunt, in animo eſt, quærere, quæ tam probari poſsint

uera uiſa, quàm falſa refelli: proptерea primum omniū oportet ponere regulā ueri & falſi, ſi utriuſq; notionē ullā habere uelimus, qua diſtingui poßint, quæ à Deo miſſa, quæ in ſomnijs uideantur, quæq́; oraculis, auſpicijs, & extis inania declarentur. ROB. Eſt quiſquā qui huiuſce rei poßit quærere ueritatē? POLY. Ego à te adiutus: et hæc mihi cauſa eſt, quare te audiā libentius, ſi tibi potior cauſa nō ſit, cur recuſes. ROB. A me ad ueritatē indagādā, quā natura, ut ſcite ait Democritus, in profundo penitus abſtruxit, auxiliū expectas? Moriar, ſi ambo id ullis ingenij facultatibus exequi poſſumus, de hac enim una re philoſophi antiquißimi inter ſe ſummopere diſſentiunt: theologi uero noſtri maxime laborāt, angūtur, ſudāt. Illi etenim ſic argumenta ſua cōcludunt: Eorum quæ uidentur, alia uera ſunt, alia falſa: et quod falſum, id percipi non poteſt: quod aūt uerū uiſum eſt, id omne tale eſt, ut eiuſmodi etiā falſum poßit uideri: & quæ uiſa ſunt eiuſmodi, ut in ijs nihil interſit, non poſſe accidere, ut eorū aliqua percipi poßint, alia non poßint. Quibus omnibus rationibus uolunt efficere, quæ uiſa ſint ueris adiuncta, eſſe falſa, quæ à ueris nihil differāt, et deniq; talia eſſe, ut nō poſſit ingenij acies ea cōprehendere. Hāc aūt definitionē Cicero in Academicis quæſtionibus facile refellit, conuincitq; autores, ita reſpondens: Qualis eſt iſtorū oratio, qui omnia non tam eſſe, quàm uideri uolunt? Maxime autem conuincuntur, quū hæc duo pro congruen

tibus ſumunt tam uehementer repugnantia, primum eſſe quædã falſa uiſa, quod quũ uolunt, declarant quædam eſſe uera. Deinde inter falſa uiſa, et uera nihil intereſſe. At primum ſumpſeras, tanquam intereſſet, ita priori poſterius, poſteriori ſuperius coniungitur. Sic Cicero argumentatus concludit, ad uiſa diſcernenda opus eſſe perſpicuitate & diligentia: quando perſpicuitas eam habet uim, ut ipſa per ſe, ea quæ ſint, nobis ita ut ſunt, indicet: diligentia uero facit, ut firmius in perſpicuis maneamus, ſine qua, præſtigijs quaſi quibuſdam obcæcati actiq; facile ab ijs quæ clara ſunt, depelli poſſumus: Verbi gratia, Solet quis in uigilia ſibi aliquid fingere, ac longa cogitatione depingere, qui ſimulac ſe ipſe commouit, atque ad ſe reuocauit ſentit quid interſit inter uera & inania, ſi perſpicuitatis diligentiam adhibeat. Itidem faciet, ſi eadem in ſomno extiterint. POLY. *De ueris et falſis uiſis, infra ſuo loco cõmodum diſputare poterimus: nunc autem omnes noſtræ diſputationis neruos contendere nos debere exiſtimo, quò diſcutiamus, quomodo diuinæ prænotiones internoſci queant, ut ne ueri cognitio per dæmonum fallacias cõturbetur, quia ſatis cõſtat tam cõmunitatem eſſe naturalibus præſenſionibus cum diuinis, quàm ſuperſtitioſis cum curioſis.* ROB. *Vbi eſt cõmunitas ueri cum falſo, ibi nullum erit iudiciũ, quoniam propriũ in communi ſigno notari non poteſt. Atq; ut uidere uideor, perdifficiliter id quod agis, planũ fiet.* POLY.

Imò

Imò nullo fiet negocio: nam uno uel altero modo, aut quod quærimus, probabile exiſtet, aut ſaltem notã aliquam ueritatis habebimus, ſi modo libuerit ingenium, quod tibi longe ſagaciſſimum eſt, intendere. ROB. Quid multa? intendã ſedulo: ſed heus tu, noli mihi proponere uiſiones amentiũ, quatenus enim hæc nobis pertractanda ſint, perquam diligenter uidendum eſt, ut ne cum inſanis, inſanire uideamur. POLY. Phreneticorum, ebrioſorum'ue monſtra abhorres? ROB. Abhorreo inquam, ſimulq́; audire nedum referre pudet: quot etenim ſomnorinas, ut Varronis uerbo utar, imagines affantur? et præſertim illi, qui quò magis delirant, eo frequentiora cũ dijs colloquia habere ſe aut fingunt, aut credunt: credunt autem complures, & maxime omnium monachi noſtri uiri ſimpliciores, aperti oresq́;, quorum nonnulli, ut ſæpe accidit, in tanto deuotorum grege, cum tædio uitæ, quam artibus uacuã degunt, tum pœnitentia uotorum, quæ fermè à pueris inconſiderate fecerint, affecti, ſui cõſolandi gratia, ſeſe ad danda reſponſa accõmodant, & nunc amicorum nomine, de nuptijs faciundis, nunc de habendo itinere, nunc de bello gerendo, de mortuorum ſtatu, de uiuorũ futura felicitate, de ouis gallinæ ſubijciendis, de ouium partu, ac ſubitis rerum mutationibus, deos conſulunt, qui dæmonum præſtigijs obcæcati noctu in cœlum rapiuntur, cœlites adeunt, reſponſa reportant, & nomine ſanctitatis elati, ſua uiſa amicis pateſaciunt, id quod

ſummæ leuitatis atq; erroris indicium eſt. Iſta ergo & iſtiuſmodi uanitatis plena, noſtrum, quæſo, non impediant ſermonem, quem in multum iam diem produximus. POLY. *Ioculatoria hæc, quæ inter ſermocinandum nos paulò ante labore atque itinere diſputationis defeſſos, iuxtà delectare atque recreare poſſunt, miſſa facienda iudicas?* ROB. *Sic ſanè, nam non eſt ponendũ tempus in hoc ioci genere, quod nequaquam facetum, ſed flagitioſum duco, quando non parum multi etiam nunc imprudentes ſe in dæmonum laqueos præcipites agunt, arbitrantes à dijs præcepta accipere, quæ à malo genio habent. Quid, quod mulierculæ quoq; noſtræ, præſertim monachæ, more ſuo ſemper credulæ, non uerecundantur ſe interdum fatidicas profiteri, quum miſeræ ab iſtis dæmonibus circumuentæ, non animaduertant fraudem? Et quia labi, errare, falli, tam turpe eſt, quàm pernicioſum, non eſt quod proſequamur uiſiones eiuſmodi uatum, qui planè mente capti nihil certi præſentiunt, quod infra ſatis conſtabit.* POLY. *Tute proinde conſtituas regulam, ne noſtra fluctuet diſputatio.* ROB. *Faciam. Quinq; ſomnij ſpecies, teſte Macrobio, ſunt: id eſt, inſomniũ, quod accidit, quum cura ſtudium'ue cuiuſpiam rei quod uigilantem tenuerat, mox dormientem inuadit, quia, ut ait Cicero de ſomno Scipionis, fit ſæpe ferè, ut cogitationes ſermonesq; noſtri pariãt aliquid in ſomno tale, quale uigilantes cogitauerimus, locutiq;*

locutiq; ſimus. Altera ſomniũ, quod eſt figuris tectũ, ita ut ſine interprete, qui artem callcat, intelligi nõ poßit. Tertia phantaſma, quum quis ſemiſomnis uidet in ſe formas uarias late uagantes irruere. Quarta oraculũ, quũ per ſomniũ perſona grauis, aut Deus ipſe quicq̃ futurum eſſe, ſiue uti bonum faciendum, malum'ue declinandum denũciat. Quinta uiſio, cum id perinde euenit, ut cernere uiſi ſumus. Cæterũ nos, ut hactenus fecimus, iſta omnia cõmode modo uiſiones, quas Græci, teſte Quintiliano, phantaſias uocant, per quas rerum abſentium imagines animo repræſentantur: aut uiſa, quæ noctu pariter atq; interdiu accidunt, appellabimus. POLY. *Diſtinctio uiſionũ ac concluſio, item ſermonum lex mirifice placet: itaq; reliquum eſt, ut de modo tractetur, quo uera uiſio à falſa diſcerni poßit.*
ROB. *Id paucis explicabo: uera enim uiſio eſt, quæ nihil in ſe falſi: falſa uero, quæ ueri habet in ſe nihil.*
POLY. *Bella ſanè concluſio, uel potius iocatio.*
ROB. *Qui malũ uideor tibi nugari, ſi quod rogas, tibi reſpondeo?* POLY. *Aliud rogo reſponſum. Quomodo id uerum, falſum'ue elucebit? quomodo conſtabit mihi id quod prædicitur, an à deo, qui uerax eſt, ac idcirco, ut Plato de Repub. ait, haud quenquam per uiſiones, ſeu ſigna decipit: uel à diabolo, qui eſt mendax, proficiſcatur?* ROB. *Non facile utiq; conſtabit, opus nempe eſt diuina ope, ut quis eius rei intelligentiã habeat. Sic Origenes homilia tertia in Exodũ*

teſtatur, inquiens: Vide quid ſcriptũ ſit de Iuda, quomodo refertur: Quia introiuit in illũ ſatanas, et quia miſit in cor eius diabolus, ut traderet dominũ. Ipſe ergo aperuit os eius, ut loqueretur cum principibus, et pharisæis, quomodo eum traderet, accepta pecunia. Vnde mihi uidetur, nõ eſſe paruæ gratiæ, intelligere os quod aperiat Deus, et intelligere os, quod aperiat diabolus. Nõ eſt ſine ſancti ſpiritus gratia, huiuſmodi os, & uerba diſcernere. Hæc ille. Hinc extiterunt pophetæ Dei ueri nuncij, qui futura prædixerint, nam futura quæ prænorant, (aliter enim prophetia nominãda nõ eſt) prædicebãt à deo edocti, id quod affirmat apoſtolus Petrus epiſtola ſecunda, ſcribens: Si illud prius noueritis, quod omnis prophetica ſcriptura nõ ſit priuatæ interpretationis. Nõ enim uoluntate hominis allata eſt olim prophetia, ſed à ſpiritu ſancto impulſi locuti ſunt ſancti dei homines. POLY. *Si te audiremus, iam equidẽ palàm foret, prophetas ſemper uera dicere, at alios nõ item, quũ affirmes iſtuc nomen illis tantum conuenire: quod non eſt uerũ: nam in Numeris Balaam, & apud Cretẽſes Iouis ſacerdotes ſunt prophetæ appellati, quales, teſte Feſto, erant uel fanorũ antiſtites, oraculorũq; interpretes. Item diuus Ambroſius in primã Pauli ad Corinthios epiſtolam, ait, alienorũ ſcriptorum interpretes prophetas uocitari. Ita etiã Plato in Timæo, uaticiniorum interpretes prophetas appellat, qui ſæpe labi, errareq; poſſunt. Ergo non omnis propheta uerus*

rus eſt. ROB. *Quid pugnas? tibi aſſentior: ſed di co alium eſſe prophetam, qui intelligat quod prædicit: alium prophetam falſum, qui fallatur, quod non intelligat, quod denunciat. Talis fuit propheta Saul rex Iudæorum, talis Caiaphas, talis Balaam: autor Ambroſius.* POLY. *Sed ad prima reuertamur. Inquis prophetas à* Deo Opt. Max. *edoceri ea, quæ ſuntur, & noſſe, quæ prædicunt: ecquid igitur ſigni dat* Deus, *quo propheta intelligat ſe ab eo prædicēda moneri?* ROB. *Audi, hoc loco permultum proficiemus, illud philoſophando, demonſtrare, quemadmodū fiat, ut prophetæ ad prædicendum inſtituantur: nam* Ioannes Scotus, & Thomas Aquinas *inter ſe non conſentiunt, an ſolus* Deus, *uel eius miniſtri ſpiritus, per intelligibiles ſpecies, humanis mentibus propheticas reuelationes infundant.* POLY. *Quid iſtuc ad rem noſtram? an quærendum putas de officio* Dei, & *quid per ſe, ſeu alios, præſtare debeat, perinde quaſi aut procul ſit, aut alienæ opis ad ſuum negociū agendum egeat?* Nolo *inquam audire.* ROB. *Quid ita?* POLY. *Quia uideo, uideo futurū, ut eiuſmodi ſophiſticis ſubtilitatibus, à quibus nequis te abſtinere, confeſtim me in breuia & Syrtes urgeas.* ROB. *O fortem, & non fortem bellatorē: à me multa poſcis, & quū ad rem uenio, tu ſi ea frigidiſsima ſit, cales, ſi feruentiſsima, friges. Audias cætera, quæſo, poſtquam de prophetis ſermo factus eſt. Nō uno ſe modo ueritas*

prophetica hominũ mẽtibus inſinuat, ſed uario: Aut enim uiſio menti imprimitur, ita Dauid Chriſti myſteria perſpexit: aut per uiſum, auditum'ue, ſigna rerum futurarum eduntur, ſic Moſes audiuit multa futura, ſic Daniel uidit in pariete ſcripturam: aut deniq; per imaginationem figuræ obijciuntur, ita Hieremias aſpexit ſuccenſam ollã. At iſte imaginarius modus multiplex eſt: quippe aut per quietẽ, aut per uigiliam, monſtrantur rerum imagines aliquid portendentes: aut per uerba, uel ſigna exteriora, quorum autor ſæpe cernitur, aliquando non cernitur. Ita apoſtoli Petrus, Iacobus, et Ioannes, uiderunt in monte, uti Marcus euangeliſta perhibet, Heliam & Moſen cum Chriſto colloquentes, ac audierunt uocem ſuperne editam: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Ad hunc quoq; modum Eſaias teſtatur uidiſſe ſe dominũ ſedentem ſuper ſoliũ, & audiuiſſe uocẽ domini dicentis: Quem mittam? Hic uocis autorem uidit, illi nequaquam. Atq; ita perſona loquentis modo in aperto, modo in occulto eſt. Cæterũ amplius decem modos narrarẽ, ſi uellem repetere minutatim, quæ à nonnullis magis ſuperſtitioſe quàm commode aut utiliter traduntur. POLY. *Mitte omnino plura dicere: ijs ego tribus contentus modis haud ſcio quid ad illos addi poßit, qui facile omnem prophetiæ immißionem complectuntur. Sed age, tandem aliquando de ueris eius immißionis ſignis doce.* ROB. *Lumen appellant id, quod indicio eſt, aliquid mortali-*

bus prædicendũ à Deo prophetis inſpirari, quod dum præcepta accipiunt, diuino quodam lumine intrinſecus ſic illuſtrentur, ut nil umbræ, nil ambiguitatis, nil dubitationis, nil erroris in eis ſit, quippe qui tunc plus ſapiant, plus cernant, plus ſentiant, ac plus animis uigeant. Contrà ſi quicquam à malo dæmone auribus inſtilletur, etiam lætum, ferunt non eandem ineſſe ſenſibus rei perſpicientiam, aut animi alacritatẽ, uerum potius grauitatem, tarditatemq́;, et gaudio quod quiſquã ob nunciũ rei iucundæ gauiſus eſſet, ſtatim poſt intercedere triſtimoniã. Sed quid multa? forſitan per lumen ueræ prophetiæ iudiciũ fieri uolunt, quia ſine illo perraro ſint uiſiones. Ita Moſes duce rubi flamma, ad colloquium Dei *acceſſit: ita in apoſtolo Petro, ut in Actis eſt, quũ jn carcere eſſet, noctu repente circunfuſo luce non mediocri, uiſum accidit, quo ſalutis admonitus eſt: & Paulus interdiu perfuſus lumine, audiuit uocem de cœlo, qua ductus eſt ex tenebris, ad ueram lucem.*

POLY. *Perinde me dij ament, ut tu omnia peracute, perſalſe tractaſti, egiſti, docuiſti: ſed iſtud luminis ſignum haud facile quiſquã certum ſcire, ſeu certo metiri diſcrimine poteſt, præter eum, cui uiſum obiectum ſit: quare profer, ſi quid aliud habeas, quod æque ab omnibus internoſci queat.* ROB. *Quid hoc neceſſe eſt?* POLY. *Valde equidem, quoniam non habeo adhuc regulã, ut tales uiſiones ueras iudicem.* ROB. *Tantum quantum poſſumus, quantum mediocri ingenio,*

nio, quantum mediocri cura, & ſtudio ualemus, faciemus tibi ſatis, opinor: ſed ita exiſtimes, tibi poſthac nõ licere, tranſuerſum digitum diſcedere ab hac regula, quam tantopere poſtulas. POLY. Ob id ipſum te rogo, ut non amplius de re tanta hæſitem. ROB. Antea dixi lumen eſſe indiciũ prophetiæ ueræ, ſecundum quorundã ſententiã: nunc nobis illud interpretari libet uerbũ Dei, unde in pſalmo cxviij. canitur: Lucerna pedibus meis uerbum tuũ, et lumen ſemitis meis. Et Chriſtus apud Ioannẽ. Ego ſum lux mundi. Iſtam igitur lucernã & lucem, hoc eſt, uerbum Dei, quum uideris præferri, pro certo habeas, ſigna uera prophetiæ ſtatim poſt ſequutura, quia Deus primũ loquitur, poſtea, ut credamus, ſigna addit. Marcus euangeliſta de apoſtolis: Illi uero egreßi prædicauerunt ubiq;, domino cooperante, & ſermonem confirmante, per ſigna ſubſequentia. Ac ita ſigna prophetiæ ſine uerbo, nunquam dari ſcito. POLY. Scio certe te necnon meo aliquantũ aberrare propoſito, rem tametſi acute concludis. ROB. Aberrare eum ais, qui in rectam uiã pedem retulerit? Tu in errore, ne dicam, in uitio es, qui non intellexiſſe uideris me hactenus aliorum ſententias de internotione uiſionũ perſequutũ, nunc autem meã dicere, ut magis certam. POLY. Probe dicis, fui in errore, et tu in uitio, quandoquidem iam bonam diei partẽ dedimus longo certamini, quũ tu, ut uideo, nondum edideris ſignum, quod noſcam, id quod à princi-

pio pugnæ fieri ſolet. Sed factū bene, abūdamus enim ocio, ita ut cōmodum de ſigno rurſus agere poßimus, quod ego, uti pugnax, à te noſtri ſermonis duce expecto: expecto autem, ut intelligam, quid ſit ipſum ſignū, de quo tantopere hoc loco agimus. ROB. Habebis id quidem: ut enim heri feci, non me ita interpellabis, quin ad noſtra nauiter reuertar: ſed modice agas, precor, ut ne tricari potius, quàm diſputare uideamur. Signa diuina ſunt teſtimonia uerbi Dei, quæ per miracula corroborantur, de quibus Apoſtolus meminit ad Hebræos ſcribens: Quomodo nos effugiemus, ſi tantā neglexerimus ſalutem? quæ quū primum enarrari cœperit per ipſum dominū, ab ijs qui audierant in nos confirmata fuit, atteſtante Deo, & ſignis & prodigijs ſimul, uarijsq́; uirtutibus, & ſpiritus ſancti diſtributionibus, iuxta ipſius uoluntatem. Hinc igitur cognoſcere licet, in uiſionibus quas diuinas cenſemus, oportere ineſſe uerbum Dei, ideſt, de ſalute animæ agi, et ſecundū uerbum illud, plurimum ſigna ſequi. Et hæ ſunt uiſiones, quæ contigerint in Moſe, Petro, & Paulo, quorū exempli cauſa, nuper mentionē fecimus, qui dono ſancti ſpiritus, ac pietate & innocentia muniti, de uerbo Dei uaticinati ſunt. At uiſiones dæmonum ſine uerbo, ſine ſignis, ab illis expectato, qui multa uitæ ignauia, item ficta bonitate armati, de rebus humanis Deum futiliter, ſtolide, leuiter conſulunt, quibus quia ita merentur, dæmones reſponſa dant. POLY. Iam teneo; ita

ita omnia perſpicua feciſti, quid interſit inter uiſiones, & quibus id ſignis internoſci queat. Sed hinc ſcrupulũ inieciſti, qui me male habet. ROB. *Quid iſtud eſt?* POLY. *Dicã. Tute heſterno ſermone oſtendiſti malos homines interdũ uera prædicere, illudq́; exemplo Balaam probaſti: ipſe ergo nunc quæro: Num illa dona, illa ſigna quibus tam præclare docuiſti, ueros prophetas imbui, muniriq́;, fuerint data Sibyllis? quarum carminibus tam Lactantius Firmianus, quàm diuus Auguſtinus tradunt multa prædicta fuiſſe, quæ ad noſtrã pertinerent religionẽ: aut Balaam, Saul, et Caiaphæ peßimis hominibus? quamuis futura, & illa quidem minime uana effati ſint.* ROB. *Quid eſt, cur iſta de me quæras? qui omnino tantam rem me nulla facultate attingere, uel explanare poſſe confido: ſed nec facile eius eſſe, qui reprehenſionẽ doctorũ, aut prudentũ uereatur. Quippe ſi talia certo ſcirẽ, profecto eßẽ quaſi apoſtolus Paulus, qui in tertiũ uſq; cœlũ raptus audiuiſſe ſe ait, quæ fas nõ foret homini loqui. Quapropter ego ut homunculus unus è multis, non aſtringã meam fidem, qui quum probabilia coniecturã ſequens, ultra quô progrediar, non habeã, te contentũ uolo diui Ambroſij in noſtra theologia probatißimi reſponſis, qui ea quæ percontaris, & ſcire aues, ac cuiuſmodi ſint, abunde exponit. Is itaque in cõmentarijs, in epiſtolam Pauli ad Corinth. primã, de Sibyllarũ uaticiniorũ ratione ſic ediſſerit: Eſt enim inter mundanos ſpiritus potior,*

tior, unde ſolet coniecturis quæ mundi ſunt, diuinare, quem Pythonem appellant. Hic eſt, qui per ueriſimilia fallitur, & fallit: hic eſt, qui per Sibyllam locutus eſt. Et ſubijcit: Ad Dei gloriã prophetatur, ſicut dicit Dauid propheta: Non nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Nam & Balaam prophetauit, quũ propheta non eſſet, ſed hariolus. Et Caiaphas prophetauit, non merito, ſed dignitate ordinis ſacerdotalis. Et Saul prophetauit, quum iam inobedientiæ cauſa, ſpiritu malo fuiſſet repletus, ſed propter Dei cauſam, nõ poſſet comprehendere Dauid, quem occidere uolebat. Verum idem libro epiſtolarũ ſuarũ ſexto, ad Chromatium multo luculentius rationem eiuſmodi rei reddit, ita ſcribens: Sed nec augurator augurij in Iſraël, ſecundum legem Dei. Quomodo ergo Balaam prohibitum ſe oraculo Dei dicit, ne uadat ad maledicendum populo Iſrael? Et infert: Vnde iſti oraculũ dei, quod futura manifeſtauit, qui augur erat? Si oraculum dei loquebatur, unde meritũ diuinæ aſpirationis aſſumpſerat? Sed non mireris infuſum auguri à domino quod loqueretur, quando infuſum legis in Euangelio, etiam principi ſynagogæ, uni ex perſequentibus Chriſtum: Quia oportet unum hominem mori pro populo. In quo non prophetiæ meritum, ſed aſſertio ueritatis eſt, quò perfidia non credentium uocibus ſuorum augurum redargueretur. Ideo Balaam ille Chaldæus adſcitur ad fidem, ut Chaldæorum ſuperſtitio conticeſceret. Non igitur con

fitentis

ſitentis meritum, ſed uocantis oraculum eſt, reuelante Dei gratia. Hactenus Ambroſius. POLY. Perapposite recitaſti iſta omnia, quibus iam ſatis cõſtat, Dei nutu eos malos uates diuinaſſe. Sed aliud intelligere cupio, an illi acceperint idem lumen, idem donum, atque ueri prophetæ ſolebant. ROB. Quid ni, quũ Ambroſius, ut tibi nuper expoſui, referat Balaam non expertem meriti diuinæ inſpirationis: cæterũ id raro accidiſſe legimus, at ſyncere nunquã, quin fraus ex altera parte metuenda foret, id quod Ambroſius atteſtatur, ibidem dicens: Quid igitur contraxit offenſionis? niſi quia aliud loquebatur, aliud machinabatur. Tentabatur ergo Balaam, non probabatur, erat enim plenus fallaciæ ac doli. Hæc ille. In eodem fuit uitio Caiaphas, qui ut Chriſtum perderet, iudicauit unum hominem, ſeruandi populi cauſa, morte afficiendũ. POLY. Cuncta nimirum recte, ita ut penè ad exitum uenerit omnis quæſtio, ueruntamen aliud à te percontabor. Antea dixiſti Ambroſium affatim de Sibyllarum carminibus diſſerere, poſtea adduxiſti eius teſtimonium in quo tantũ unius Sibyllæ mentio facta eſt, perinde quaſi ſola una Chriſti præconium cecinerit. ROB. Acriter nempe ſapis, animaduertiſti iſtud? POLY. Atqui animaduerti, & quid ſibi uelit iſta tua tranſitio, dic ſodes, niſi moleſtum eſt. ROB. Audeo me poſſe tibi rem declarare, ſi memoria non defecerit, neq; grauabor. Itaq; hoc habeto cognitũ, inter ſe autores tam

de nomine patriæ & numero Sibyllarũ diſſentire, q̃ cuius carmina ſint, quibus de re Chriſtiana teſtimonia dicta acceperimus. Alij, teſte Auguſtino, de Ciuitate Dei, lib. xviij. id opus Sibyllæ Erithrææ, alij Cumanæ aßignant. P O L Y. *De his ſatis, maiora moliamur, quæ à primo prætermiſſa ſunt, quum præſertim nihil ſit quod uereamur, ut dies nobis ſatis ſit, ad id diſputandum.* R O B. *Ecquid moliris, quod maius appellas? Vis tuo iure iocari? qui paulò ante dixeras ad exitum ueniſſe noſtram diſputationem.* P O L Y. *Diſputationẽ inquis? Nõ habes in memoria, dixi enim quæſtionẽ: ſed nunc, uti ſæpe uſuuenit, alia mihi quæſtio oborta eſt, tuo iudicio diſcutienda.* ROB. *Propone, poſtquã, ut uidere uideor, noſter magis integreſcat quàm ſeneſcat ſermo, neceſſe eſt.* POLY. *Faciam id, quod tibi, ni fallor, ualde probabitur. Hactenus de prophetia non pauca dicta ſunt, ſed unde illa orta ſit, nullũ uerbum. Quare omnis iſte noſter labor facile reprehenſionẽ incurret, niſi illud prius explicuerimus, q̃ hinc digrediamur, nam omnis quæ ſuſcipitur de aliqua re diſputatio, debet ab origine eius rei inchoari, ut eiuſdem rectam definitionẽ afferre poßit.* R O B. *Illud parce, quæſo, tua culpa prætermiſſum eſt, qui uix una quæſtione abſoluta, ecce tibi, alteram ſubiungis.*
P O L Y. *Verum dicis, ſed id mihi non uitio, imò atq; adeò laudi, abſit arrogantia uerbo, dandum uidetur: nam pridie ita noſter inſtitutus eſt ſermo, ut hodie à*

nullo certo inductus exordio faciat, quò mihi paſsim Peripateticorũ in mentẽ ueniat, quorũ conſuetudo in diſputando, quemadmodũ Cicero in Tuſculana ſecunda teſtatur, fuit, ut de omnibus rebus in cõtrarias partes diſſererent, quò ſic maxima dicendi eſſet exercitatio. Ita mihi faciendũ duxi, tui colloquij perfruendi cauſa: etenim niſi ego te hiſce captionibus alias alijs et eas quidem contrarias ſubijciendo, in diſceptatione detinerem, iam ſurrexiſſes, finemq; diſputandi feciſſes.

ROB. Fateris ingenue extra iocum, ut puto, tuas iucundas artes, quas ipſe facile patior, quũ uideam tibi ſecundum hunc ſermonẽ noſtrum, nihil illis eſſe familiarius gratiusq;: ſed ſurgamus, quæſo, atq; quod reſtat, ambulando tractemus. POLY Fiat: ſed leuiter incede, ne fatigere, néue caleſcas, quò extremum noſtri ſermonis actum tuo cõmodo agere poſsis. ROB. Ad rem aggredior, ſed iamiam ſudare incipio, ob grauitatem oneris, quod intempeſtiue imponis. Expectas prophetiæ originem? at quis pro certo dicere audebit? accipe definitionem prius. Prophetia autem eſt rerum futurarum prædictio, quæ nulla humana opera, nulla cura, nullo deniq; conatu, quia neſcia mens hominum fati ſortiſq; futuræ, innoteſcere poteſt. Ac ita cognitio futurorum nõ ſtatim impendentiũ, (nam, ut heri diſputauimus, ex naturali diuinatione, per cõiecturas, & experimenta, imminentes procellas quibuſdã ſignis præſentimus) ex Dei uoluntate, uel potius clementia pendet.

det. Nam quid in ea re potuiſſet ſua opera, labore, aut ſtudio excellere David, *qui fuerat paſtor, et poſtea rex bellicoſißimus? aut* Amos *itidẽ paſtor? aut* Hieremias *puer? & longo poſt tempore, apoſtoli ferè omnes idiotæ homines?* POLY. *Contrà ac tu affirmas, ſunt, qui id diuinãdi munus animæ adſcribant, quod illa, uti* Plato *ſentiebat, ex ſuis initijs, uim quandam ab animæ idæa, quam nos ſpeciem appellamus, adiutã præſciendi futura habeat.* ROB. *Iſtud noſtri theologi, & in ijs Auguſtinus in primis, pernegant, quũ anima nequeat ſemper diuinare, quando uult. Quid, quod* Peripatetici *omnes accedunt eodem, uolentes animã inſtar nudæ tabellæ, in qua nihil informatum ſit, copulari corpori, et eam nihil ordinaria ui naturæ, poſſe cognoſcere, niſi per ſenſus, & phantaſias intercedentes? Siquidem, quemadmodũ Auguſtinus de definitione fidei tradit, ſatis conſtat animã corpori ſtatim ut eſt in uentre formatũ,* Dei *iudicio, creatam ad punctum temporis, coniungi, ut ita factus homo in utero, ex anima & corpore conſtans uiuere incipiat, ac ita uiuens egrediatur plenus humanæ ſubſtantiæ, ex ipſo utero, & poſtmodum uti anima ratione, ita caro ſenſibus in dies ſingulos magis augeatur. Ad illud Lucas euangeliſta de* Chriſti *pueritia loquens alluſit:* Et Ieſus *proficiebat ſapientia, & ætate, et gratia apud* Deum, *atq; homines.* Igitur *nemo homo ſua opera, uel labore, ſed* Dei *beneficio, prophetiã conſequitur, id quod apoſtolus* Petrus

affirmat, ſcribens eam olim nō ex uoluntate hominis, ſed à ſpiritu ſancto allatam. POLY. Ad ſuperioris tui promiſſi partis epilogum ſubtiliter, copioſe, dilucide, fœliciter perueniſti: nunc poſteriorem abſolue. ROB. In promptu eſt, ad idq; nitimur. Prophetæ iam inde propè ab initio orbis conditi, eſſe cœperunt: Abrahā enim, ut eſt in libro Geneſeos, capit. xx. à domino propheta uocatur, iubente Abimelech regi, qui Saram eius uxorem rapuerat: Nunc ergo redde uiro ſuo uxorem, & orabit pro te, quia propheta eſt, & uiues. Propheta utiq; fuit Abraham, ut infra intelliges, ſi ſermo de ea re inciderit. POLY. Incidet, non dubites, nam ego ad id loci te perducam, ut ſis ex occaſione data, appoſite illud explicaturus. ROB. Fortaſſe faciam. Item dominus Moſi ait: Ecce conſtitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. In Exodo, capit. vij. ea eſt hiſtoria. POLY. Et hoc prophetiæ initium? ROB. Hoc nempe. POLY. Atqui adhuc me incertum rei fugit, quando Abrahæ primo, ut dicis, prohetæ officium illud tributum fuerit. ROB. Si iſto modo uolueris ſingularū rerum tempus & cauſas deſiderare, non modo cognoſcendi, ſed ne quærendi, ne'ue dubitandi quidē finem reperiemus: tamen & hoc demonſtrabimus. Abraham per uiſionē dominus iam inde à principio alloqui cœpit, quum eum in Chanaam ire iuſſerit, prædixeritq; fore, ut eius genus poſtremo poſſideret eam terræ partem,

tem, quæ à Nilo Aegypti *flumine ad* Euphratẽ *pertinet:item circũciſionem,ac multa alia mandarit, quæ per eum* Hebræis *nunciata, curataq́; uoluiſſet.* Nota *eſt hiſtoria in* Geneſis *libro.* POLY. *Satis eſt:at poſtquam ortum diuinæ uiſionis à fonte repetiuiſti,conſentaneum eſt, ut ſimul quæramus, quid cauſæ fuerit, quamobrem* Deo *placuerit ſua arcana per eum modũ mortalibus reſerare, quæ ipſorum intelligere maxime intereſſet.* ROB. *Ego uero iſtuc neq; humani ingenij quærere,neq; inueſtigare eſſe exiſtimo.Quis enim ut* Eſaias *dicit,conſiliarius domini fuit?* POLY. *Suſpicor prophetas fuiſſe,quibus,ſicut tute nuper uno uel altero loco docuiſti,* Deus *ſua communicauit identidem conſilia, quorum mortales monitos à primo uoluerit:* Quare *explica,atq; excute huius rei intelligentiam tuam.* ROB. *Certe uenit mihi in mentem hoc momento* Amos *prophetæ,qui eius rei cauſam reddit, ita inquiens:* Nõ *faciet dominus* Deus *uerbum,niſi reuelauerit ſecretũ ad ſeruos ſuos prophetas.* POLY. Pateſecit Deus *omnia ſecreta ſua prophetis?* ROB. Recte *tu porrò interrogas,ut nõ ſit,quod poſthac hæſitemus:propterea audias.* Haud *equidẽ cuncta* Deus *ſignificat prophetis, quæ in cœlo agat, uel quæ iam egerit,ſed quæ in terris ſit acturus,quæ ad hominũ ſalutem pertineant, ſi audierint, ſi crediderint. Sic* Noẽ *edoctus cognouit futurum diluuium: ſic* Abraham *intellexit excidium* Sodomæ *&* Gomorræ*:ſic* Ioſeph *de*

futura ſeptem annorum fame eſt factus certior: ſic deni que Eſaias prædixit fore, ut Chriſtus ex uirgine naſce retur, atq; morte ſua, nos ab interitu uindicaret.
POLY. *Ecquid, rogo, mouet Deum, ut talia mortalibus ſignificanda ante curet, quàm ingruant?*
ROB. *Cum clementia, tum iuſtitia: pro ſua enim be nignitate, Deus, uti diuus Hieronymus in commentarijs in Amos affirmat, ſemper futura prænunciat, ne cogatur inferre ſupplicia: ſiquidem eos quos pœnitet, ac certa fides habet, delectat, fouet: tam clementiæ eſt, ſeruare, quàm iuſtitiæ, punire eos quos iuuat in culpa uitioq; eſſe. Iam habes de uiſionibus ſacris, quæ poſtulaſti.* POLY. *Ita prorſus, ſed plus deſidero, uſque eò meum animum tuus lactat ſermo, ut ſemper eius copiam ſitiat.* ROB. *Si ita feceris, tantum aberit ut hodie uel cœnatū aut cubitum hinc diſcedamus, ut nobis etiam ad multam noctem uigilandum putem, quod fortaſſe de induſtria facis, quò ita me unà pariter cœna fraudes, atque rei tuæ familiari conſulas, ut ne tibi ſim ſumptui.* POLY. *Tuis facetijs ac feſtiuitate utare, licet, eſt profectò res nō minimi momenti, in qua aliquid temporis ponamus, par eſt, quò omnis diuinarū uiſionum ratio rite pertractata dici poßit, quod pace tua fiat, quæſo.* ROB. *Exprome tandem quid illud ſit, antequam me longioris ſermonis capiat ſatietas.*
POLY. *Reperio olim moris fuiſſe deorum uatum, ut tribus modis reſponſa darent: uerbis, ſignis, aut ſcri*

ptis.

ptis. Primum ponit modum Vergilius, libro Aeneidos tertio, quum inducit Aeneam conſulentem Thymbræum Apollinem, de ſuo itinere: nam à Ioue ſummo deo cæteri futura docebantur, quod Harpyia Celæno teſtatur canens:

Quæ Phœbo pater oïpotens, mihi Phœbus Apollo
Prædixit, uobis furiarum ego maxima pando.

Qui ita orat:

Da propriam Thymbræe domũ, da mœnia feßis,
Et genus, & manſuram urbem. Et infert:
Vix ea fatus eram, tremere omnia uiſa repente,
Liminaq́; laurusq́; Dei, totusq́; moueri
Mons circum, & mugire adytis cortina recluſis.
Submißi petimus terram, & uox fertur ad aures:
Dardanidæ duri, quæ uos à ſtirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem uos ubere læto
Accipiet reduces, antiquam exquirite matrem.
Hic domus Aeneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.

Altero idem Helenum utentem inducit, qui ſuis Troianis ſignum certæ ſalutis dat, inquiens: Nate dea. *Et ſubiungit:*

Pauca tibi è multis, quò tutior hoſpita luſtres
Aequora, & Auſonio poßis conſidere portu,
Expediam dictis. Et ſubijcit:
Signa tibi dicam, tu condita mente teneto.
Quum tibi ſollicito ſecreti ad fluminis undam,

Littoreis ingens inuenta ſub ilicibus ſus,
Triginta capitum fœtus enixa iacebit,
Alba ſolo recubans, albi circum ubera nati,
Is locus urbis erit, requies ea certa laborum.

De tertio idem meminit, quũ apud ipſum, Helenus admonet Aeneam, ut ad Sibyllam adeat:

Huc ubi delatus Cumæam acceſſeris urbem,
Diuinosq́; lacus, & auerna ſonantia ſyluis,
Inſanam uatem aſpicies, quæ rupe ſub ima
Fata canit, folijsq́; notas, & nomina mandat.
Quæcunq; in folijs deſcripſit carmina uirgo,
Digerit in numerum.

Et in ſexto rem quoq; ita tangit: Folijs tantum ne carmina manda.

Quæ quum ita eſſent, à te porro ſciſcitari libet, an illi prophetæ magni Dei nuncij fando futura, ſint iſtos uates imitati. ROB. *Quomodo quis alterum imitari poteſt, qui illum ætate præcurrerit? Non erant propémodum dij gentium, nedum eorum oracula, quando Moſes ſummus propheta cœpit & uerbis ſuos Hebræos docere arcana Dei, et ſignis ad credendũ inducere, ac ſcriptis legibus ad bene beateq́; uiuendum inſtituere, quemadmodum paßim in Exodo eſt. Igitur uates deorũ non modo huius prædicendi futura autores, ſed imitatores dicito, quum ille primitus apud Iudæos ita inualuerit, ut poſteriores prophetæ etiam obſeruauerint: nã ut de alijs ſileamus, Helias multa uerbis, nõ item ſcriptis, non pauca quoq; Heliſæus denunciauit re*

gibus, ſicut libro Regnorũ *quarto patet.* Per *ſigna ij quoque prophetæ ſua oracula identidem protulerunt.* Helias *enim quũ* Heliſæus *eum poſtularit, ut ſibi duplicem ſpiritum relinqueret, ſignum dedit, quo intelligeret ſe uoti compotem factum, dicens:* Si *uideris me, quando tollar à te, erit tibi quod petiuiſti: ſin autem nõ uideris, non erit.* Nota *eſt hiſtoria eodem lib. capit. ij.* Heliſæus *itidem certo ſigno prædixit regi* Ioæ *futurum, ut toties magnis cladibus Syriam afficeret, quoties iaculo terram percuteret: qui ter coràm id fecit, terq́; poſtea Syros uehementer afflixit.* Mandauit *uero ſcriptis ſua uaticinia in primis* Eſaias, *compluresq́; alij.* Atque *ita prophetæ ante deorum uates, olim aut uocibus, aut ſignis, aut ſcriptis futura prædixerant, quos ipſi poſtea uates inſani fallacesq́;, mortales credulos decipiẽdi cauſa, in diuinãdo ſunt imitati.* POLY. *Nunc certe fateor, mihi plena manu ſatisfactum eſſe, teq́; rem accurate, copioſe, ac docte confeciſſe.* ROB. *Satis tibi feci? ita me dij ament, quemadmodũ gaudeo, tuis optimis poſt hominum memoriam ſtudijs me obſequi, quæ tam ad ualetudinem, quàm ad uoluptatem ualent: quandoquidem ea de cauſa ad te diuerti, ut poſtquam aliquantum quieram, animum relaxarem, quod facio, ita ambulando, diſputandoq́;, & quidem melius quàm uenando, aucupandóue, id quod uel facere poteſt, qui infra omnes infimos homines eſſe cenſetur.* Quare *miror noſtram nobilitatem in uenatione tantũ*

eſſe, in eaq́; ſe à pueris exercere, præ qua permulti re liquas bonas artes parum ſtudent. Quocirca *tibi multum debeo, qui feciſti, ut ruſticando me ad iſtum ſermonem accõmodauerim, qui nobis ſummæ lætitiæ commodoq́; fuit.* POLY. *Faciemus hoc idem cras, & quot dies erimus hic in noſtra uilla, poſtquã, ut uideo, nihil eſt, quod malis, qui minime grauaris mecum diutius ſermocinari.* ROB. *Minime grauabor, ſi tu diſputãdo recta inceſſeris uia: hactenus enim tot ac tanta incœpto de prodigijs ſermoni anteuertiſti, ut nunc reuoluamur eodem, neceſſe ſit, ſi uolumus præſtare quod à principio nobis faciendũ ſtatuimus.* POLY. *Iſtud cõmodum fiet, ſcrupulis enim omnibus ex uia remotis, non offendemus.* Et *primũ omniũ occurrit illud* Ioſeph Iacob *filij ſomniũ, de quo* Ioſephus *libro* Iudaicæ *antiquitatis ſecundo meminit: is enim quũ aliquando triticum cum fratribus meſſuiſſet, per quietem, nocte inſequenti, uidit ſuum manipulum ſtantem adorari à manipulis, quos fecerãt fratres: item* Solem et Lunã *ac ſtellas numero xi. ſecundũ terram, ſibi ad pedes iacere, honorẽq́; habere: ac poſtridie ea uiſa pariter patri atq; fratribus patefecit.* Ita *ſanè euenit, haud multo poſt, pater* Iacob *cum tota familia, in* Aegyptum *ad* Ioſeph, *quem audierat apud* Pharaonẽ *in ſumma ſe gratia poſuiſſe, iuit, qui iampridem illud fore cõiecerat, ſic ſomniũ interpretatus, ut* Luna et Sol *parentes eſſent, quod iſte gignat, illa nutriat: & ſtellæ xi. fratres, tot*

enim erant, qui aliquando Ioſeph ſuſpicerent, obſeruarent, colerent. Aliud ſubijciam Pharaonis uidelicet uiſum, cuius idem Ioſephus meminit. Ille uidit ſeptem boues pingues, totidemq; macras, item ſeptem ſpicas plenas, totidẽq; inanes. Eius ſomnij à Ioſeph facta eſt interpretatio, annos ſeptem in annonæ uilitate, ac totidẽ in ſumma caritate futuros. Itẽ uel Nabuchodonoſoris regis Babyloniæ ſomniũ nõ præteribimus, qui uidit ſtatuam capite aureo, brachijs argenteis, uentre æreo, pedibus ferreis, et lapidem è monte dimiſſum contriuiſſe ſtatuã, eum uero uſq; eò creuiſſe, ut uix à tota terra caperetur. Daniel propheta ex eo ſomnio proſpexit futurũ, ut cæteris regnis etiã Romanorũ paulatim debilitatis, ac poſtremo deletis, ſolus lapis ille ĩmobilis extaret. Sic fuit quando Chriſti, quẽ ut eſt in pſalmo cxvij. lapidem uocant, & eum Iudæi ut ædificatores humani repudiarunt, omnia poteſtate tenentur. ROB. *Peroraſti, nec ego te interpellaui. Quorſum aut quatenus per deos, iſta? certum erat de prodigijs agere, tu tamen muneris oblitus, ad ſomnia ſiue inſomnia, nã quid interſit, ex grãmaticis non uideo, reuerteris, quæ aliâs attigimus.* POLY. *Nihil profecto de uia erraui, imò dedita opera ea recitaui inſomnia, per quæ tã uera, quàm magna portendi audio, adeò ut meritò prodigia dici poſſe rear. Quare rogo, oroq;, ut eorũ oracula explanes.* ROB. *Quid opus eſt interpretatione? quando in illis duobus omnia aperta ſunt: in altero*

tero enim, teſte diuo Ambroſio, de Chriſti ſeruatoris myſterijs agitur: in altero, ut Origenes ait, benignitas Dei declaratur, qui noluit Iſraëlitas quos cōſeruandos decreuerat, fame ſuffocari: in tertio, ſi quid tectū erat, ipſe planum fecisti. Cæterū poſtquā à propoſito aberrauimus, præſtaret, puto, ut quæreremus qualia, & unde ſint ſomnia: ac ea re quambreuiſsime diſputata, pergere ad inſtituta. POLY. Macte uirtute, quā maxime me afficis lætitia, quū tibi in promptu ſit id, quod à te audire uehemēter cupio, quo ſanè haud mihi quod ſciam, eſt quicquam antiquius. ROB. Duplex ſomniorum genus tradunt, unum diuinum, alterum humanum: & ijs etiam tertium addunt, dæmoniacū. Diuinū non modo noſtri theologi approbant, ſed ante eos Homerus, in primo Iliad. Καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν. Item Plato & Ariſtoteles, ſomnia à Deo mitti cenſuerūt, et ea quidem, ut ipſi Ariſtoteli in libro de diuinatione per ſomniū placet, ſapientibus ac uigilantibus tantū: qui id ea de cauſa ſuſpicatus eſt, quod bruta quoq; animalia, quodq; ſtolidū uulgus ſomniaret. Ab eo non multum diſcrepāt noſtri, qui uolunt uiſa mitti à Deo certis hominibus electis, nō item generatim omnibus. Ita, uti tu nuper demōſtraſti, olim Ioſeph ſomniauit: ita reges illi Aegyptius et Babylonius diuina hauſerunt per ſoporem oracula: ita Magi, ita Ioſeph uir Mariæ uirginis per quietem, moniti ſunt, ut illi ad Herodem non redirent, & iſte cum puero Ieſu, & matre,

ſe in Aegyptũ reciperet, quemadmodũ eſt apud Matthæum euangeliſtam. Verumenimuero Poſsidonius, ſicut refert Cicero, tribus modis cenſet deorum appulſu homines ſomniare : uno, quod animus per ſeſe præuideat, quippe qui deorum cognatione teneatur: altero, quod plenus ſit aër immortaliũ animorum, in quibus tanquam inſignitæ notæ ueritatis appareant: tertio, quod ipſi dij cum dormientibus colloquantur. Hæc de diuinis ſomnijs. Humanorum uero, id eſt naturaliũ ſomniorum cauſam non unam omnino afferũt autores antiquiſsimi: Socrates enim apud Platonẽ, omnem uim animi in tris diuidit partes: & unã uult mentis & rationis participem: aliam, in qua agreſtis quædam feritas inſit: & tertiam, in qua exiſtat ardor & uoluptas. Quæ quum ita ſint, concludit alteram partẽ dum prima ſopita languet immoderato obſtupefacta potu, atq; paſtu, exultare in ſomnio, iactariq;, & ei à mente atq; ratione uacuæ, obijci omnia uiſa tetra, impura, crudelia, quod uideatur cum matre, aut bellua corpus miſcere, aut aliquẽ trucidare, aut cruciari, & id genus multa turpiter facere. Contrà, primã partem animi, ſi tertia ſedata fuerit, et quis ſalutari, moderatoq; cultu, atque uictu, ſe quieti dederit, tum agitatam erectamq; ad conſilium, ac ſaturam bonarum cogitationũ epulis, ſe uegetam acremq; ad ſomniandum præbituram, & ſic futurum, ut ei uiſa quietis occurrant tranquilla, atq; ueracia. Igitur Plato iubet ita ad ſomnum proficiſci, cor

poribus

poribus affectis, ut nihil ſit, quod errorē animis per-turbationemq́; afferat. Ex quo Pythagoras *fertur inter dixiſſe, ne ſui diſcipuli faba ueſcerētur, quod ille cibus habeat magnam inflationem contrariam tranquillitati mentis uera quærentis: quia quum animus eſt ſeuocatus à ſocietate, cogitationeq́; corporis, tum diuinat, illudq́; magis facit, appropinquāte morte, id quod experiuntur, qui ſunt quopiā mortifero morbo affecti.* Imò *ſi uelis magis minus'ue ſomniare, à* Plinio edocebere, *qui lib.* xxviij. *autore* Fabiano, *tradit ſomniari plurimum ſupino cubitu, ſed prono nihil: Sicuti uerius ſomniari aiunt, poſt mediā noctē.* Horatius *in fine primi ſermonū libri:* Atq; *ego quū* Græcos *facerem natus mare citra* Verſiculos, *uetuit me tali uoce* Quirinus Poſt *mediam noctem uiſus, quum ſomnia uera,* In *ſyluam. &c.* At Ariſtoteles *dicit, naturalia ſomnia identidem fortuito temerarieq́; incidere, quorū tria refert genera in eo libro, quem de ſomno & uigilia ſcripſit: primum, quod cauſa: alterum, quod ſignum exiſtat eorum quæ præuidentur: tertiū, quod accidens uocat, quando neq; cauſam neq; ſignum inſomniū dat.* Exempli *gratia:* Per *ſomnium uideo* Italiam *repente ardere bello, perinde ac acciderat. Ea nocturna uiſio ut belli cauſa non eſt, nec item ſignum. Cæterum ſigna in ægrotantium ſomnijs maxime apparent, ut affectionum animi aut corporis indicia, quæ* Medici *periti cumprimis obſeruant. Cauſæ autem rei futuræ ita exiſtunt, ut ſi quis*

Romam

Romam ſibi petendam ſtatuerit, & illius conſilij quãquam eius ſpecie in ſenſus interioris ſede locata, immemor factus poſtea ſomniauerit meditatum negociũ agere, & ſic admonitus iter Romam ſuſceperit, tum tale inſomniũ itineris faciendi cauſam fuiſſe conſtabit. Atq; ſic ſomniorum alia cauſam, alia ſignum, alia neutrum illorũ præbere dicuntur. Ad fortuita inſomnia redeo, quæ ita accidunt, ut cogitationes noſtræ diurnæ eſſe poßint cauſæ, quare eadem noctu agitemus, quemadmodum fieri, ut quæ ſomniauerimus, ſint principia eorum rerum, quas ſecundum quietem molimur, mente facta quaſi uia, ad eas ſe actiones futuras accommodante, in quarum ante ſimulacris per ſomnum, uerſata fuerit. POLY. Perplacent omnia, & præſertim quæ ex Socrate expoſuiſti: ſed ſecundum iſtas tuas regulas non percipio, unde falſa eſſe poßint ſomnia. ROB. Pugnantia inter ſe, bona tua uenia dictum ſit, garris, qui tricari uideris, quum ais cuncta placere, & ignorare errorẽ in inſomnijs, perinde quaſi nihil falſi, nihil ficti, nihil uani per uigiliã cogitemus, meditemur, imaginemur, quum paulò ante probauerim actiones diurnas plurimum nocturnarũ eſſe exemplar. POLY. Idipſum recte notaui, ſed non ſatisfacit: ſexcenta mihi uiſa his uiginti annis occurrerunt dormienti, quorum Imaginem ullam animus meus uidit nunquam. Ex quo cum Poëta conſentio, qui de ea re uerè canit:

Sed falſa ad cœlum mittunt inſomnia manes.

ROB. Imò idem alibi affirmat, ſomnia ſequi actiones noſtras, quum inducit Didonē, amore ſauciam, anxiam, perculſam, ita Annæ ſorori loquentem:

Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent?

Atqui miror eiuſmodi uiſa tibi occurrere, qui dies noctesq; in literis uerſaris, quando tales, teſte eodem Ariſtotele, non niſi ſuis uirtutibus digna ſomniant. POLY. Me equidem totum, ut ais, iampridē iſtis ſtudijs dedi, in ijsq; maxime acquieſco: ſed fateor, nōnunquam rei domeſticæ cura angimur: nam habemus domi iſtos noſtros miniſtros propè ſemper ocian tes: ecquid enim aliud apud nos ſacerdotes facerent? qui quū ut moris eſt, prælongis enſibus atq; ſcutis continenter allegati ſint, neſciunt ſtare loco, ac aliquando altercantur, rixanturq;: & quia tales apud nos, uti ſcis, domino ornamento ſunt, idcirco eorum moleſtias neceſſariò deuoramus. ROB. Id certe cauſæ eſt, quamobrem minus tibi conuenientia ſæpe ſomnies: quandoquidem ut aqua ualde mota aut nullam imaginem aut informē reddit, ita concitatus animus nihil ſynceri per quietem cernit. POLY. Ergo nebulonibus ac fatuis qui plurimum ab omni cura uacui ſunt, uiſa obijciuntur ueriora? ROB. Non dicas ueriora, ſed minus multa. Atque ita habeto eos qui ſomniant, aliquoties uera ſomniare: etenim quis adeò artis eſt rudis, qui ſi tota die iaculatus fuerit, non attingat aliquādo ſcopum? Quapropter non eo inficias falſa mitti nobis ſomnia, ſed uel

tibi

tibi dico, cum Cratippo, qui ita uſus eſt oculis, ut uera cerneret, eum habere ſenſum oculorum, uera cernentium: econtra, qui oculorum uiſu eſt deceptus, ſæpe falſa cernere. Et quia nemo non oculorum uiſu qui fallacißimus eſt, decipitur, ita ſomnia præter diuina, & ſi libeat, quædam naturalia, quorũ noſtræ actiones umbræ exiſtere poſſunt, uana omnia habẽda, quum fortuito ſæpe accidant, ſic, ut ueluti ebrij ſæpenumero ſomniemus impura omnia, uti ante ex Socrate collegimus, aut quæ nunquã uiſa ſint. Vnde natum, ut qui errant, delirant, inſaniunt, eos ſomniare dicamus. Quapropter Moſes ſapienter lege ſanxit, ne obſeruarentur ſomnia, quandoquidem ita generatim, ſemper diuina excipio, inania reperta ſunt, ut ex eorum obſeruatione, pauca admodũ reſpondere euenta collegerit ſuperſtitioſa antiquitas. POLY. Effare palàm, putas naturalia ſomnia excludenda, nec ne? ROB. Si naturalis ſit cauſa, cur putarim excludenda, uel damnãda? quũ natura, ut diuus Ambroſius de fuga ſeculi ait, boni operis magiſtra ſit. Exemplo nobis poſitũ ſit: Ego cogito, ſtatuo, delibero, cras ire rus: ſi hac nocte me rus iturum ſomniauero, ecquid hic noui erit, quod obſeruem, niſi ut faciam, quod decreuerim? Aut ſi turpe facinus facere putarim, & tale quid ſeſe mox mihi dormienti obiecerit, quid mirũ? Verum uel mihi bono eſſe poterit, quũ ſi ſapiam, ea ſceleris imagine motus tum debeam à facinore abhorrere. Ac natura ſic boni ope-

ris magiſtra. Proin nõ eſt, quod me iſtis quæſtiunculis moreris. POLY. Miſſa hæc faciamus, ut tibi detur, quod opere poſcis tanto. Cæterum unum poſtulo, quid ſit, quamobrẽ uiſa interdum multis tegantur inuolucris. ROB. Id ſi diuina ſint, fit, ut qui intelligit, ſic cognitum habeat ſe diuino afflatum lumine, quando ſemper lumen adeſt, in diuinis ſomnijs declarans, quale ſit Dei mandatum. Sic Ioſeph intellexit ſomnio monitus, ſibi cum puero & matre illius fugiendũ primo quoque tempore in Aegyptum. Sic Magi percepe runt ad Herodem ſibi non redeundum eſſe. Sin naturalis cauſa non inſit, atque nõ facile percipiat, ut iam certo ſciat, dæmonũ artificio ea obiecta eſſe uiſa. Ac iſtud eſt tertium ſomniorum genus, quo bene multi irretiuntur, niſi prudenter caueant. Habes, quod quæſiuiſti: iam tuo fungere munere. POLY. Nunc tua opus eſt uirtute, cuius, autore Cicerone de Officijs, intereſt, in primis perſpicere, quid in quaq; re uerum, ſincerũ, conſentaneũ, & conſequens ſit, id quod maxime poſcit prodigiorum ratio, quam ut tandem rite reddas, omnibus tibi neruis contendendũ, laborandumq́; arbitrare. At ipſe illud primum omniũ proponã, quod à Ioſepho antiquitatis Iudaicæ lib. quinto refertur: Quam enim reges Ammoreorũ numero quinque, iunctis pariter armis, ac uiribus, bello peterent Gabaonitas, Ieſus Hebræorum dux amicis (paulò enim ante Gabaonitas in fœdus receperat) ſuppetias laturus, dum in reges moue

bat.

bat, ecce, ſubitò Dei nutu, nimbus cum ſaxorum grandine, crebriſq; fulminibus, in eos exortus eſt, & inde quum fugientes miraculo territos Ieſus perſequeretur, ut eum dies non deficeret, Sol aliquandiu ſtetiſſe dicitur, adeò ut memoriæ apud Hebræos proditũ ſit, nunquam poſt homines natos, longiorem extitiſſe diem.

ROB. *Nego iſtuc prodigium dici poſſe, quum, uti ais, diuino nutu factũ ſit, per quod nihil portendi quiſquam iudicare potuit, quum repente inciderit euentus. Ex quo miraculum potius auxiliumue diuinũ per tempus latum appelles, licet, quod facit, ut de eius cauſa reddenda, meũ nihil eſſe rear hoc loco agere: quinimo mitte deinceps miracula referre, ut ne dicamur temerarij, quod uideamur uelle arcana Dei perſcrutari, qui nos talia non ſcire, ſed mirari uoluit.* POLY. *Faciam quod iubes: & ut fœlix fauſtumq; ſit, principium narrandi dabit prodigium condendæ Athenienſiũ urbis, unde Cicero in oratione pro L. Flacco, ait humanitatem, doctrinam, religionem, fruges, iura, leges ortas, atque in omnes terras diſtributas putari. Siquidem ubi Cecrops in Attica regnũ obtinuit, fertur olea in arce illa quæ poſtea Palladi dicata eſt, ſponte enata, & fons haud procul ſubitò erupiſſe, atq; ijs prodigijs commotus rex ad Delphicum miſiſſe oraculum, reſponſumq; datum, oleam ſignificare Mineruã, quod ea arbor in eius tutela eſſet, & aquam Neptunũ: in ciuiũq; manu eſſe, ex utrius nomine urbem nouam appellatã*

uellent, atque inde habitis comitijs, mulieres quibus apud Atticos, per leges, perinde ut uiris, licebat ſuffragium ferre, ſuperaſſe numero uirorũ partẽ, ob eamq; rem à Minerua, quã Græci uocãt ἀθηνᾶν, ideſt Athenam, eſſe Athenas nomen urbi inditum. ROB. De qua fece iſta hauſiſti? narraſti fabulam, uel hiſtoriam prodigij? POLY. Fabulã, quia ſcio te nugas ſtomachari, de induſtria omiſi, quam Poëta in primo Georgicorum tangit, ita inuocans:

Tuq; ô cui prima frementem
Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti.

Et paulò poſt: Oleæq; Minerua Inuentrix. ROB. Si hiſtoria eſt, non fuit prodigium: ecquid enim cauſæ ortus eius arboris exiſtere potuit, cur ſuſpicarẽtur aliquid de nomine imponendo nouo oppido, eſſe prænunciatum, quũ quotidie uideamus eiuſmodi arbores, quæ nucleis uel baccis ſeruntur, in alienis locis naſci, ut nucem in quercu, laurum in ceraſo, ceraſum in mœnibus, ſemine in ea locã aut in aliquas corticum rimas caſu, ab auibus deportato, uel humana ui proiecto, et tamen nullum inde euentum ſequitur. Item ubi locorũ non manant fontes, ſi terra quæ fœta eſt aquis, parum ſcalpatur? Quare nõ uideo in ea re aliquid ineſſe præſagij. O cæcitatem uere amentium hominum: ita Minerua, olea in alieno loco nata, ita Neptunus fonte ſubito ſcaturiente admonitus, Atticã ſuis muneribus honeſtauit? Fuit illa nempe ars fuit dæmonũ, qua Cecrops circũuentus,

uentus, eos de re minime quærenda, utpote quæ nullã addubitationem afferre debuiſſet, ſtulte conſuluit. Pa*ratus es, cerno, illud mihi opponere,* Plinium *libro naturalis hiſtoriæ xvij. in prodigijs habere, ſi arbores in ſuo nõ creſcant ſolo.* POLY. *Eram ſanè: nam ille tradit prodigio fieri ex dulcibus, poma acerba, aut dulcia, ex acerbis: ex caprifico, ficum: ex olea, oleaſtrũ: item arborem in* Cumano *ſubſediſſe, & inde magnos rerum motus bellorũ etiam ciuiliũ ſequutos.* ROB. *Bella mehercule euentorum prædictio, perinde quaſi non liceat in dies ſingulos, uidere lætas ſterileſcere arbores, ac ſteriles rurſus fœcundas fieri, ſi in pingue ſolum transferantur: id quod demonſtrat* Vergilius *libro* Georgicorum *ſecundo:*

Sponte ſua quæ ſe tollunt in luminis auras,
Infœcunda quidem, ſed læta & fortia ſurgunt.
Quippe ſolo natura ſubeſt: tamen hæc quoq; ſi quis
Inſerat, aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſylueſtrem animum, cultuq; frequenti
In quaſcunq; uoces artes, haud tarda ſequentur.
Necnon & ſterilis quæ ſtirpibus exit ab imis,
Hoc faciet. *Item nõ conſtet magnis aliquoties ortis imbribus, paßim fieri in agris labem, terraſq; deſidere, ad infinitam altitudinẽ, ac uillas, nedum arbores in illum hiatũ ſæpenumero corruere. Quæ quũ ita ſint, ſimiliter leuitatis iudico eſſe, talia obſeruare, indeq; rerum euentus quorum in ijs haud ullæ exiſtere potuere*

cauſæ, metiri, ac quorſum puſillus culex tendat iter, dum acerbe ſtridens medijs feruoribus, circum Padi ripas, uolitat. POLY. *Ad alia tranſeamus. Liuius libro ab urbe condita primo, refert Seruio Tullio qui Tarquinio Priſco Romanorũ regi in regnum ſucceſſerat, caput arſiſſe, et Tanaquilem reginam prodigium interpretatam affirmaſſe uiro futurũ, ut ille puer ſummos conſequeretur honores: id quod euenit.* ROB. *Quod euenit, intelligo: at cauſam nõ reperio, quin nec quærendam puto: flammam enim illam pueri dormientis caput cõplexam Plinius aßignat mirabili ignis naturæ, ita libro ſecundo, cap. cvij. ſcribens: Quin & repentinos ignes exiſtere, & in aquis, & in corporibus etiam humanis emicuiſſe: Traſimenũ lacum arſiſſe totum: Seruio Tullio dormienti in pueritia ex capite flammã emicuiſſe: Lucium Martiũ in Hiſpania, interemptis Scipionibus, concionantem & milites ad ultionem exhortantẽ, arſiſſe ſimili modo, Valerius Antias narrat. Vide, nihil hoc loco flammam portendiſſe Plinius dicit. Sed neq; Liuius Lucij Martij flammã prodigioſam probat, quum libro tertiæ Decadis quinto, ſic de ea meminerit: Apud omnes magnũ nomen Martij ducis eſt, & ueræ gloriæ eius etiam miracula addunt flammam ei cõcionanti fuſam è capite, ſine eius ſenſu, cum magno pauore circunſtantium militum. Hæc ille. Flamma ergo altera, Seruio regnum prædixit, altera uero Martio haud quicquam? At dices: Imò Martio ui*

ctoriam,

ctoriam, quam de Carthaginenſibus *paulò poſt repor tauit.* Reſpondebo *iſtuc à* Romanis *militibus minime notatum, qui, uti Liuius ait, flammã loco miraculi non item prodigij habuere.* Et *id quidẽ ſapiẽter, nam tales flammas* Ariſtoteles Meteororũ *primo, docet mira na turæ ui, in infima etiã regione cœli gigni, uariasq́; præ ſe ferre formas.* Atq; *hinc concludere licet, illã flammã* Seruij *uana hominum opinione prodigiũ regni fuiſſe, poſtquã talia naturæ opera uoluit uetuſtas non ratio ne, ſed ſola futili euentorum obſeruatione metiri, cau ſamq́; eorum dementer ducere: nam non flamma fuit in cauſa, quamobrẽ* Priſcus Tarquinius *Seruium ſibi ge nerum delegerit, ei enim filiam deſpondit, ſed eius indo les, eius genus, quippe ille* Tullio *patre regia familia orto, qui* Corniculi *excidio, pro patria fortiter pu gnans interierat, & Ocretia matre nobili muliere na tus eſt, habitus'que ſeruus, quod mater grauida apud* Tarquiniũ *captiua fuerit.* POLY. *Vis illud ſaltem dare, eam flammam iniecĭſſe* Tanaquilis *animo* Seruij *indolis præſagionem? quandoquidẽ,* Cicerone *teſte, in* Platone *futura eloquentia ex eo prouiſa dicitur, quod ei in cunis paruulo dormienti apes in labellis conſediſ ſent.* Idem *quoq; in diuo* Ambroſio *accidiſſe memoriæ proditum eſt.* Quid, *quod* Midæ *illius* Phrygij *diuitias fore immanes prædictum eſt, quia ei puero dormienti formicæ in os tritici grana congeſſerint?* ROB. Concedo, *ſi iſta omnia modò uera ſunt, nam uidentur*

mihi belle coniecta: aut, ſicut uulgò creditur, ſi nutu diuino facta non negaueris. Nec *obſtat, quod* Plato *&* Midas *noſtri ciues nõ fuerint, etenim tantũ apud* Deũ *uirtus & benefacta ualent, qualia uel in ijs ambobus, ille fore proſpexerat, ut, autore diuo* Auguſtino, *lib. de Ciuitate dei, v.* Romani *ſic meriti fuerint, ut ipſe* Deus *uerus quẽ nõ coluerãt, eorũ auxerit imperiũ.* POLY. *Luculenter, ſcienter, ſententioſe ac uerißime tu quidẽ, ut omnia ſemper, quæ ſcire cupiueram, explanaſti.* Q*uare iam neceſſariò & ſermonis & ambulationis finem faciamus, nam, uti uides, tempore excludimur, Sole feſtinanter ad occaſum tendente iter.*

LIBRI SECVNDI FINIS.

POLYDORI VERGILII VRBINATIS DIALOGI DE PRODIGIIS, LIBER TERTIVS.

ROBERTVS.

ISTVM *tertiũ diem qui iam obrepſit, ne nobis quidem uacare ſinamus à diſputatione, quò tandem ſequundis quaſi uentis huc uecti, curſum noſtri ſermonis de prodigijs, feliciter cõficiamus.* Q*uoniã autem*

uũt in oratione tua, quæ haud ſcio quantũ in ſe habere poßit ueritatis & rationis, quũ in re ſuperſtitioſa ac uana uerſetur ut inſit ſaltem ordo, placeat illam manare à partibus quatuor, quarum una ſit ominũ, oſtentorum, auguriorũq́;: alia motuum cœli, atq; terræ: tertia monſtrorum, ac portentorum: quarta mirabilium, quæ omnia antiquitas in prodigijs habuiſſe uidetur, quò ſine ullo errore, ad rationem ueritatis uia perueniamus, à nobis iam inita. Ac ſic tu commodũ quæ cœpiſti, perſequare, & ipſe ſimul ad ea argumenter licebit. POLY. *Gaudeo utiq; præſcripſiſſe mihi te, quatenus à me diſputari uelis, qui ne digitum quidem à linea diſcedã. Sed iam ad rem. Quum Aeneas ad Italiam aſpirauerit, Anchiſes eius pater omen futuri tumultus notauit ex equis, quos uidit paſcentes. Vergilius teſtis, qui lib. iij. canit:*

Quattuor hic primum omen, equos in gramine uidi
Tondentes campum late, candore niuali.
Et pater Anchiſes: bellum ô terra hoſpita portas,
Bello armantur equi, bellũ hæc armenta minantur.

Romulus orta cũ Remo fratre de imperio diſcordia, augurio rex eſt declaratus, qui urbem conditã ex ſuo nomine, Romam appellauit, quæ etiamnũ urbium regina habetur. Lucius Tarquinius Priſcus Demarathi Corinthij filius, ob ſeditiones domo profugus, et in Hetruriam profectus, quũ Tarquinijs peteret Romã, ita accidit, ut ei ad Ianiculum carpento ſedenti, aquila pi-

leum ſuſtulerit, & quum alte uolaſſet, inde reuerſa capiti repoſuerit. Tum Tanaquil uxor, ut Tuſca mulier ab ineunte ætate prodigiorum perita, omen futuri imperij ex ea re accepit, ac non multo poſt Priſcus in Anci Martij Romanorũ regis demortui locũ ſurrogatur. Tarquinio Superbo Romanorũ regi omen perpetuitatis Romani imperij ſubitò extitiſſe fertur, quod dum in Tarpeio monte, templi Iouis fundamenta faceret, Terminus deus, cui cum nonnullis alijs dijs ſacellum eo loci erat, noluerit augurio cedere. Sed et magnitudinis imperij inde omen alterũ ſequutũ, quippe in ipſis fundamẽtis, hominis caput integra facie repertũ, quod & monti nomen Capitolium indidit. Tertium ſuperioribus contrariũ poſtremo regi fuit, quum anguis in regiam irrepſerit, ex quo Tarquinius caſum ſuũ coniectura auguratus dicitur. Autor T. Liuius. At hæc obſeruatio multo celeberrima ad poſteros manauit, nam Marcus Marcellus Cõſul collega Tito Quintio Criſpino, quũ immolaret, in prima hoſtia iecur ſine capite inuentũ, & Caßini examen apium conſedit, mureſq; in Capitolio aurũ roſerunt. Illo ipſo die ambo conſules iuxta Tarentum, ab Annibale inſidijs intercipiuntur. In quo tumultu Marcellus interfectus eſt. C. Domitio Aenobarbo, L. Quintio conſulibus, Tybris contrà quàm conſueuerit, loca plana urbis inundauit. Haud ita multo poſt bellũ cũ Antiocho Syriæ rege ortũ. Paulus Aemilius Cos. poſt D X C annũ quàm urbs condita

dita eſt, iturus ad bellum faciendũ Perſeo Macedoniæ regi, omen uictoriæ accepit à filia nomine Tertia. Is è ſenatu domum rediens offendit puellam triſticulã, ſciſcitatusq́; quid eſſet, cur ei dolor inuraretur: Mi pater, illa inquit, Perſa perijt. Tum pater puellã arctius complexus, Accipio omen, inquit, filia, nam catella Perſa nomine mortua erat. Id ferè temporis, duo angues in lecto Sempronij Gracchi reperti ſunt, quos ut ille comprehendit, ab aruſpice monitus eſt, ſi marem emiſiſſet, uxori breui tempore eſſe moriendũ: ſi fœminam, ipſi: qui tantum abfuit, ut ſuam Corneliæ uxoris uitæ ſalutem prætulerit, ut fœminã protinus emiſerit, ipſe paucis poſt diebus è uita exceſſit. Huius Gracchi filius Tiberius Tribunus plebis eo illo die, quo eſt in Capitolio interfectus, offenſionẽ pedis ut dirum & mali ominis ita abhorruit, ut domum redire uoluerit, ſed amicorum hortatu confirmatus in fatũ incidit. C. Claudius & L. Petellius Coſſ. quum, ut moris erat, immolaſſent uictimas, iecur ſubitò tabuit. Nec ita multo poſt, Claudius morbo, Petellius Ligurũ armis interijt. M. Marcello, P. Sulpitio Coſſ. dum comitia fierent, miluus uolans muſtellam raptam de Iouis cella in medium conſeſſum patrum demiſit. Eo ipſo anno ubiuis gentium pax parta eſt. Iam tum, credo, in hominũ mentibus inhæſerat, muſtellæ occurſum ominoſum eſſe, id quod hodie obſeruatur, quando Reipub. Romanæ bono fuit, quod illa muſtella è medio ſublata eſt, ut ne ultro citroq́;

ad

ad comitia commeantibus forte obuia facta, metum ali cuius impendentis periculi inijceret. P. Africano. C. Fuluio Coſſ. *Minturnis lupus uigilẽ laniauit.* In Sicilia, Romanus *exercitus à fugitiuis ſuperatur.* Antiochus Syriæ *rex quũ Parthis bellũ faceret, hirundo in eius tabernaculo nidulata eſt.* Ille *cõmiſſo prælio, occiditur.* Seruio Flacco, Quinto Calphurnio Coſſ. *bubo in* Capitolio *cecinit, quũ apud* Numãtiã *res* Romana *inferior fuit.* P. Plautio, M. Fuluio Coſſ. *bubo in* Capitolio *uiſus, quũ* Fregellæ *ob factã in* Romanos *coniurationẽ, ſunt dirutæ.* M. Aemilio, D. Bruto Coſſ. Didius Lælius Pompeij *legatus quũ aduerſus* Q. Sertorium *in* Hiſpania *bellum gereret, inter pabulatores occiditur: quod fatũ ipſe ſibi timuiſſe dicitur, propterea quod uiderit accipitrem ſupra caput uolitantẽ.* Sergio Galba, M. Scauro Coſſ. *auis incendiaria in urbe uiſa, quũ* Pado *ac lacu* Arretino *intumeſcente, multa hominum millia obruta ſunt.* C. Iulius Cæſar *dictator, illo die quo primum in ſella aurea ſedit, quum ſacrificaret, in bouis opimi extis cor non inuenit, unde ſuum interitum præſentire potuit.* M. Lepido, Munatio Planco Coſſ. *dum apud* Philippos Thraciæ *urbẽ* Brutiani *milites in prælium contra* Octauium, & M. Antonium *irent, in caſtrorũ porta offenderunt* Aethiopem, *quem tametſi ut alicuius aduerſæ rei nunciũ illico trucidarunt, tamen male pugnatum eſt, &* Brutus *ac* Caßius *duces interiere. Circiter annum ſalutis humanæ*

mane, L. Claudio *principe, in* Britannia *ſimulacrum uictoriæ quod* Camuloduni *erat, ſubito conuerſum retro, quaſi hoſtibus cederet, quũ facta repente inſulanorum rebellione, ad* LXX Romanorũ *ſociorũq; milia cæſa ſunt. Autor* Cornelius Tacitus. *Anno ſalutis* M. LXVII, *quũ* Gulielmus *dux* Normaniæ *infeſtis armis* Angliã *attigiſſet, ubi in terrã deſcendit, uictoriæ omen accepit, ex eo, quod altius in harena ueſtigia poſuerit, qui ſtatim poſt, ſuperato* Haraldo *rege, in inſulæ poſſeßionẽ uenit.* Quid, *quod omen ex quauis re accipi ſolet? Nam ex auriũ ſono, bonũ uel malũ: ex uini ſalis'ue effuſione in menſa, obſeruatur etiamnũ.* Itẽ *noſtrorum quoq; monachorũ occurſus præſertim matutinus uulgò ominoſus habetur, eaq; uana opinio ubique gentiũ, per hominũ animos iampridẽ peruaſerat. Sed ex innumerabilibus, iam ne plura, quãdo reliqua omnia eiuſdẽ generis ſunt, ita, ut ſi hæc quis refutauerit, cætera iaceãt, neceſſe ſit. Tu ergo quid habes de iſtis dicere?* ROB. *Peroraſti, pro tuo iure: nunc ad peſtiferas ueterum nugas, dæmonumq; technas pauca refellendi cauſa reſpondebimus, & ad id ominis in primis, quod ais* Aneæ *ad* Italiã *applicanti primũ extitiſſe.* Anchiſes *equorum oſtento, bellũ* Aneæ *filio cum* Italis *fore coniectauit, idq; tu* Vergilij *teſtimonio comprobaſti, nec ultra progreſſus ad alia tranſiuiſti. Quæ malum eſt iſta tua reticentia? dimidiatã enim* Anchiſis *interpretationem recitaſti, callideq;, ut reor, ſubticuiſti,*

quæ ille de equis apud eundẽ poëtã ſubiecerit, inquiẽs:
Sed tamen ijdem olim curru ſuccedere ſueti
Quadrupedes, & frena iugo concordia ferre,
Spes eſt pacis, ait. Nota, quæſo, quæ ſit conueniens & coniuncta conſtantia interpretationis oſtenti, quod in utranq; partem ſic uertitur, ut nihil certi oſtendere, nihil fidei facere poßit, quum inter ſe ualde repugnantia contineat: nil enim eſt tam paci contrarium, quàm bellum, atque bello, quàm pax. Vnde ſequitur, ut illi equi caſu id temporis ita paſcentes, nõ uideantur aliud certius cuiquam portendiſſe, quàm uentri ſatietatem, atq; herbæ perniciem. Quod autem Romulus urbem Romam auſpicio condidit, quid fecit aliud quàm quod perſpicue oſtendit ſe cum oculis tum mente captum exiſtimare, eſſe in prouidendis rebus augurandi ſcientiã, & exemplum poſteris reliquit, quò inſanirent perpetuo? Id quod nauiter eſt ſequutũ: nam tanti ſemper Romanis eius inſtitutũ, tametſi delirationis maleficæ plenum, fuit, ut illud mordicus omni tempore, atque accurate retinuerint, ad uulgi magis opinionem, quàm ad ullam Reipub. utilitatẽ: quamuis pro certo ſemper habuerint, Romulum auſpicijs, Numam ſacris conſtitutis, talia ciuitatis ieciſſe fundamenta, ut nunquam cadere poſſet: qui ita falſis opinionibus adducti, augurum quaſi æternorũ rerum rectorum collegium, iusq; condiderunt. O uim erroris uehementem: uideamus, per deos immortales, quantum aues ſuo uolatu, garritu, guſtu,

ſtu, aut cantu, rebus humanis emolumenti utilitatiſq; attulerint, quando ipſa Romana ciuitas ſumma augu- riorum obſeruatrix, funditus cõtra Romuli auſpiciũ, tandem omnibus libertatis bonis, ſtatim poſt ſeptin- genteſimũ annũ, quàm condita fuerat, à C. Iulio Cæſa re euerſa eſt. Ita Romani operam auſpicijs futiliter da tam luſerunt. Quod longe prudentiſsimus Solomon ita uſuuenire ſcienter demonſtrat, quũ de homine men daci loquitur in ſuis prouerbijs: Qui nititur menda- cijs, is paſcit uentos, idem autem ſequitur aues uolan- tes. Porrò ille pinde fruſtra laborat, qui ſequitur aues uolantes, quum conſequi nequeat, ac qui earum obſer- uat uolatum, quia quorſum ſint ituræ, nemo homo cer tum ſcit. Cæterum iam ad rationem naturalem uenia- mus, qua duce, omnem, ſpero, ueterum religionem era dicabimus. Siquidem belluæ ſenſu tantum mouentur, ad idq; ſolum quod adeſt, quodq; præſens eſt, ſe accom modant, nihil præter ſerenas turbidaſue tempeſtates, uti à nobis abhinc biduũ, in primo noſtro ſermone ap- poſite demonſtratum eſt, futurum ſentientes. Quocir- ca aues, ut rem noſtram tantũ agamus, naturæ impul- ſu, utuntur ſui corporis motu ut uolunt, mẽbraq; por rigunt, contrahunt, flectunt, contorquent, eaq; omnia ante efficiunt, quàm cogitent. Quæ quũ ita ſint, quo- tuſquiſq; eſt adeò mentis errore affectus, cui permirũ uideri debeat, ſi aues atque hâc atq; illâc uolantes, ſeſe in unum uel alterum locum abdant? tum à dextra tum

à ſiniſtra parte,canant?nam noſtri,teſte Cicerone,ſini
ſtra, Græci & Barbari dextera meliora ducebant, ſi
quū fame affectæ raptim paſcuntur, aliquid ex ore ca-
dat? ſi tripudium denique faciant? & tamen mortales
quamplurimi inſulſiſsime eos motus, ut certa rerum fu
turarum ſigna olim obſeruabant, perinde quaſi aues
ipſæ, Iouis qui eis inſtar dei omnipotentis erat, inter-
pretes fuiſſent. Atq; hæc ratio facit,ut hominem unum
animantium omnium rationis & conſilij plenum non
mediocriter pudere debeat,credere Deū dare ſibi uias
ad exitus rerum prænoſcendos,per auiculas, quæ quū
uolitare incipiunt, ipſæ neſciunt, quô ire uelint, ac ita
fidem præbere aruſpicinæ arti poſt hominum memo-
riam fraudulentiſsimæ, ab Hetruſcis, ut ipſi prædica-
bant, quondam quæſtus faciendi cauſa,fallaciter exco-
gitatæ: quæ quatenus ualeat,haud quiſquam omnium
dilucidius feſtiuiusq; edocuit, quàm Moſſolamus, ho-
mo Iudæus,uirq; rei militaris ſciētia, ac ſingulari pru
dentia præditus:Is teſte Ioſepho contra Appionē,poſt
Alexādri mortē, Macedones Græcosq; ſequutus, quū
aliquando in expeditionē duceretur, & in itinere au-
gur uiſa in arbore aue, auguriū captare uellet, utrum
præſtaret,pedem ex eo loco efferre,an referre,atq; iu
beret agmen conſiſtere,ſtatim religionē auerſatus eam
auem ſagittis confecit. Quo uiſo,augur & ſocij quum
ira flagrarent,ille auem de terra ſuſtulit,atque inquit:
Ecquid furitis mali dæmones? ecce auē:potuit'ne iſtæc
noſtri

noſtri itineris euentũ prædicere, quæ ſuæ ſalutis neſcia fuit: ſi enim futura præuidiſſet, haudquaquã ſe in eam arborem contuliſſet, metuens ne à Moſſolamo ſagittis peteretur. Quod tu documentum ſapientiæ plenum in tuo de Inuentoribus rerum opere, cõmodum poſuiſti. Iam exploratum habes, aruſpicinã rem commentitiã eſſe, hicq; ita iacere, ut qui ei fidem adiungat, in manifeſto errore uerſari dubium non ſit. Sed fortaſſe mihi tu non intempeſtiue, nec ab re, obijcies illos coruos, quos in Regnorum tertio libro, legimus apportaſſe in ſolitudinem Heliæ prophetæ cibaria. Cuius ſanè rei nihil eſt, quod aut cauſam, aut rationem reddendã quæras, quum illud factum conſtet iuſſu Dei cuncta regentis. Eſt quiſquã, qui tanti rectoris cenſor eſſe poßit, uel debeat? Hæc hactenus ſatis commode, ſermonis gratia. Verum res noſtra bene ſe habet: iampridem deſitũ eſt apud nos augurari, nunc auiculas, ut Dei nuncias non obſeruamus, ſed eas animi cauſa, interdum capimus, dulciterq; edimus, id quod Chriſtianæ religioni duntaxat referendũ eſt acceptum, quæ nos ita inſtituit, ut tandem aliquando ſaperemus. Ad reliqua transeamus. Quod per aquilæ augurium, Tanaquil mulier Hetruſca perita fraudis proſpexit futurũ, ut Tarquinius Priſcus uir aliquando rex crearetur, id nego eſſe factum, nam Liuius non tradit quempiam præter uxorem, uidiſſe aquilam auferentem, & reponentẽ eius capiti pileum. Tanaquil potius auro cuius copiam habebat,

quàm augurio freta, iampridem, ut teſtis eſt idem Liuius, uiro quem honoratum uidere cupiebat, Romam migrandũ exiſtimarat, quod ei in mentem ueniſſet Tatij regis hominis Sabini, qui in ea regnum obtinuerat, item Numæ aduenæ ad id accerſiti, quorum exemplo, mulier honoris auiditate inflammata uiro perſuaſit, ut ab Tarquinijs Romam peteret, & quum audiret nouum populum facile ut rudem ad auguriorum admirationem rapi, eo artificio uſa eſt, quo multitudo adducta ſimulq; largitione excitata Priſcum dignũ fortuna quamampliſſima putauit. Ad omen perennitatis imperij Romani ueniamus. Terminus deus noluit Tarquinio Superbo regi templũ Iouis in Tarpeio monte condituro cedere loco. Sic iam tum certa quaſi opinio per animos hominũ peruaſerat, rem Romanam perpetuã fore. Vnde illud apud Vergiliũ, Iouis oraculum: Imperium ſine fine dedi. Ad id uel Horatius alludit, quũ libro tertio carminum ſibi blanditur de æternitate ſui operis, ita canens:

Non omnis moriar, multaq; pars mei
Vitabit libitinam, uſq; ego poſtera
Creſcam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita uirgine pontifex.

Sed heu, ut omen uanum, ita nihil ualuit, cecidit enim tantum imperiũ, uel etiam ante diem, quũ uix DCC annos libertate incolumi ſteterit: tot ſiquidẽ à Romulo urbis conditore interfuerunt, uſq; ad Cæſarem & Pompeium

Pompeium, Reipub. euerſores. Catullus:

Eó ne nomine urbis opulentiſsimæ
Socer, generq́; perdidiſtis omnia?

Rei magnitudinem alterum omen, uti expoſuiſti, portendit, quod reperto in ipſis templi Tarpeij *fundamentis humano capite, uates pronunciarint, eo loci arcem imperij fore.* Hic *te eatenus uacuo animo attentum uolo, ut tandem intelligas eos uates dolis ſemper armatos eiuſmodi oſtenti fraudulenta interpretatione, et artem ſuam omni religione, & mortalium pectora, ſi ſapuerint, ſolicitudine quærendi futura, in perpetuum euacuaſſe.* V*iſo oſtento, ſenatus legatos in* Hetruriam *miſit ſciſcitatū, quid portenderet.* O*lenus* C*alenus longe id temporis celeberrimus uates, illud omen fortunatum ratus, per callidam interrogationem in ſuam gentem transferre tentauit, quippe qui poſtquam circumducta baculo linea, locum ponendæ ædis in ſolo ante ſe notarat, ſic fatus eſt:* Hoc *dicitis* Romani, *hic templum* Iouis *futurum eſt? hic caput inuenimus?* Romani *à filio uatis admoniti, ſi reſponderēt,* Hic, *fatum in* Hetruriā *tranſiturum:* Reſ*ponderunt:* Non *equidem hic, ſed* Ro*mæ, caput inuentū dicimus. Ac ita retentum auguriū.* O *inauditam delirationem, maxime tamen utilem non temere quicquā credētibus: hinc cognoſcere licet, quid ponderis auguria, quid oſtenta, quid portēta apud nos habere poßint, ſi recta ſapimus. Sed quia uno argumento, cætera id genus inſanarum mentium commen-*

ta repudiãda ducimus, utemur iſtiuſmodi fatalis rei deſinitore locuplete Plinio *homine eiuſdem ſectæ, atque illi fuere, qui prodigia primum obſeruare cœperant.* Is *itaq; lib.* Natur. *hiſtoriæ xxviij. poſtquam* Oleni *uatis fraudem deſcripſit, ac aliâs tale quid accidiſſe, quũ quadrigæ fictiles quæ in faſtigio eiuſdem templi ponendæ erant, in fornace creuiſſent, ita ſubijcit:* Hæc *ſatis ſint exemplis, ut appareat oſtentorum uires & in noſtra poteſtate eſſe, ac prout quæq; accepta ſunt, ita ualere.* In *augurum certe diſciplina conſtat, neque diras aues, neque ulla auſpicia pertinere ad eos, qui quamq; rem ingredientes, obſeruare ſe ea negauerint: quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullũ eſt.* Hactenus Plinius. Hæc *autẽ ſumma noſtræ diſceptationis, hæc una ratio, concluſio, & ueritatis teſtificatio, tibi inſtar ſit omnium argumentationũ, quando iam teſtimonio tanti autoris diluxit, in auſpicijs, in prodigijs nihil religionis, nihil fati, nihil ueri ineſſe, ſed uanam tantũ ſuperſtitionis opinionẽ noſtram exiſtere, quum illa ſine iſta, nõ habere uim ullam in nos, iam certo ſcimus.* Ex *quo ſequitur, ut nullum ſit neq; auſpiciũ, neq; auguriũ, neq; prodigiũ, ſi nos nullũ obſeruemus, quo profecto nil uerius dici poteſt.* Quũ *igitur ſis rem aliquam inchoaturus, ora* Deum, *ut felix, fauſtũq; ſit, eiq; uni cuncta cõmittas, præterea nulli alij, neq; auibus, neq; portentis, neq; extis, neq; falſis uatibus: id quod ſi feceris, res tua cõmodum cadet, & ad te prodigia minus pertinebũt,*

quod

quod Plinius munus diuinũ appellat, & id quidem ſapienter: nam quum tot malæ artes ad nos peruenerint, beneficiũ Dei eſt, ſi ab illis poßimus manus abſtinere. Deſine proinde obſeruare, ac credere aues, alias ue beſtias, ſiue cœli & terræ motus aliquid tibi portendere, quod facere in tua eſt poteſtate, ut Plinius ait, atque ſic miſera liberaberis ſolicitudine. Animaduerte, quæſo, cuiuſmodi erat illud inuenti capitis fatum, ſi fraude, Hetruſcis bono, & Romanis malo eſſe potuerit? Vnde proficiſcebatur? an à Deo? quem aiebant ſic dare uias mortalibus, ad ſignificationẽ rerum futurarũ ſcientiæ? Quod ſi ita eſſe facias, apparebit inconſtantiã cadere in ipſum Deũ, quo nil ab eo eſt alienius. Ergo nõ eſt, quod amplius dubia de prodigijs ſumamus, pro certis, atq; cõceßis, quũ eorũ uires perinde in noſtra reſideãt opinione, ut morbi grauitas in ægrotantiũ cogitatione: ſi enim uehementer febris acceßio menti inhæſerit, ita fiet, ut citius accedat. Atq; hic omnis noſtri ſermonis pugna ſeneſcat, quũ obſeruare prodigia, ſit amentiæ, nõ obſeruare, ſapientiæ: & qui curauerit, ſe metu aut uana ſpe onerabit: & qui nõ curauerit, ſe periculo eximet. POLY. *Ne ualeam, ſi puto rem de qua ſumma cõtentio erat, quenq̃ præter te, acutius ueriusq́; tractare potuiſſe: attamen ex cõtrario argumento, perſpicuum uidetur auſpicia ſeu prodigia ad nos pertinere, ſi ea attendamus, id quod euentorũ exitus, quos antea docui, facile cõprobant. Quomodo igitur accidit, ut ſi ta*

lia portēta obſeruemus, in nos ualeāt: ſin minus, nihil ualeant? R O B. *Quod nō ualent, de ea re nuper dictū eſt: quod uero ualere putantur, id fit arte dæmonū, qui ſemper præſtò ſunt, ut nobis inſidientur, & illud quidem non ſine* Dei *nutu, qui uult nos tentatos, quò de nobis periculum fiat, utrum perfecti inueniamur, nec ne.* V*trunq; Chriſtus uerum eſſe docuit, qui tentari uoluit, ut eſt apud* Matthæum, *ac apud* Ioannem *ſic* Pilatò *reſpondit*: Nullam *haberes in me poteſtatem, niſi data eſſet tibi deſuper.* Ergo *iſtiuſmodi momenta rerum nobis negligenda ſunt, ne ſi ea curāda duxerimus, noſtro merito dæmonum inſidijs circūueniamur.* P O L Y. Teneo *nunc recte: tu uero cætera perſequare, rogo, ut ne regulā noſtri ſermonis, quā dediſti, tute prior rumpere uidearis.* R O B. *Cogis me ingredi in negocium iam confectum, quippe probaui oſtenta ex noſtra futili opinione pendere, qua una ratione, & portenta & prodigia tollamus, ac contemnamus, conſentaneū eſt.* Sed *tibi operam uel longiorem dabo.* Regi Tarqui*nio Superbo propter regiam uiſo angue, uenit in mentem, credo, uenenum ſuæ conſcientiæ, quo demum confectus eſt.* Hem *emißio alterius anguis Graccho mortē portendit? Si neutrum Gracchus emiſiſſet, boni patris familiâs officium feciſſet, qui nullum debet noxium animal circa ſuam domū eſſe, pati.* Hoc, *inquā, ſi feciſſet, aruſpices non reſponderunt, quid ſequutum eſſet, adeò ſecum omnes delirare peruolebant.* Quod M. Marcel

lo,

lo, C. Claudio, L. Petellio, C. Iulio Cæſari, more patrio uictimas immolantibus, iecur primum ſine capite, deinde tabefactũ, & mox nullum cor extitit, eiſq; mortem portendit, id magis rideo, quàm miror, quia longe dignius ſupploſione pedis, quàm reſponſione iudico. Horum omnium cauſas ſi quæreremus de aruſpicibus, nullas, opinor, ſcirent reddere, inſcitiamq; belle excuſarent, quod extorum inſpiciendorum potius laniorũ, atque medicorum, quàm ſuum officium eſſet: nam re uera, melius lanius, quàm uates, medicus quàm hariolus, inteſtinis ſedulo uiſis, ſi ſana, ſi putrida, ſi macie attenuata, facere iudicium poteſt, an beſtia uictura fuiſſet, niſi eſſet occiſa, aut homo incognito morbo mortuus quibus remedijs potuiſſet iuuari, quò ſic uiuorum ſaluti conſulatur. Quin iſtuc munus ad paſtorem & agricolam atque adeò pertinere dixerim, ut ille ſi exta male affecta uideat, protinus cætero pecori prouidere, paſcua mutando: & iſte habitu, atque colore eorundem, ſterilitatem agrorum, uel fertilitatem futuram, ſi Democrito credimus, percipere, eoq; rei domeſticæ matu re proſpicere poßit. Sed inquies: Cur uates illi quũ eorum munus non eſſet, per exta diuinabant? Quia impoſtores erant importunißimi, & quum eis uulgò crederetur, ex fallacia, multo fallacißimam artem confecerunt, quæ tandem euanuit, quando homines minus creduli eſſe cœperunt, id quod arguunt noſtra tempora, nemo enim nunc per exta iudicat, propterea quod

nullus tam uecors eſt, qui fidem dictis habeat. Cui aniculæ poßit perſuaderi, eſſe in extis aliquam uim, quæ declararet futura? uel aliquod animal quod ſanguinem habeat, ſine corde eſſe poſſe? quum Ariſtoteles lib. iiij. de natura animalium, affirmet nullum unquam animal quod corde careret, eſſe natũ. Vt igitur iſta omnia naturam, ita fidem excedunt. Item examen apium quod Caßini conſedit, & mures qui aurum in Capitolio roſerũt, ac Tyberis incrementum, fama tenet pericula et bellũ oſtendiſſe: pulchre notata ſunt: examen apiũ damno fuit ei, ex cuius agro, aliò aduolauit: mures aurũ rodendo fortaſſe aliquem dentiũ fregerunt: ſed mirabilius extitiſſet, ſi uoraſſent aurum, quum murium proprium ſit rodere. Incrementum Tyberis uelut belli furor, per agros magnam ſæpe facit labem. Rei ridiculæ nimis ſeriam habes interpretationem, qua te contentũ uolo, feſtinans ad omen macedonicæ uictoriæ. Lucius Paulus iturus ad bellum contra Perſeum Macedoniæ regem, omen à filia conſequendæ uictoriæ, ut expoſuiſti, accepit: omen fuiſſe nego, in quo nulla neq; naturalis neque diuina exiſtit ratio. Num uox puellæ, tam dati patri à ſenatu negocij, quàm rei gerendæ neſcientis, potuit de tanto belli exitu quicquam certi ſignificare? aut Deus per mortẽ catellæ, uoluit ducem copiarũ uictoriæ ante monitum? Fuit mentis erratio, uel honoris cupiditas. Paulus audita Perſæ catellæ morte, putauit alluſionem ad Perſeum regem quem uincere cupiebat,

nominis

nominis ſimilitudine, factam, uel incommodo domeſtico ſe maius euaſurum damnũ, atq; ſic ſe incolumem uictoremq́; belli rediturum. Nam nunc etiam ea *inſania in uulgi opinione manet, ut ſi quis charum animal amiſerit, ita ſe conſoletur, ut ducat morte animalis expiatum eſſe, ſi quod familiæ impenderet malũ.* Mittamus *igitur de eiuſmodi ominum ſuperſtitione diſputare, ne bonum tempus fabulis demus, quando minima quæque offenſio animo inſano omen dare poteſt, uti* Tiberio *Graccho accidiſſe dixiſti.* Exempli *cauſa:* Quis *ad bellum iturus ubi hodie plus tormentorum boatus, quàm armorum ſtrepitus exiſtit, ſi ſociũ forte, adſit reuerentia uerbo, oppedentem audiuerit, num meritò ſuſpicabitur ſe tormentorum ictibus periturum?* Ac *ſexcentis talibus rerũ momentis quotidie terrebere, niſi ea ipſa duce ratione, deſpicere, ac* Deo *te tuaq́; ſemper in tutelam cõmittere uolueris.* Quod *muſtella, quod lupus beſtiæ inauſpicatæ ſunt, nil mirum, quum raptu uiuant, & præſertim lupus, qui fame affectus non modo non terra, ſed ne humana quidem carne abſtinet, nam nocturno tempore cum homine congredi non formidat.* Ergo *res noua non fuit, ſi uigilem laniauit: nec conuenit, ut ſtulte ad noſtram uertamus perniciem, quoties haſce beſtias uenantes uidemus.* Item *quod bubo, quod hirundo, quod accipiter, quod incendiaria quæ ſpintur nix uocatur, uel quæcunq;, quæ ex ſacris aris carbonẽ ferat, fatalis fuit, non uideo quid ſibi uoluerit antiqui-*

tas, in eiuſmodi rerum admodum tenuium obſeruatione: ſi enim aues iſtæ fatales erant, ſequeretur, ut aliquid ſemper mali enunciarent, ſignumq́; non aliud niſi triſte darent. Sed quum tu ex ueterũ oſcitatione, ut ita potius dicam, quàm ex obſeruatione, demonſtraueris, bubonem rem modo lætã, modo exitialẽ Romanis *oſtendiſſe, iam iſtud contrà eſt, quàm fatum ferat: quia quum omnis prædictio mali eo probetur, quod cautio adiungi queat, quomodo id fiet, ſi nuncij ſignũ internoſci nõ potuerit? Atque ita innocentes auiculæ huc illuc eſcæ quærendæ cauſa uolando, uel natura duce, crebro canendo, ſi te circunſteterint, non eſt quod uereare, ſi ſapias: at tua facta potius tibi putes bona malá'ue portendere: tametſi etiam nunc ſunt quamplurimi haud ſanæ mentis homines, qui bubonis uocem ut fatalem abhorreant. Sed illud uel magis nugatorium, dicere, nedum credere, hirundinem in Antiochi tabernaculo nidulatam ſignificaſſe ipſius regis exitium, quum auis illa nobis domeſtica, non alibi quàm domi noſtræ ſoleat libentius nidũ facere.* Quod *poſtremo in* Britannia, *ſimulacrum* Victoriæ *paulò ante* Romanorum *cædem, retro conuerſum fuit, & Gulielmo* Normanorũ *duci altum pedis ueſtigium regni adipiſcendi omen extitit, alterũ fraude humana factum dixerim, nam ita* Britanni *ad defectionem parati,* Romanos *eius ſuperſtitionis ueneno à pueris imbutos terruerunt, ut ſuis minus uiribus confiderent: alterum uero uanitatis plenum. Eſto, dux*

dux quia in arena alte fixit pedem, ita futurũ coniecta rit, ut Angliam obtineret. Quid illud fuit, quod tale quid ſperare poſſet? Nempe nihil commune habet pes, cum imperio, quum ſit ima pars corporis: uel arena, cum tam nobili regione: Bella magis amentia, quàm metaphora. Fluxit pes, quare? Quia arena ſuapte natura arida fluctuat, ſolidũ iter nõ præbet. Eiuſdẽ quoque generis omen ex ſono aurium, uini ſalisq; effuſione putato. Auditum Plato in Timæo, definit eſſe pulſationem quandam ab aëre, per aures, cerebrumq́; & ſanguinem ad iecur penetrantem. Tentãtur autem aures, autore Galeno, ſuis morbis, & maxime quum ſit inflatio eius ſpiritus exitu prohibiti, cuius rei cauſa, ſæpe ſonitus eduntur. Igitur qui credit ſe bene audire, quũ dextera auris, uel male, quũ ſiniſtra inſonat, ille uanitatis plenus neſcit bonam aut malam ſui corporis ualetudinem internoſcere. Vinum uero ex ueterum conſuetudine, lætitiæ eſt, ſi effundatur, nõ item ſuperſtitionis cauſa. Nam Scythæ & Thraces, ut idem Plato in primo de legib. teſtatur, in delitijs habuere, ueſtes mero perfundere, quod Germani hodie in cœnis opiparis ſpargũt. At ſalis alia ratio: is enim ſacer eſt, et amicũ Deo, uti Plato uocat, corpus, quod corruptionis ſit præcipuus expulſor, ſine quo nullum olim fiebat ſacrificiũ. Proinde qui ſale ad rem non neceſſariã utitur, uel forte aliquã eum proijcit, peccare iudicatur, ipſumq́; pœna quædam manere uidetur: unde ominis opinio orta

fertur.

fertur. Quod monachorũ occurſus eſt ominoſus, id ue-ſtitus uarietati aſsignauerim: bona enim illorum pars nigro amiciuntur ueſtitu, reliqui uero diſcoloribus miro quodam artificio confectis utuntur ueſtibus. Ex qua*re ut illi perpaucorũ hominum forſitan cenſeri homines uolunt, ſic multo diſsimillimi uidentur, et ſuo occurſu aliorum mouent mortaliũ mentes, quæ minus firmæ ſint. Atq; primam tuæ quæſtionis partem explicatam habes: alteram ſi uis, proponito.* POLY. *Narrare pergam. Agrippa Menenio, P. Poſthumio Coſſ. bellũ in Sabinos gerentibus, fama eſt haſtas militares ad multam noctem in cœlo ardentes uiſas, & flamma nihil conſumptas, ac eo prodigio animos Romanorum cõfirmatos, facta maiore impreßione, uiciſſe. Sp. Poſthumio, Q. Seruilio Coſſ. cœlum ardere uiſum, quũ annus tam hominibus quàm pecori longe peſtilẽtiſsimus fuit. Haud multo poſt, uox à quodam Veiente homine edita eſt, futurum, ut Romani breui tempore Veijs potirentur, ſi lacus Albani montis nulla rationabili cauſa, in altitudinem inſolitam auctus, primo quoque tempore emitteretur, idq; Delphico oraculo confirmatũ, ac iuſſum, ut donum Apollini mitteretur. Ita lacu ſiccato, Veientes à Camillo ſub Romanũ imperium redacti ſunt. Cn. Domitio, L. Annio Coſſ. Arimini, tres lunæ uiſæ, paulò poſt Liguſticũ bellũ eſt multa cæde geſtum. Cn. Seruilio, C. Flamminio Coſſ. nauiũ ſpecies in cœlo extitere, ædes Spei de cœlo tacta, terræmotus*

per

per Italiam ingens fuit, quum à Romanis ad Traſimenum lacũ, plaga luctuoſa accepta. M. Marcello, Valerio Leuino Coſſ. Victoria quæ in ſummo Cõcordiæ faſtigio fuerat, fulmine deiecta: ſequutũ eſt magnum urbis incendium, per Campanos iuuenes factum. L. Veturio Philone, Q. Cæcilio Metello Coſſ. Albæ, duo ſoles uiſi. Lux Fregellis noctu orta, quũ Pœni apud Betulam à Scipione uicti, Hiſpaniæ poſſeßione Romanis ceſſerunt. Anno belli Punici ſecundi xiiij. C. Seruilio Cæpione, Cn. Seruilio Gemino Coſſ. Anagniæ, ſparſi primum ignes per cœlum, deinde fax incenſa arſit. Scipio in Africa, iuxta Vticam, Pœnorũ caſtra combuſſit. Cn. Cornelio Lentulo, P. Aelio Peto Coſſ. Solis orbis minui uiſus eſt, terra in agro Veliterno ingenti hiatu ſubſedit. Tum data pace Carthaginenſibus, ſecundum bellum Punicum finitũ eſt. M. Claudio Marcello, L. Valerio Flacco Coſſ. Romæ columna ante Iouis ædem, ui turbinis decuſſa, cum aureo ſigno. Quo uiſo, ex aruſpicũ reſponſo, omnes magiſtratus ſe primo quoque die autoritate abdicarunt. P. Africano, & Lælio Coſſ. ſtella per xxxij. dies cõtinenter arſit, mox Carthago ab Aemiliano Scipione diruitur. P. Africano, Cn. Fuluio Coſſ. Anagniæ, ſeruo tunica arſit, & igne extincto, nullũ flammæ apparuit ueſtigiũ: paulò poſt fugitiuorũ bellum in Sicilia ortũ. Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Coſſ. Piſauri, fremitus terræ longe auditus, et ſine terræmotu, murorũ pinnæ deiectæ: haud

multo poſt ciuilia bella cœpere. C. Mario, L. Valerio Coſſ. in Piceno, paßim domicilia terræmotu proſtrata: tum fugitiui in Sicilia trucidati. M. Antonio, P. Dolobella Coſſ. ſtella crinita, quæ à Græcis κομήτης uocatur, orta eſt, quum ciuile bellum inter Octauium, & ipſum M. Antoniũ exardere cœpit. Sed longe fœlicius extitit ſydus illud, quo Magi Hieroſolymam deducti quæſitum uenerunt Ieſum Chriſtum recens natum. Et anno XXXIII poſt, quum ſe ip Chriſtus à Iudæis eſt morte affectus, terra ſubitò mota eſt, petræ ſciſſæ, ac Solis defectio amplius tris horas durauit. Quæ prodigia paucis poſt annis, Iudæorũ ſequutũ eſt excidiũ. Circiter annum ſalutis humanæ D CXIII, Cometes per menſem apparuit. Tum Coſdras Perſarum rex Hieroſolymam diripuit. Anno ſalutis DCCLXXVIII Sol defecit, quum Luna triduo antè idem paſſa eſſet: et Mercurij ſtella uiſa eſt in medio Sole, uelut macula nigra. Per idem tempus, Carolus Magnus ex Hiſpania uictor rediẽs ad Pyreneos montes, Vaſconũ inſidijs exceptus ingentem accepit cladem. Anno ſalutis M. XII fax ardens inſtar turris, cum magno fragore, de cœlo cadere uiſa eſt, quum Hieroſolyma à Turcis capta eſt. Anno M. CIX mare præter modum creuit: cometes per aliquot dies uiſus: terra tremuit. Quæ prodigia ita Paſchalem ſecundum Pontificem Romanũ terruerunt, ut in plures dies, ſupplicatio decreta fuerit. Anno M. XII, circa Angliã, Oceanus nulla cognita cauſa,

ſa, mirandum in modũ creuit. Haud multò poſt inſula in Dacorum ditionem redigitur. Anno M. CXC, in Anglia, crux circiter meridiem, in cœlo apparuit, quum Ricardus rex in Saladinum bellum comparabat. Hæc fortaſſe parũ multa ex nimis multis, exempli cauſa, recitata. ROB. Imò plura, quàm cupiebam. POLY. In hoc articulo, quod exciderat, pace tua, ſubijciam: ut enim prodigiorum obſeruatio, ita procuratio ad nos manauit: quippe ueteres perinde ac nos facimus, quũ in aliqua calamitate uel metu ſumus, multis precibus, ſacrificijs, donis, uotis, mala quæ auſpicia, monſtra, prodigia, portenta, ſignificare credebantur, auertenda curabant. ROB. Audiui non ſine uoluptate, atq; ſtomacho: ut enim à principio uix riſum, ſic poſtremo uix lachrymas continui. Quis non rideret amentiam, inſulſitatem, & imperſpicientiã ueterum, ut unus terræmotus, unum fulmen, unum cœleſte ſignum rem ſequundam, alter terræmotus, alterum fulmen, alterum ſignum aduerſam, quemadmodum tu ante demonſtraſti, portenderet? id quod fieri nõ poteſt ſi aruſpicibus credimus, qui aiunt ſuũ Iouem per hæc ſigna monere homines, quid faciendum, aut cauendum ſit, quum nihil abſurdius dici poßit, quàm quicquã certi ſignificari, rebus incertis, uti ſunt iſta tua prodigia nuper expoſita. Sed dices: Si ſiniſtra fuerint, propitia erunt, quando Hetruſci, teſte Plinio, lib. ij. in ſexdecim partes cœlum diuidebant, quò dira internoſcerent. Ad

ea

ea reſpondeo: Quid portenderit fulmen in mediũ mare emiſſum? quid terræmotus in ſolitudine factus, ubi nemo eſt, qui talia prodigia notet? Quod ergo naturæ ui uno uel altero tempore, nulla conſtantia efficitur, non poteſt modis omnibus conſequentium rerum ſignificationem facere. Atq; ita prodigia ulla eſſe nego, quæ ex altera parte collocata ne minimi quidem momenti, ut uides, inſtar habent. Sic intelligis tua prodigia nihil certi apportare, niſi illis, qui aut fulmine exanimãtur, aut ruina per terræmotus edita obruuntur. Dolenter aũt accepi, priſcos intelligentiæ ueri Dei expertes, potuiſſe eiuſmodi deliramenta obſeruandorum prodigiorum impertiri etiam noſtris. Quæ malum eſt iſta Chriſtianorum hominũ impudentia, non tam in ea re hallucinari, quàm peccare? Quare tu non utiq; iniuria, quũ primum in tua Anglica hiſtoria, tibi de prodigijs commemorandum eſſet, inuidiæ deprecandæ cauſa, ſicut mihi aliâs dixiſti, uulgi conſuetudinem excuſaſti, ut ne eorum facta mentio tibi uitio daretur. Sed iam cauſas eiuſmodi cœleſtium motuum perſequamur. Haud ambigi uidemus quatuor eſſe elementa: duo ſuprema, ignẽ & aërem: totidem infima, aquam, et in eius medio ſpacio, terrã: Item tris cœli regiones, unam ſummã, quæ uim caloris ab ignis uicinitate concipit: alteram infimam, quæ reflexos à terra Solis radios continet: tertiã mediam, ad quã omnis uis caloris à ſupera parte emiſſi, ac radiorum Solis ab infima retortorũ pertinet. Et

quoniam,

quoniam, teſte Plinio, ſydera terreno continenter paſcuntur humore, hinc primum cauſa exiſtit flammarũ cœleſtiũ, quippe terra, autore Ariſtotele, lib. Meteororum primo, à ſole calefacta, duplicẽ emittit halitũ: alterum uocamus exhalationem calidam & ſiccam, alterum uero uaporem calidum & humidũ: et ut illa uelut leuior ſurſum uerſum petit, ita iſte uti grauior deorſum uerſum ſubſidet, qui mediæ frigidæ regionis contactu denſatus in pluuiam ſoluitur. Igitur exhalatio ubi ad ſupremã peruenit regionẽ, ilico inflammatur, ex eaq́; incendia fiunt, flammæq́; in cœlo uarias præ ſe ferentes formas inter nubes, coruſcãt. Vnde ſunt illæ tuæ militares haſtæ ardentes in cœlo uiſæ, cœlum ipſum flagrare, nauium ſpecies, lux noctu orta, ſparſi ignes, faces accenſæ, ſtellæ ignitæ, quum plus humoris quàm opus ſit, hauriunt, & cruces rutilantes. Ex eadem exhalatione oritur Cometes ſydus terrificũ, quod tanta eius ſit uis, ut cõmutationes q̃magnas rerum faciat, ac ita maxime augeat mortalibus bilem, unde bella exiſtunt: ac propterea tu crinitam ſtellam non inepte magnarum rerum momenta, morteſq́; regum denunciare dixiſti. Terra itẽ exhalante, ſpiritus repentini coorti, ſi fluxerint, ij uenti fient: ſi ſe in nubẽ induerint, eiuſq́; partem tenuiſſimam diuidere cœperint, inde tenebræ cõduplicabũtur, inter eaſq́; fulgur coruſcabit, ac mox cœlum tonitru cõtremet, grandoq́; miſta imbri cadet: ſi ardor nubiũ cõflictu ſe emiſerit, fulmina erumpent:

ſi nube depreſſa, deiecti, illinc ſæui exiſtent turbines. Fulminum autem idem Ariſtoteles tria dicit eſſe genera: unum, quod adurit: alterum, quod infuſcat: tertium mirabilis naturæ, quale fuit illud, quo tu expoſuiſti tunicam ſeruo arſiſſe, nullo flammæ relicto ueſtigio. Sed ad maximorũ luminũ multiplices imagines ueniamus. Quoties enim nubes denſa ad Solis latus extiterit, iam iam aquã emiſſura, ſi in ea Sol prius fracto radio, ſuã informauerit imaginem, quod in ære polito facit, tum q̃multus apparebit: illud uel Luna faciet. Ac hinc eſt, quod duo tres'ue Soles, aut totidem Lunæ uideantur: quemadmodũ utriuſq; defectus cauſa eſt, quũ Luna intercedit Soli, et terra Lunæ, ſic, ut nihil ſit, quamobrẽ defectus eiuſmodi ſyderũ naturalis prodigioſus habeatur. Poſtremo, ut ne te motus terræ terreat uelut inopinatus, accipe cauſam: uenti enim in uenas atq; cauernas terræ abditi ad exitũ contendentes illud faciunt, quippe in terra tremor idem eſt, atq; in cœlo peruadente ui uentorum, tonitruum. Ex quo fit, ut teſte Plinio, nunquam terræ tremiſcant, niſi tranquillo cœlo, et per id, mare quoq; ſine flatu, cõtumeſcat, æſtuq; inhorreſcat: Et hoc eſt, cur obſeruatum dixiſti Oceanum aliquando nulla euidenti cauſa, creuiſſe. Iſta quũ germana naturæ ratione ita ſint, putas'ne in prodigijs habenda? Cæterum de lacus Albani montis emiſſione, non poſſum non ridere futilem Romanorũ in hac parte, uel credulitatem, uel curioſitatem, qui cum militum tum patien

tia et robore, tum Camilli ducis uirtute, tandem Veios cepiſſent, eam uictoriam uoluerint Apollini acceptam referre, propterea quod partim dæmonum operatione, partim humana fraude, Delphicũ reſponſum congruerit cum ioco cuiuſdam Veientis ſenis argumentantis, tam perdifficile eſſe Veios expugnare, quàm ſiccare lacũ. Quod ſanè argumentationis genus uſurpare ſolemus, quum aliquid factu haudquaquã facillimũ innuimus. Sic Poëta:

Antè leues ergo paſcentur in æthere cerui,
Et freta deſtituent nudos in littore piſces,
Quàm noſtro illius labatur pectore uultus.

Sed tandem aliquando Romanos, credo, pœnituit ſuæ ſtultitiæ, quum poſtmodũ uiderunt oraculum illud Delphicum cũ reliquis euanuiſſe: quod nunquã accidiſſet, ſi eius rei autores humanitatis expertes fuiſſent. Quippe ea ſceleratorum uatum totius orbis longe fallaciſſimis reſponſis, opes paßim corradentiũ ara, paulò ante Ciceronis tempora, iamiam Chriſti ſeruatoris appropinquãte aduentu, corruit, qui lib. de Diuinatione primo id teſtatur, inquiens: Defendo unum hoc, nunquam illud oraculum Delphis tam celebre et clarum fuiſſet, niſi omnis ætas oraculorũ illorum ueritatem eſſet experta. Idem iandiu nõ facit. Vt igitur nunc minore gloria eſt, quia minus oraculorum ueritas excellit, ſic tunc niſi ſumma ueritate, in tanta gloria non fuiſſet. Hæc ille. Atq; ita Apollinis memoriam ſola ueritas euellit, id

quod prædixerat Zacharias propheta: Et pſeudopro phetas & ſpiritũ immundũ auferam de terra. Iam *habes iſta ſigna nulla eſſe, id eſt, haſtas ignitas, ardorẽ cœli, Cometam, Solis et Lunæ defectiones, quæ uel in multos annos prædici poſſunt, uti res nõ caſu, aut Iouis tui nutu, ſed naturæ efficacia accidentes: item fulmina, terræmotus, & cætera ut prodigioſa à te antè propoſita, quæ naturæ neceßitas ſuo tempore perficit.* Nec *aliud ſupereſt, niſi de tua ſtella diſſerere, quæ Perſas Magos ad natale Chriſti ſolũ perduxerat, quæ neq; prodigioſa fuit, quod nil prædixerit faciendum, ſed quod iam factum eſſet, id eſt, Seruatorẽ natum teſtata fuerit: neq; ſtella extitit, primũ quia contra naturã aliorũ ſyderũ, quæ ſatis quippe conſtat ab oriente, cuncta in occidentem uerſus ferri, ab oriente, in meridiẽ curſum tenuit, perinde ac loci ſitus requirebat, quãdo Palæſtina Chriſti ortu nobilis, ea parte ad Perſidem, unde Magi uenerant, ſpectat.* Deinde *quod æque interdiu atq; noctu diluxerit, quod per Solem, cæteris negatũ eſt ſyderibus.* Item *quia eius lumen modo occultatũ, modo eſt patefactum: poſtremo quod ſecundũ fermè terram percurrerit, quũ certũ gurguſtiũ ubi puer Ieſus erat, demõſtrarit, quod nõ feciſſet, ſi per ſuperiorẽ cœli regionem, ei curſus fuiſſet. Sed inquies: Ecquid fuit? Tibi diuus Ioannes Chryſoſtomus reſpondeat, mihi enim fortaſſe non crederes, qui in Matthæũ, homilia* vi. *de ea re ita ſcribit: Quod enim non una fuerit hæc ſtella de pluribus,*

imò

imò ut ego arbitror, nec ſtella omnino, ſed quædã inuiſibilis uirtus ſpecie ſyderis figurata, ab ipſo primũ itinere monſtratur. Et ferè eas perſequitur, quas tibi modò rationes quambreuiſsime potui, explicui. Ad extremum, quod aſſeueratione affirmaſti occiſo Chriſto, terræmotũ, petras perfractas, deliquiũ Solis, prodigioſa omnia fuiſſe, non eſt ita: illud potius attende, Iacob iam inde ab initio prædixiſſe iſtuc futurũ tempus, quũ poſt Seruatorem natum, Iudæorum ſequeretur excidium, inquiens: Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec uenerit, qui mittẽdus eſt, et ipſe erit expectatio gentiũ. Igitur dominus in crucẽ actus, per cœlum & terram uoluit ſuam mortem teſtificatam, et ut Chryſoſtomo placet, ea dedit ſigna Iudæis incredulis, quibus, ſicut apud Ioannem eſt, reſpondit: Quũ ſuſtuleritis filiũ hominis, tum cognoſcetis, quia ego ſum. Sic iſtæc ſignificatio fuit iuſtæ Dei iræ, in Iudæos, quò intelligerent ueniſſe tempus, quùm merito meritiſsimo plecterentur. Ac his contentus rationibus, nõ te in eiuſmodi rebus perſpiciendis ultra ponas, rogo, ſed ſi quid habes dicere aliud, animũ tuum ea expedito cura, quæ ut uideo, quò magis progrederis, hoc tibi maiorem dat ſuperſtitionũ iſtarum quærendarum cupiditatem.

POLY. Ad tertiam ergo diſputationis partem aggrediar, ac portenta paucis præſtringã. Xerſes Perſarum rex ubi primum in Europa ueſtigiũ poſuit Græcis bellũ facturus, accepit equam leporem, & mulam

mulũ ambiguis genitalibus, in exercitu ſuo peperiſſe: & licet eſſent, qui malũ inde belli exitum cõiectarent, ipſe utrunq; aſpernatus oſtentum, poſtremo tamen iacturam fecit. Quum Dion Syracuſanus exul in Dionyſium iuniorem Siciliæ tyrannum moueret, ſues ſine auribus, natos ferunt: tum Dionyſius ſuis uiribus diffiſus, hoſti principatu ceßit, in exilium cõcedens. Ita ſignificatum fuiſſe in hominũ mentibus inhæſit, ut breui tempore ciuium aures ab auditione tyrannidis uacuæ eſſent. L. Scipione, C. Lælio Coſſ. Reate, mula peperit. L. Quintio, Cn. Domitio Aenobarbo Coſſ. capra ſex hœdos uno partu edidit. Arretij, puer unimanus natus: tum Romani bellũ Antiocho Syriæ regi indixerunt. M. Meſala, C. Liuio Coſſ. in Vmbria, ſemimas xij. fermè annorum natus, qui aruſpicum iuſſu, eſt ilico necatus, quum Galli alpes tranſgreßi, ac ſubito metu perculſi, pedem ſua quaſi ſponte retulerũt. Item Q. Fabio Maximo, Q. Fuluio Flacco Coſſ. Sinueſſæ, infans natus, qui utrũq; habebat ſexũ: Nos tales appellamus Hermaphroditos, Græci uel Androgynos. Et alter infans cum elephanti capite: tum Marcellus ad Canuſium cum Annibale congreſſus, in fugam uertitur. P. Sulpitio Galba, Cn. Aurelio Coſſ. paulò ante initiũ belli inter Romanos, & Philippũ Macedoniæ regem orti, Fruſinonæ, natus eſt agnus cum ſuillo capite. In Lucanis, equus cum quinque pedibus. Sinueſſæ, porcus cum capite humano. L. Cornelio Lentulo, Aulo Iulio

Appulo Coſſ. in Brutijs, pulli gallinacei tres, cum ternis pedibus nati. C. Bebio Tāphilo, L. Aemilio Paulo Coſſ. Reate, tripes mulus natus: haud multò poſt Celtiberi debellantur. T. Graccho, M. Iuuentio Coſſ. Priuernæ, puella ſine altera manu nata. C. Claudio, M. Perpenna Coſſ. puer ſine uentris exitu natus, quū Macedonia prouincia Romana à Medis uaſtatur. L. Scipione, C. Norbano Coſſ. in Hetruria, materfamiliâs uiuum peperit ſerpentem, qui in flumen proiectus auerſa natauit aqua, quū illa nefaria Syllæ proſcriptio erupit in miſeros ciues. Sub finē diui Auguſti principatus, Fauſta quædā plebeia Oſtiæ, duos mares totidemq́; fœminas enixa eſt. Quod portentum ingens fames ſequuta eſt. Circiter annum ſalutis humanæ DCVIII, Coſdras Perſarū rex Romani imperij fines uiolare cœpit, quod malū puer quadrupes natus prædixiſſe creditur. In Gallia anno ſalutis M. XVIII, ſus fœta porcellum humana facie enixa. Sequutus eſt annus peſtilens. Ante annum ſalutis M. CXI, in Anglia pullus gallinaceus quadrupes natus, quum bellum ingens inter Gallos & Henricum primum ardere cœpit. Anno M. CCCCLVI, in Sabinis biceps uitulus natus: in Piceno, infans cū ſex dentibus ortus. Tum Turcæ noſtra paſſim loca capere cœperūt. Et anno M. CCCCXCIII Romæ gemini nati, ſimulq́; uno corpore cōiuncti, auerſis inter ſe manibus ac facie, qui pauculos uixerūt dies. Et nō multo poſt puella uirgo filium ſemicanem pepe

rit. Quæ ſanè prodigia ſignificarunt cædes, & flagitia, quæ poſtea Alexandro ſexto Romano pontifice, facta ſunt. Sed cuiuſmodi monſtra omnia ſint, ſatis per hæc pauca oſtendimus: tu uero iam te acuas, ad ea confutanda, ſi aliquo pacto potueris. ROB. *Præclare admones, ut me accingã, ad improbanda quæ haud cuiquam omnium hominum probantur, quibus naturæ uis cognita ſit, de cuius mirabili arte in omni rerũ fabrica, paulò ante abunde docuimus. Si hanc igitur attenderis, nihil erit, quod ad tuam quæſtionẽ reſpondeam.* POLY. *Operæprecium facies, ſi breuiter explanaueris, quid ipſa ſit natura, & an ſecundũ deũ: ea quum tanta ſit, mihi potior eſſe debeat, quæ, ut fatear, in mea adhuc ignoratione uerſatur.* ROB. *Vereor, ne non id quærere, ridiculum ſit, uti Ariſtoteles in libro Phyſicorum primo ait, & præſertim in noſtræ diſputationis fine, quum hactenus bonam ſuperſtitionum partem duce natura, putemus nos extermi naſſe, funditusq́; eradicaſſe: nam qui rem obiectam nõ uidet, quis ei illam oſtenderit? tamen quod magis cupide, quàm appoſite exigis, officioſe faciã. Natura à philoſophis definitur eſſe principiũ motus per ſe, nõ item per accidens. Exempli gratia: Vniuerſa corpora habent motum per ſe, ſic ignis ſua ſponte ſurſum uerſum fertur, terra uero deorſum uerſum, & id non per accidens, nam ſi alterum ſuum curſum mutaret, iſtud arte, non natura accideret. Sed Cicero libro de natura deo-*

rum

rum ſecundo, multo ſubtilius rem ipſam explicat, ita ſcribens: Nanq; alij naturam eſſe cenſent uim quandã ſine ratione cientem motus in corporibus neceſſarios. Alij autem uim participem rationis, atq; ordinis, tanquam uia progredientem, declarantemq́;, quid cuiuſq; rei cauſa efficiat, quid ſequatur, cuius ſolertiam nulla ars, nulla manus, nemo opifex conſequi poßit imitando. Seminis uim eſſe tantam, ut id quamuis ſit perexiguum, tamen ſi inciderit in concipientem, comprehendentemq; naturam; nactumq́; ſit naturam, qua ali augeriq́; poßit, ita fingat & efficiat in ſuo quodq; genere, partim ut tantũmodo per ſtirpes alantur ſuas, partim ut moueri etiam & ſentire, & appetere poßint, et ex ſeſe ſimilia ſui gignere. Cicero hactenus. Et Seneca libro de Beneficijs iiij. naturam ita interpretatur: Natura, inquit, hoc mihi præſtat. Non intelligis te quum hoc dicis, mutare nomen Deo? Quid enim aliud eſt natura, quàm Deus, & diuina ratio toti mundo, & partibus eius inſerta? Et ſubdit: Ergo nihil agis ingratißime mortalium, qui te negas Deo debere, ſed naturæ, quia nec natura ſine Deo eſt, nec Deus ſine natura. At diuus quoque Ambroſius, libro quem de Noë & arca ſcripſit, naturam appellat omniũ matrem. Habes naturam, accipe eius opera ratione confecta, quanquam intelligo iampridem inueteraſſe, ut uana mortaliũ obſeruatione, prodigioſa dicerentur, perinde ac tute ipſe appellas. Natura enim, teſte Ariſtotele libro Phyſico

rum ſecundo, quæ ſemper ad id quod perfectius eſt, ni-titur, nunquam peccat, niſi impedita copia, uel inopia, aut corruptione materiæ, quæ, ut de alijs taceamus, opus eſt, in animalium procreatione. Ea *materia eſt ſe men, quod ſi multũ fuerit, illi innumeri partus quos me moraſti ut prodigioſos, edentur: ſi parum, unus, et ille quidem debilis: ſin uero corruptum, cadaueroſus.* Illa *ipſa porrò ratione conſtat etiam monſtra quæ uocas gi gni, ſiquidem ſemen ſi abundauerit, inde agnata mem-bra creabũtur, ut ille puer quadrupes, alter dentatus, ille tripes mulus, ac id genus, de quibus antè mentionẽ feciſti.* At *ſi ſemen defecerit, aliquod membrorũ deerit: ſic natam eſſe ſcias puellam ſine manu, ſues ſine auri-bus, quemadmodum modo expoſuiſti: ſin corruptum, tum confuſum imperfectũq; gignetur corpus, ut illi ge mini* Alexandro Ro. *pontifice,* Romæ *membris auer-ſis, nati: et ille puer tuus, ſine ullo uentris foramine: ac alter ſemiuir. Sed ea crebrius, ut idem* Ariſtoteles *lib. de natura animalium iiij. tradit, in ijs quorum partus numeroſus eſt, & præcipue in auium genere, earumq; potiſſime in gallinis, quibus eſt numeroſus partus, non modo quod ſæpe pariant, uerumetiã quod multos in-tra ſe ſimul cõceptus cõtinentes omni tempore coëant.* Ex *quo fit, ut ſi ouorum uitella ita poſita ſint, ut non di ſtinguantur ulla interiecta membrana, pulli monſtro-ſi naſcantur, quales tu antea natos demõſtraſti.* Iam *ad hermaphroditos ueniamus, quorum ortus cauſam ac-*

 cipe

cipe ab Ariſtotele, qui ibidem ita rem explicat: At in iјs quæ pariunt, tum ea ipſa ueniunt, tum uero copia partus impedit, alter alterius perfectionem, et cauſam genitalem. Ita gignūtur interdum alia pluribus, quàm iuſtum ſit, digitis. Eodem modo in cæteris partibus aut excedunt, aut deficiunt: nonnulla etiam duplici genitali, altero maris, altero fœminæ naſcuntur, & in hominum genere, ſed maxime in caprarū, propterea quod ſimul genitale habeant, & maris, & fœminæ. Cæterū recentiores Medici aliter de rei eiuſmodi cauſa, etſi neſcio, quàm recte, referunt, qui in mulieris utriculo ſeptem ſeminis receptacula eſſe tradunt, quæ ita diuidunt, ut eorū tria in quibus mares procreentur, ad dexteram partem exiſtant, ac totidē in quibus fœminæ, ad ſiniſtram: inter illa autem, unum extare in medio, & in eo hermaphroditos ſiue androgynos formari, quaſi natura utrinq; uim ſuam in id partus effundente. Verum noſtris Medicis de uentriculi receptaculis, non uidetur Ariſtoteles adſtipulari, qui lib. de natura animalium vij. ait, mulierē ſummū filios quinque parere uno partu, ſic, ut illud quis commentū ſuſpicari poſſet. Reſtat de turpioribus dicere mōſtris, quæ tantū abeſt, ut ſine ſtomacho perſequi queam, ut ſi tua uenia liceat, iјs omiſſis, malim ieiunus ad ueſperum, de reliqua parte noſtri ſermonis diſſerere, quàm in re tam fœda immorari, quæ perinde tuum certo ſcio turbabit animū, ac meum nihil tranquillabit. POLY. Oro, perge, quum

quum obſcœnitas in rebus, non item in uerbis inſit.

ROB. *Imò facinora iſta nefariarũ libidinum & re & uerbo turpia ſunt, tamen ſi fieri potuerit, honeſto modo rem perſtringam: nam ne mihi quicquam crimini uertatur, quod de me flagitij narrante poſſent mini me male cogitantes aliquando imitandi exemplum ca pere,* Plinius *cauſam ſemiferorũ partuum tradet, qui libro ſeptimo, capite ij. ex* Artemidoro *autore Græco, refert uiros* Indorum *quoſdam cum feris coire, mi ſtosq́; & ſemiferos eſſe partus.* Atque *hoc fuit, cur* Ro*mæ memoria noſtra, uirginẽ ex canis haud dubie concubitu, filium ſemicanẽ peperiſſe, cur ſuem fœtam por cum humana facie enixam dixeris.* Et *quia ſeruat natu ra genus, idẽ fit in cæteris brutis, ſi diuerſi generis bel luæ inter ſe coiuerint: ac propterea nuper retuliſti agnum ſuillo capite inſignem natum, quod uerres iniue rit ouem.* De *his ſatis dictum.* Quod *autem mula pepe rit, miraris? ego uero mirandũ duco, quia conceperat, etenim ſi mula fœta erat, neceſſe habuit parere.* Sed *nouitas rei mouet, inquies, admirationẽq́; facit, propte rea quod nulla niſi noua, ac admirabili re cõmouetur animus.* Ita *ſolis exortus, curſus, occaſus, nemo notat, quia quotidie fiunt: at eclipſim uniuerſi mirantur, quia raro accidit.* Cur *mouet, quũ nihil ſit factum, quod fieri non potuerit?* Theophraſtus, *teſte* Plinio, *autor eſt, in* Cappadocia *mulas parere: &* Ariſtoteles *in terra* Syria, *ſupra* Phœnicem, *mulas omnes pariter coire, ac*

parere, dicit. Id quod alibi ſi nonnunquam acciderit, haud uideo aliquid eſſe, quamobrem dicas eum partũ prodigioſum, cuius autor natura fuerit. Ita probe intelligis, credo, cauſam gignendorũ monſtrorũ, quam auide indagabas, atq; nihil in ijs factum, quod fieri non potuiſſet. Sanè hæc ſola ratio, autore Cicerone, de Diuinatione, ex ſententia & teſtimonio interpretũ portentorum ualet, cõtra omnia oſtenta, monſtra, portenta: Nunquã quod fieri non potuerit, eſſe factum: ſin potuerit, non eſſe mirandũ. Atq; ſic declaratur, nihil habendum eſſe monſtrum, ſeu portentũ, quod fieri poßit. Igitur in errore in quem monſtrorum nouitas, quippe raro procreantur, te iampridẽ traxerit, nunc tandem naturæ ratione adductus, ſeu potius uictus, caue amplius maneas, ac per eiuſmodi monſtra ſuo tempore, et cum cauſa, orta, aliquid quod futurũ ſit, ſignificari credas. Equidem quis eſſet tam mentis expers, qui exiſtimaret Deum unicum orbis rectorem, uelle ſuos mortales per iſtos poſt hominum memoriam multo fœdißimos obſcœnißimosq; partus, rerum futurarũ monitos? De lepore ab equa edito, in Xerſis exercitu, nihil eſt quod argumentemur, non enim inuitus patior, ut illud tam bellum commentum in Græcorum fabulis habeas. Porrò ſic Græci cauillati ſunt in regẽ, fingentes equã bellicoſißimum animal peperiſſe leporem timidum, & fugacem, quod ille numeroſo inſtructus exercitu Græciam infeſtarit, ac poſtremo uelut lepus imbellis ſeſe in

pedes

pedes dederit, quemadmodũ apud Herodotũ, *&* Trogum *legimus. Huius fabulæ ſimilis eſt altera, quã narraſti de muliere, quæ ut ipſe coniectura auguror, ſomniauit, uti uero tu minus omnino accurate aſſeris, credidit ſe enixam uiuum ſerpentem: nam fœminam non mulierem peperiſſe ſerpentem, haud abhorret à uero: quod ſi tu animaduertiſſes, dixiſſes fœminam ſerpentẽ peperiſſe, & illud admiratione dignũ accidiſſe, ut ſerpens recens natus potuerit aduerſo flumine natare: ac ita prodita ueritate, fabella refrixiſſet.* Habes reſponſionem *dignam phyſiologia, hoc eſt, naturæ ratione, quare iam ad ſermonis quotidiani clauſulam uenito.*

POLY. *Quoniam me feſtinatione premis, nulla uerborum circuitione utar, ſed rectà ad finem diſſerendi aſpirabo, quando, ut uerum fatear, me quoq; diſceptandi iam fermè tenet ſatietas, ſed tuus diſertus ſermo uſq; eò delectat, ut nullo tempore excludi, nullo labore defatigari poſſe mihi uidear.* Itaque *extremum accipe actum.* P. Volumnio, Seruio Sulpitio *Coſſ. pluit carne, cumq; imbrem ingens auiũ multitudo rapuiſſe fertur: item bos loquuta. Anno qui inſequutus eſt, exules* Romani *& ſerui numero amplius quatuor millia, duce* Appio Herdonio *homine* Sabino, *Capitoliũ occuparunt, unde non ſine ciuium cæde, expulſi.* Alexander Macedo *dum* Tyrũ *oppugnabat, riuuli ſanguinis follibus flare incipientibus, per ignem fluxere, & milite panem in caſtris frangente, guttæ ſanguinis manarũt.*

Eo

Eo prodigio non mediocriter Alexandrum deterritũ uates Ariſtandrus cõſolatus eſt, affirmãs id mali quod portenderetur, in obſeſſos uerſum iri, propterea quod cruor intus, non foris eſſet fuſus. Tyriorum excidium paulò poſt ſequutum eſt. Fabio Max. P. Decio Coſſ. terra pluiſſe fertur, quũ una legio à Gallis Senonibus ad Cluſium deleta eſt. Cn. Domitio, L. Annio Coſſ. in Piceno, flumen ſanguine fluxit. Cn. Seruilio, C. Flaminio Coſſ. in Piceno, lapidibus pluiſſe, ac ſub idẽ tempus, in Sardinia, duo ſcuta ſanguine ſudaſſe, & iterum Ariciæ, lapidibus pluiſſe, nunciatũ eſt, quũ ad Cannas haud multo poſt plaga ingentiſſima à Romanis accepta fuit. P. Cornelio Africano, T. Sempronio Longo Coſſ. in Romano foro, ac in Capitolio, ſanguinis guttæ uiſæ: terra pluit. Interannæ, lac fluxit. Inde cũ Boijs Galliæ Ciſalpinæ populis, multa utriuſq; partis cæde pugnatũ. Cn. Fuluio Flacco, Appio Claudio Pulchro Coſſ. Reate, pergrande ſaxum uolitare uiſum eſt, quũ Marcellus haud procul Canuſio, ab Annibale in caſtra fugatur. C. Bebio Tamphilo, L. Aemilio Paulo Coſſ. Lanuuij, ſimulacrum Iunonis lachrymauit, tum Ligures uicti in Romanorum ditionem uenerunt. P. Plautio, M. Fuluio Coſſ. Veis, oleo & lacte pluit. Anno ſalutis humanæ circiter LIII, in Britãnia, ante per dies aliquot, Oceanus cruore uiſus eſt fluere, quàm Romani præſidij facta fuerit occiſio ab inſulanis, qui ſubitò rebellarant. Circiter annum ſalutis DLXX è cœ

lo

lo ſanguis manaſſe dicitur, quũ per idem tempus, Longobardi duce Albuino, ſeſe in Italiam effuderunt, ubi amplius CC annis, poſtmodum regnum obtinuerunt. Cæterum ex coniectu oculorum, habituq́; oris, iſta tibi ſtomachum facere conijcio: quare ne tibi moleſtiæ ſim, plura id genus portenta quæ innumerabilia eiuſmodi occurrunt, proponendi ſtudio libenter ſuperſedebo, mittamq́; multa, quæ admirabilitatem magnam facerent. ROB. *Certe iam ſapis, nam ſi multus in his explicandis dæmonum potius quàm hominum in nulla memoria auditis ſomnijs eſſes, & mihi et eis qui poſtea legerint, literis enim hos tridui ſermones noſtros nõ dubito, quin aliquãdo mandaueris, nauſeam moueres. Sanè hactenus bene res ſe habuit, quippe tu præclare iſtã noſtram comœdiam abſoluiſti, cuius, uti ſcis, in fine fabulæ, lætitia peculiaris eſt, ſiquidem in iſto extremo actu, nihil non ridiculũ, nihil non fictum, nihil non uanum, et deniq; nihil non efficax, ad mouendum riſum, exiſtit, quando non modo fabuloſis inaudita, ſed incredibilia improbabilibus intexuiſti. Bone deus, quis unquam audiuit bouem loquentẽ? aut uidit carnis, terræ, ſanguinis, olei, lactis et lapidum imbrem, uel fluuium, ſeu ſimulacra lachrymãtia, uel ſcuta cruore ſudantia? Nulla nempe in ijs non modo ueri effigies, ſed ne umbra quidem aut imago apparet. At tute hercle qui bonam Chriſtiani orbis partem peragraſti, dicas quæſo, uidiſti uſpiam tale quid? Taces? gaudeo, plus utiq; ueri*

tas

tas quàm eiuſmodi nefaria uanitas, ut uideo, apud te, ponderis habet. Ergo iſta omnia quum nunquam facta conſtent, neque fieri poßint, dicemus monſtra, oſtenta, prodigia, portenta? Nihil profectò minus, ſed mera portentorum interpretũ pigmenta: quorum ſententia etſi planè ioculatoria eſt, nihil habendum monſtrum, ſiue portentum, quod fieri poßit: quam nos antea quia in rem noſtram conueniebat, facile in eos contorſimus: at nunc penitus infirmabimus, hoc pacto: Ergo quod fieri non poteſt, ſi fiat, id portentũ erit, cuiuſmodi ſunt quæ nuper expoſuiſti. Sed ſi fieri non potuerit, quomodo fiet, niſi illud factum eſſe confingatur? Atq; ſic confictio ſola eſt portentorum parens: nanq; omnis augurum, uatumq; conatus eò pertinet, uti diuinitatis ſcientes uideãtur. Ita bos tua loquuta fertur: ſed quid locuta ſit, nullus autor tradit, propterea quod nemo uerba audiuit: mugitũ pro uerbo, quiſpiam inſanus uates interpretatus eſt, qui fortaſſe fando audiuerit aſinã Balaam olim loquutam, quò ita religionẽ æmularetur. Verum aſina, ut in Numerorũ libro eſt, iuſſu dei, uerba protulit: Bos uero iſta aſtu hominis, loquuta dicitur, quæ more ſuo mugiuit, quãdo uerba nuſquã ponũtur. Alia autem eiuſdem generis ſunt, id eſt, nulla, quũ fieri poſſe deſperentur, præter illud ultimũ, quod narraſti, interdum pluiſſe lapidibus: nam Plinius libro ſecũdo, cap. xxxviij. id fieri non inficiatur, inquiens: Quin & ideo lapidibus pluere interim, quod uento ſint rapti, et mul

ta ſimiliter. Hæc ille. Ea ratio poteſt uel ad terræ imbrem ualere: nam ſatis conſtat puluerem qui terra minuta eſt, uentis in aërem ferri, atq; inſtar pluuiæ, in terram decidere. Sed etiam aliorum mirabilium aliquam rationem redditam uolo, ut ne dicar Siſyphium cepiſſe laborem, qui hactenus cætera ueterum ſuperſtitionum argumenta rite refutauerim, poſtremo non habeam, quæ dicam, de cauſa opinionis uulgi, quam ſtulte imbiberat, de eiuſmodi imbre monſtrifero. Sanè terra parens rerum cum multa alia, tum aquam pluuiã in primis colorat: ſi enim rubrica ſit, imbrem fluentem reddet rubrum ſimilem cruoris: ſi alba, lacteũ ſimilem lactis: ſi pinguis, uliginoſum ſimilem olei. Ac ita decoloratio ex contagione terrena, errorem olim mortalibus nimis credulis attulit, ut crederent per eas rerum ſimilitudines, deorum conſilia ſibi patefieri. Sudor uero et lachrymæ ex uiuis corporibus ſunt: ſed humor extrinſecus allatus uelut in parietibus uidemus, utrunq; imitari poteſt, quanq̃ id humanæ potius fraudis opus fuit, quod memoria quoq; noſtra factũ ſcimus: ego enim uidi ſimulacrũ deiparæ, eiuſmodi lamentatione inſigne, quippe quod cuiuſdam monachi pecuniã ita corradentis artificio, in annos ſingulos, Martio menſe, lachrymabat, palmite uitis à tergo in foramen quod ad imaginis oculos pertinebat, inſerto: ſed dolo comperto, ſcelus autori fraudi fuit. POLY. *Cauſam certe magna cura inueſtigaſti, atq; enodate & diligenter expo-*

ſuiſti.

ſuiſti, qua adductus tecum iam conſentio. Verum reliquum eſt, ut de ſortibus aliquid diſſeramus, quò nihil ſit, quod mox in noſtro ſermone deſideretur. ROB. *Aliud ex alio, apud te, ſemper incidit: quî fiet, ut tandē aliquando hunc conficiamus ſermonem, ſi nunquā non eodem reuolueris? Credis rem parui momenti fore, ut de ſortibus diſceptemus? quarum tu originem libro de Inuentoribus rerū primo, capite ultimo, ſi bene recordor, apud Latinos, extitiſſe prodidiſti, & eās Cicero ſuo tempore, ut fallacijs ad quæſtum, ad errorē inuentas penitus exploſas affirmat, quod in eis temeritas & caſus, non item ratio ulla, aut conſilium ualet: ergo nō eſt, quod nunc illas ipſas in memoriam noſtra diſputatione redigamus. Quare noſter labor decurſu longæ orationis exanclatus, hic iam conſiſtat, nec tu pro tuo iure, tametſi in iſto regno tuo es, ſumas, ut uelis me nouis ſemper diſputationis laqueis multa percontando, irretitum tenere.* POLY. *Hunc extremum actum ne miſſum facias, oro, nam in eo tantum erit uoluptatis atq; utilitatis, ut facile dicturus ſis me ueritatis cupidiorem quàm contentionis, pertractationē huiuſce rei inieciſſe, qui non ignoro q̃multa in ſortium uſu peccentur.* ROB. *Non luctabor tecum Polydore, amplius. Reperio apud Platonē, primū de legibus, deinde apud Origenē, ſuper Ieſu Naue, homilia xxiij. duplex eſſe ſortium genus, unum humanum, alterum diuinum. Sed de hoc primū. Sors diuina definiture ſſe dei*

iudicij index, antea multa prece & obſecratione eorũ, qui eam exquirunt, petita. Sic per Moſen Deus mandauit Aaron, ut ſortito hircos legeret, in Leuitico, cap. xvi. inquiens: Loquere ad Aaron fratrẽ tuum. & ſubiungit: Suſcipiet ab uniuerſa multitudine filiorũ Iſraël, duos hircos, pro peccato, & unum arietem in holocauſtum, quumq; obtulerit uitulum, & orauerit pro ſe, & pro domo ſua, duos hircos ſtare faciet, coram domino, in oſtio tabernaculi teſtimonij, mittẽsq; ſuper utrunq; ſortem, unam domino, alteram capro emiſſario, cuius exierit ſors domino, offeret illum pro peccato. & cætera. Sic Moſes ducta ſorte, diuiſit tribui Ruben, et tribui Gad, et dimidiæ tribui Manaſſe, quã popoſcerant trans Iordanem, terrã. Sic Ieſus Naue ſuo populo ait: Mittam ſortem, & proferam in conſpectu domini ſortem, ſi uos tamen prius deſcribentes terram, attuleritis deſcriptionem eius. Et ita poſt hæc, ſortibus miſsis, hæreditas populo dei diſtribuitur, & agitur ſors iſta, ſecundum præſcriptũ Dei. Ac ita ſeptem tribubus Beniamin, Symeon, Iſachar, Zabulon, Aſſer, Neptalim et Dan poſſeſsio terræ tradita eſt. Quid, quod uel aliæ gentes Dei neſcientes, in re dubia ſortiri conſueuerãt? quũ enim Ionas propheta fugiens à facie domini, Tharſum nauigaret, & tempeſtate ſubitò orta, nautæ per ſortem quærerent, cuius cauſa tantum impenderet periculi, cogerentq; Ionam rogare Deum ſuum, ut id indicaret: nutu ipſius Dei, cuius uoluntate ea omnia gerebantur,

rebantur, ita accidit, ut ſors ſuper Ionam ceciderit. Item in Actis legimus Apoſtolos multis precibus egiſſe apud Deum, ut ſignificaret, quem uellet uirum in Iudæ locum ſurrogatum, & emiſsis ſortibus, Matthiam ſubſtituiſſe. Sed quid multa? iam intelligis ſortem diuinam eſſe, & omnibus precibus petendam, ut id quod quærimus per ſortem, conſequuti Deo acceptũ referamus. Humanũ uero ſortium genus eſt, quo utuntur ſortilegi illi, qui omnem rei euentum temere ac inſipienter taxillis, teſſeris, ſchedis, in quibus nomina ſortem expectantium inſcripta ſunt, digitorum micatione, ſurculis imparibus, & mille eiuſmodi puerilibus modis, in fortunam & caſum conferunt, nihil interim à Deo poſcentes, ut res bene cadat. Quæ omnia ut humanæ ſtultitiæ plena Chriſtianis legibus uetita ſunt, quò nõ ſint, qui credant his modis diuinam exquiſitum iri uoluntatem. Sed uiolatores legis nunquam deſunt, quales ſunt etiam nunc, qui quum aliquid ſint acturi, ita augurantur: Aperiunt enim ſubitò codicem pſalmorũ, uel Poëtæ cuiuſpiam, & quem primũ intuentur uerſum, illum interpretantur, ac prout in eo res læta aut triſtis contineatur, ita ſuũ negociũ cõmode uel perincõmode caſurum ſuſpicantur. Ita legimus apud Aeliũ Spartianũ, olim Hadrianum per ſortes quæſiſſe, quo in ſe animo eſſet Traianus Imperator, et uerſus Vergilianos intuitum in ſpem potiundi imperij ueniſſe. Fuerunt uerſus:

Quis procul ille autem ramis inſignis oliuæ
Sacra ferens? noſco crines, incanaq; menta
Regis Romani, primam qui legibus urbem
Fundauit, Curibus paruis, & paupere terra
Miſſus in imperium magnum.

Quanto nempe rectius facerent, ſi inuocato numine diuino, in proſpiciendis rationibus conſtituendarũ regendarumq; rerum ſuarũ inhærerent? Fuit præterea alius apud ueteres ſortiendi mos, de quo Cicero in Verrem meminit, qui etiam nunc ſeruatur, et id quidem, quemadmodum multi rentur, haud cõtrà, quàm lex iubeat, ſi mens ſortientium recta ſapiat, id quod modo demonſtrauimus. Verbi gratia: Quũ aliquis magiſtratus aut præfectus ſit eligendus, inuidiæ uitandæ cauſa, ſuffragijs duo tres'ue renunciantur, quo facto, res ad ſortem uocatur, & quot renunciati ſunt, tot ſortes in hydriam cõijciuntur, ac ita cuius nomen exit, is magiſtratũ, uel præfecturã habet. Ac demũ de quauis re, ſortibus conſultabant. Sic Cæſar teſtatur, quum in fine libri primi de bello Gallico loquitur, de M. Valerio Procillo ab hoſtibus capto, inquiens: Is ſe præſente, de ſe ter ſortibus conſultũ dicebat, utrum igni ſtatim necaretur, an in aliud tempus reſeruaretur: Sortium beneficio ſe eſſe incolumẽ. Et hæc raptim de ſortilegio. Iam uſq; ad extremũ tempus diei colloquuti, hinc intrò diſcedamus. quum triduo in hoc familiari ſermone rite conſumpto, mihi

mihi, uti ſcis, cras meum iter ad Academiam Cantabrigienſem, quæ propè biduu abeſt, conficiendum ſit. Tu uero uale, & quum per negocia licitum fuerit, quæ in præſens multis uerbis inter nos contulimus, poteris in poſterũ tempus, tua breui ac eleganti ſcriptura, alijs legenda prodere.

POLYDORI VERGILII VRBINATIS DIALOGORVM DE PRODIGIIS, FINIS.

BASILEAE, PER IO. BEBELIVM, ET MICH. YSINGRINIVM, MENSE AVGVSTO, ANNO M. D. XXXI.

A01 1666782